

T.C
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

**POLİSİN İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ VE BİR MODEL
ÖNERİSİ**

Ali NİYAZİOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HATAY/2007

MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı öğrencisi **Ali NİYAZİOĞLU** tarafından hazırlanan “**Polisin İnsan Hakları Eğitimi ve Bir Model Önerisi**” başlıklı çalışma/..../..... tarihinde yapılan savunma sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı Yrd. Doç. Dr. Şenol ADIGÜZEL
(Başkan)

Üye Doç. Dr. Muharrem GÜNEŞ

Üye Yrd. Doç. Dr. Cem DOĞAN

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

08/02/2007

Cemal YÜKSELEN

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu tezimin yazılmasında, çoğu insan gibi benim de pek çok kişiye teşekkür borcum var. Birçok dost, arkadaş ve meslekdaşın yardımını gördüm. İnsan hakları alanında çalışan birçok insanın bilgisine müracaat etmek durumunda kaldım. Üzerinde çalışmada bulunduğum konu insan hakları ve bu bağlamda polislik mesleği olunca hem tezim ilgi ile karşılanmış oldu hem de bu konuda çalışma yapmanın bu teşkilat açısından ne derece faydalı olabileceği gerçeğini görmüş oldum.

Tezimin çerçevesini müsvette bir kağıt üzerinde insan hakları konusunda alanında uzman bir hocamın yanında otururken kendisi bana yazıp elime tutuşturmuştu. O an aklıma ilk gelen şey şu oldu; insan hakları ile ilgili çalışma yapan insanların bu konu ruhuna işliyor adeta diye düşünmeye başlamıştım, çünkü en önemli öge insan ve bu ögenin en önemli hakkı yaşama hakkı, insanların insanca yaşama hakkını ortaya koyabilmek ve böyle bir konunun üzerinde kafa yormak gerçekten mutluluk verici bir şey.

Müsvette bir kağıt üzerine yazılı 10 cümle, içerisi doldurulunca bir tez bir kitap oldu, kolay olmadı belki, tezimi yazdıktan sonra bile aylarca üzerinde çalışmam gerektiğini söylemişti danışmanlığından gurur duyduğum hocam bana. Haklıydı ve artık tezime bir şekil vermek zorunda idim, hocamın yardımı da işin içine girince bu tezimi ortaya koyabilmenin mutluluğunu yaşama fırsatım oldu.

Yüksek lisansa başlamamda ve yüksek lisansım boyunca emeğini benden esirgemeyen, özellikle tezimin ilk temellerini atmamda bana ön ayak olan Sayın Doç. Dr. Muharrem GÜNEŞ'e, uzaklarda bile olsa tezimi sormayı ihmal etmeyen Sayın Yrd. Doç. Dr. Atilla GÜNEY'e ve tezimi bitirebilmem için zaman mefhumu gözetmeksizin sürekli kendisinden fedakarlıkta bulunarak bu tezimin ortaya çıkmasını sağlayan danışman hocam **Sayın Yrd. Doç. Dr. Şenol ADIGÜZEL**'e, yüksek lisans sınıf arkadaşım Canan Altan

GÜNEY'e, ismini sayamadığım değerli sınıf arkadaşlarıma ve yüksek lisans diplomalı değerli meşlekdaşlarım Sayın Özcan Ş. MÜFTÜOĞLUGİL'e ve Sayın Soysal AKTÜRK'e teşekkür ediyorum.

Teşekkürler her zaman yetersiz kalır; ama bu özellikle de çalışmam boyunca hep yanımda bulunan sevgili eşim için doğrudur. O olmasaydı bu tezimi asla yazamazdım.

ALİ NİYAZİOĞLU

POLİSİN İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ VE BİR MODEL ÖNERİSİ

**Yüksek Lisans Tezi, Ali NİYAZİOĞLU
Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Şenol ADIGÜZEL**

ÖZET

Bir toplumun temel ihtiyaçlarına bakıldığı zaman güvenlik, sağlık ve eğitim ihtiyacı başta gelen ihtiyaçlar arasındadır. Güvenlik ihtiyacı ise bütün bu ihtiyaçların arasında birincil sırayı alabilecek en temel ihtiyaç ve de haktır. Dolayısıyla güvenlik ihtiyacı insanın kendisi dışında oluşabilecek olan tehlikelere karşı ortaya çıkacağından başkalarının sağlanması gerekmektedir. Nitekim modern toplumlarda da bu görev güvenlik kuvvetlerine daha özeldir de polisler verilmiştir.

Araştırmada ele alınan konulara bakıldığı zaman insanların en temel ihtiyaçlarından birisi olan güvenlik ihtiyacının ne ölçüde kimler tarafından sağlanması gerektiği ve bu konuda alınan eğitimle yapılabilecek olan iyileştirmeler ve genel durum hakkında bilgiler yer alacaktır. Güvenlik kuvvetlerinin insanların güvenlik ihtiyacının karşılanması konusunda göstermiş oldukları hassasiyet ve almış oldukları eğitimle gelmiş oldukları son durum ile karşılaşılan sorunlara yönelik olarak bir değerlendirilme yapılmıştır.

Polisin eğitimi ve insan hakları konusunda bu zamana kadar yapılmış birçok çalışma bulunmasına rağmen ortaya net bulgularla somut öneriler koyabilmek mümkün olmamıştır. Ancak; ne var ki yapılan her çalışmanın polisin gerek mesleki konularda almış olduğu eğitimler bakımından gerekse de insan haklarının daha iyi anlaşılabilmesi konusunda son derece faydalı olduğu görülmektedir .

Nitekim Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde gerçekteştirilen yasa değişiklikleri başta olmak üzere insanlarımızın kendi haklarının neler olduğunu bilmeleri polisin insan hakları konusunda daha hassas davranmasını sağlamıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

İnsan Hakları, Eğitim, Polislik, Hak, Özgürlük, İnsan Hakları Eğitimi, Emniyet Teşkilatı,

**HUMAN RIGHTS EDUCATION OF THE POLİCE AND
A PROPOSAL OF A MODEL**

Ali NİYAZİOĞLU

Department of Public Administration, Master of Science

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Şenol ADIGÜZEL

ABSTRACT

When basic necessities of human being is considered, the requirement of security, health and education become the first requirements. The requirement of security may come in the first of all of these requirements and it is a right. The requirement of security is essential for the dangers which are not caused by the human being and therefore it should be obtained by others. So this duty is given to the security forces in modern societies and especially it is the duty of the police.

When you have a look at the subjects of the study, you will find information about the requirement of security of human beings which is the most basic requirements, and how and by whom it should be obtained, and the improvements of which can be done by the education and general information about the subject. The sensibility of security forces for the necessities of human being has been shown and their latest training on the subject and a valuation of the problems of the situation has been done.

Although a lot of studies have been carried out lately, it has been impossible to put forward suggestions with clear findings. However; it has been seen that each study has been very useful either for the Professional education or for the better understanding of the human

rights of the police. As a matter of fact, in the frame of the reform proses of EC laws our people became aware of their rights and this helped the police to be more sensitive about the human rights.

KEY WORDS

Human Rights, Education, The Police, Freedom, Education Rights, Security Organization

**POLİSİN İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ VE
BİR MODEL ÖNERİSİ
Ali NİYAZİOĞLU**

İÇİNDEKİLER

Dış Kapak	
İç Kapak	
Jüri Üyeleri onay Sayfası	
Önsöz.....	i
Özet ve Anahtar Sözcükler.....	iii
Abstract and Key Words.....	v
İçindekiler.....	vii
Kısaltmalar.....	vi
ii	

BİRİNCİ KESİM

ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

1.ÇALIŞMANIN KONUSU, ÖNEMİ, DENENCELERİ, AMAÇ VE YÖNTEMİ.....	1
1.1.Çalışmanın Konusu ve Önemi	2
1.2.Çalışmanın Amacı	4
1.3.Çalışmanın Denenceleri ve Yöntemi	4
1.4.Temel Kavramlar	5
1.5.Çalışmanın Sunuş Sırası	7

İKİNCİ KESİM

POLİSLİK MESLEĞİ VE İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ

2. İNSAN HAKLARI	8
2.1.İnsan Hakları Kavramı ve Ortaya Çıkış Süreci	8
2.2.Hak ve Özgürlükler Anlayışının Gelişimi	11
2.3.İnsan Hakları Kurallarının Özellikleri	15
2.3.1.Doğal Hukuktan Kaynaklanan Özellikler	16
2.3.1.1.Evrensellik	16

2.3.1.2.Bireysellik	17
2.3.1.3.Dokunulmazlık	17
2.3.1.4.Devredilmezlik/Vazgeçilmezlik.....	18
2.3.2.İç Hukuktan Kaynaklanan Özellikler	18
2.3.2.1.Temel Hakların Üstünlüğü	19
2.3.2.2.Temel Hakların Bağlayıcılığı	19
2.3.3.Uluslararası Hukuktan Kaynaklanan Özellikler	19
2.3.3.1.Yeni Hukuksallık Kümesi	20
2.3.3.2.İnsan Hakları Anlaşmalarının Özel Konumu	20
2.4.İnsan Hakları İhlalleri	21
2.4.1.Görülebilir ve Görülemeyen İnsan Hakları İhlalleri	22
2.4.2.İnsan Haklarının İhlal Kaynakları	22
2.5.Uluslar arası Bildiri ve Sözleşmelerde İnsan Hak ve	
Özgürlükleri.....	25
2.5.1.İnsan Hakları Evrensel Bildirisi	25
2.5.2.Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	26
2.5.3.İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi	27
2.5.4.İşkenceye Karşı Avrupa Sözleşmesi	28
3.İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ	29
3.1.Eğitim	29
3.1.1.Eğitimin Amacı	30
3.1.2.Eğitimin Yöntemi.....	32
3.1.3.İnsan Hakları Eğitiminin amacı.....	34
3.2.Ulusal Düzeyde İnsan Hakları Bilincinin Sağlanması.....	35
3.3.İnsan Hakları Eğitimi Adına Uluslar arası Çabalar.....	37
3.3.1.Evrensel Düzeyde.....	37
3.3.2.Bölgesel Düzeyde.....	39
3.4.İnsan Hakları Eğitimi Destek Hizmetleri.....	40
3.5.İnsan Hakları Eğitimi Alanları.....	41
3.5.1.Resmi Eğitim.....	42
3.5.2.Resmi Olmayan Eğitim.....	45

4.POLİSİN EĞİTİMİ VE İNSAN HAKLARI	50
4.1.Polis Kavramı.....	50
4.2.Polislik Mesleğinin Tarihçesi.....	51
4.3.Kamu Düzeninde Polis ve Önemi.....	52
4.4.Polis Örgütünde Eğitimin Önemi.....	55
4.5.Türk emniyet Teşkilatında Eğitim Sistemi.....	58
4.6.Türk Emniyet Teşkilatında Hizmet Öncesi Eğitim Kurumları.....	59
4.6.1.Polis Koleji.....	59
4.6.2.Polis Akademisi.....	62
4.6.2.1.Güvenlik Bilimleri Fakültesi.....	63
4.6.2.2.Polis Meslek Yüksek Okulları.....	66
4.6.2.3.Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.....	67
4.7.Türk Emniyet Teşkilatında Hizmetiçi Eğitim Faaliyetleri.....	69
4.8.İnsan Hakları Konusunda Yapılan İyileştirme Çalışmaları.....	72
4.8.1.İdari Yapılanma Alanında.....	73
4.8.2.Hukuki Alanda.....	73
4.8.3.Mesleki Alanda.....	75
4.8.4.Eğitim Alanında.....	77

ÜÇÜNCÜ KESİM

POLİSİN İNSAN HAKLARI EĞİTİMİNDE SORUNLAR VE YENİ BİR MODEL ÖNERİSİ

5.POLİSLİK MESLEĞİNDE İNSAN HAKLARI EĞİTİMİNE YÖNELİK BİR MODEL ÖNERİSİ.....	78
5.1. İnsan Hakları Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar	78
5.2. Polislik Mesleğinde İnsan Hakları Eğitimine Yönelik Yeni Bir Model Önerisi.....	81

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRME: BULGULAR,ÖNERİLER,SONUÇ

6.BULGULAR,ÖNERİLER,SONUÇ	87
6.1.Bulgular.....	87

6.2.Öneriler.....	88
6.3.Sonuç.....	89
EKLER.....	92
KAYNAKÇA	102

KISALTMALAR:

GBE : Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

GBF : Güvenlik Bilimleri Fakültesi

PMYO : Polis Meslek Yüksek Okulları

EGM : Emniyet Genel Müdürlüğü

UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu

APK : Araştırma Planlama Koordinasyon

FYO : Fakülte Yüksek Okul

CMUH : Ceza Muhakemeleri Usul Hukuku

AİHM : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AİÖK : Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi

BİRİNCİ KESİM

ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

Bu kesimde araştırma hakkında açıklayıcı bilgilere yer verilmiş, çalışmanın konusu, önemi, amacı anlatılmaya çalışılmış, denenceleri ve yöntemi hakkında açıklayıcı bilgiler verilmiştir.

1.ÇALIŞMANIN KONUSU, ÖNEMİ, DENENCELERİ, AMACI VE YÖNTEMİ

Bu bölümde çalışmanın konusu ve önemi üzerinde detaylı bir şekilde durularak, çalışmanın denenceleri ve yönteminin çalışmanın içeriğinde ne şekilde yer alacağına değinilmiştir.

1.1. Çalışmanın Konusu ve Önemi

Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecine giren ülkemizde son zamanlarda en güncel konulardan birisi olan insan hakları ile bunun polisle bağlantısı konusunun anlaşılabilmesi ve bu tür insan hakkı ihlallerinin en aza indirilebilmesi yönündeki çalışmalar önemini gün geçtikçe arttırmaktadır. Günümüz toplumlarında insan hakları ve ihlalleri söz konusu olunca ilk akla gelen polisler olmaktadır. Dolayısıyla çalışmamızın konusu, polisin insan hakları konusunda almış olduğu eğitimle kat etmiş olduğunu düşündüğümüz mesafeyi ve varolduğunu düşündüğümüz eksiklikleri ortaya koymak olarak belirlenmiştir. Çalışmamızın önemi ise; bir toplumun temel ihtiyaçlarına bakıldığı zaman güvenlik, sağlık ve eğitim ihtiyacı başta gelen ihtiyaçlar arasındadır. Güvenlik ihtiyacı ise bütün bu ihtiyaçların arasında birincil sırayı alabilecek en temel ihtiyaç ve de haktır. Dolayısıyla güvenlik ihtiyacı insanın kendisi dışında oluşabilecek olan tehlikelere karşı ortaya çıkacağından başkalarının sağlanması gerekmektedir. Nitekim modern toplumlarda da bu görev güvenlik kuvvetlerine daha özeldir de polislere verilmiştir. Polisin toplumun güvenlik ihtiyacını karşılamasının yanında kendisine duyulan güveni de maksimum seviyede koruması gerekmektedir. Bu da polisin almış olduğu eğitimle doğrudan alakalı bir konudur. Araştırmada ele alınan konulara

bakıldığı zaman insanların en temel ihtiyaçlarından birisi olan güvenlik ihtiyacının ne ölçüde kimler tarafından sağlanması gerektiği ve bu konuda alınan eğitimle yapılabilecek olan iyileştirmeler ve genel durum hakkında bilgiler yer almıştır.

Güvenlik hizmetlerinde esas olarak vatandaşların güven içinde yaşamasını sağlamaya ve kamu düzeninin korunmasına yönelik faaliyetlere ağırlık verilmesi gerekmektedir. Güvenlik hizmetlerinin yerine getirilmesi insan hakları ihlallerini gerektirmemelidir. Güvenlik hizmetleri ve insan haklarına saygı aynı anda gerçekleşmelidir. Bunlar birbirinin alternatifi değildir.

Dünya tarihine baktığımızda genel olarak devletlerin ve toplumların temel sorununun dış güvenliklerinden ziyade iç güvenlikleri olduğu görülmektedir. Her millet yekvücut halinde dış düşmanları ülkelerinden kovmada başarılı oldukları halde, bağımsızlığına kavuştuktan kısa bir süre sonra iç kaosa, çekişme ve kavgalara sürüklenmiştir. Bu bağlamda toplumu bu iç huzursuzluktan kurtarmada, huzur ve güveni sağlamada kolluk güçlerinin (polisiye hizmetlerin) rolü ve sorumluluğu ön plana çıkmaktadır (Şafak , Bıçak, 2000:1).

Abraham Maslow'un belirttiği ihtiyaçlar piramidinde güvenlik ihtiyacı, yaşamak için zorunlu fizyolojik ihtiyaçlardan sonra ikinci sırada yer almaktadır. İnsanlar her ortamda kendini güvende hissetmek isterler. Dolayısıyla insanların huzur ve güvenliğinin sağlanması, sağlanan bu güven ortamının devam ettirilmesi düşüncesi tarih boyunca, vazgeçilmez bir olgu olarak devletlerin karşısına çıkmaktadır. Her devlet, varlığını sürdürüp iç güvenliğini sağlayacak kanunlara, onları uygulayacak ve uygulatacak kuvvete ihtiyaç duymuştur. Polis teşkilatlarının var oluş amacı da budur.

Tarih boyunca yaşanan deneyimler, insan haklarının etkin bir biçimde korunmasını sağlamak için, yalnızca temel hakları belirlemenin yeterli olmadığını, ayrıca bu hakların somut koruma yöntemlerini güçlendirecek muhakeme hukuku temel kurallarıyla gerek ulusal gerekse uluslar arası

düzeyde güvence altına almak gerektiğini göstermiştir (Tezcan ve diğerleri 2002:47).

Münci KAPANI “Bugün bir ülkenin uygarlık derecesi bilim ya da teknoloji alanındaki başarılarından çok, insan haklarına karşı gösterdiği saygıyla ölçülür olmuştur” diyerek bizlere dünyada geçerli olan yeni ölçütü göstermektedir. Bütün insanları kapsayan evrensel denetim ve koruma sistemlerinin genel olarak 1945’te Birleşmiş Milletler Teşkilatı’nın kurulmasından sonra oluşturulduğu kabul edilmektedir. İnsan hakları, insan haysiyetini korumayı, insanın maddi ve manevi gelişmesini sağlamayı amaçlayan haklara verilen isim olarak insanların en doğal hakları olarak düşünülmektedir.

Türkiye’yi dünyanın gündemine getiren sorunların başında insan hak ve özgürlükleri gelmektedir. İnsan hakları denince, hemen kolluk gücü hatta polis geliyor. Çünkü yönetimler, insan haklarını kolluk gücüyle korumakta ve genel olarak kolluk gücüyle engelledikleri kabul edilmektedir. Genel Kolluk görevlisi olarak polis açısından sorunların olmadığı söylenemez. Çünkü uygulamada gerek önleyici görevlerin yerine getirilmesinde, gerekse suç işlendikten sonra yapılan sanık ve suç delillerinin yargı makamlarına teslim edilmesine kadar geçen sürede ve yargı kararlarının uygulanmasında (cezaların infazında), insan hak ve özgürlüklerinin çiğnendiği çeşitli ortam ve zamanlarda dile getirilmektedir. Bu sorunlardan dolayı, Türkiye dünya gündemine getirilmekte ve toplumun her kesiminde tartışmalara neden olmaktadır.

1.2. Çalışmanın Amacı

Günümüz polisi toplumun içinde ve halkla işbirliği içinde çalışarak hem kendine, hem çevresine güven veren bir özelliğe sahip olmalıdır. Amacı, yalnızca suç ve suça ilişkin unsurlarla mücadele etmek değil, aynı zamanda iyi bir rehber ve danışman rolünü de yerine getirmek olmalıdır. Polis, tutum ve davranışlarıyla çevresine ve topluma model olmalıdır. Polisin aldığı eğitim ve bu eğitim içerisinde insan hakları eğitiminin payı, polisin toplumdaki

rolünü belirleyici bir unsurdur. Bu çalışmada da Polis Akademisine bağlı Güvenlik Bilimleri Fakültesi ve Polis Meslek Yüksekokullarından Hizmet İçi Eğitime kadar, polisin insan hakları eğitimini ne ölçüde aldığı ve neler yapılabileceği üzerinde durulmuştur. Çalışmanın esas amacı ise polislik mesleği içerisinde bulunan insanların meslekleri ile ilgili eğitim almaya başladıkları ilk günden itibaren suç ve suçlulukla mücadele konusundaki bakış açılarının değişimi ile meslek hayatına başladıktan sonraki bakış açıları ve uygulamada eğitim sürecinin devam etmesi ile etmemesi arasındaki farklar göz önüne konarak insan hakları konusunda yakın geçmişten günümüze değişen eğitim süreci ile gelinen nokta arasındaki farklar göz önüne konulmuştur.

1.3.Çalışmanın Denenceleri ve Yöntemi

Araştırmaya ışık tutan ve araştırmanın dayandırıldığı denenceler şunlardır:

D.1 “Polis Akademisine bağlı olan ve Emniyet Teşkilatının amir sınıfını yetiştiren Güvenlik Bilimleri Fakültesi ile memur sınıfını yetiştiren Polis Meslek Yüksekokulları arasında “insan hakları eğitimi” konusunda bir eğitim farklılığı vardır.”

D.2 “Polis Akademisine bağlı Güvenlik Bilimleri Enstitüsünün Emniyet Teşkilatının üst kademe amir ve yöneticilerine yönelik olarak özellikle mesleki alanda olmak üzere yüksek lisans eğitimi vermesi teşkilatın insan haklarına yaklaşımında çok önemli gelişmeler sağlamıştır.”

D.3 “Polis Meslek Yüksekokullarının 2001 yılında kanunla yapılan değişiklikle dokuz aylık eğitim sürecinin iki yıla çıkarılması ve Meslek Yüksekokulu statüsüne kavuşturulması emniyet teşkilatının eğitime ve bu yolla da insan hakları eğitimine vermiş olduğu önemin bir göstergesidir.”

Araştırmada, betimsel ve tarihsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bilindiği gibi betimsel araştırma yöntemi, varolan durumun resmini çekmek, varolan durumu, katkı yapmaksızın ortaya koymaktır. Tarihsel araştırma yöntemi ise geçmişte olmuş bitmiş olayları, durumları, sorunları, kurumları, kişileri ve varlıkları günümüze ulaşmış kanıt ve belgelerden, canlı tanıklardan

yararlanarak ortaya koymaktır. Çalışmada bu araştırma yöntemleri kullanılarak ve varolan bilgiler temel alınarak özgün düşünceler üretilmeye çalışılmıştır.

İnsan hakları konusunda polisin okuldan meslek içi eğitimine kadar hangi aşamada nasıl bir eğitimden geçirildiği ve almış olduğu eğitimlerle katetmiş olduğu aşamalar incelenerek analizler yapılmış ve daha çok süreç içerisindeki gelişmeler baz alınarak bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca polislik mesleği ile ilgili eğitim veren kurumların verdikleri eğitim süresi ve ders konularının zamanla göstermiş olduğu değişim ve bu eğitim sonrası bu eğitim sürecinden geçirilen polislerin geçmiş oldukları aşamalar çalışmamıza yardımcı olmuştur.

1.4. Temel Kavramlar

Çalışma boyunca kullanılmış olan anahtar kavramların hangi anlamda kullanıldıkları aşağıda sunularak, araştırmanın anlaşılabilirliği güçlendirilmeye çalışılmıştır.

İnsan hakları ve polisin eğitimi konusunda “anahtar kelime ve kavramlar”la ilgili tanımlamaları içeren yapıtlar (Kavgacı,1997; Mutlu,1997; Şafak-Bıçak,1999; Aydın,1996; armağan.1998) ve diğerleri incelendiğinde, genellikle insan hakları, hak, özgürlük ve polis kavramları bu temel kaynaklara dayanılarak tanımlanmıştır. Araştırmada bu temel tanımlar aşağıda açıklanan ve yukarıdaki kaynaklara dayanan anlamlarıyla yer almıştır.

Hak: İngiliz dilindeki hak kelimesinin doğruluk ve yetki şeklinde iki temel ahlaki ve siyasi anlamı bulunmaktadır. Birincisinde, bir şeyin doğru olduğundan, doğru olan bir eylemden söz edilir. İkincisinde ise, bir kimsenin bir hakka sahip olduğundan bahsedilir. Normal olarak haklardan söz edilirken ikinci anlam vurgulanır. Hak sahibi olmaktan söz edilince hak sahibi olduğu varsayılan kişinin bir şeye yetkili olduğu veya o kişinin bir şeyi meşru olarak talep edebileceğini belirtmek gerekir. Hukuk dilindeki hak kavramı da özünde böyle bir yetki veya meşru talebin hukuki biçimde ifade edilmesinden başka bir şey değildir.

Özgürlük: Hukuk öncesi düzenlenmemiş serbestliği ifade eder. Hukuk düzeninin yasaklamadığı davranış biçimleri dolaylı olarak özgürlük sayılır. Fakat özgürlükler güvence yönünden de zayıftır (Akıllıoğlu 1995:8). Yasa koyucu, yapacağı düzenleme ile bir özgürlük alanını daraltır veya kaldırabilir. Kimine göre özgürlük bağımsızlıktır; insanın her türlü zorlamadan, dış baskıdan uzak olarak kendi kaderini çizmesidir. Kimine göre özgürlük kişinin özellik ve gizlilik belirten yönüdür; kendi dünyasında başkasının etkisi dışında yaşamasıdır. Kimine göre fırsat eşitliği, insanlar arasında ayrımcılığı yok etme çabasıdır (Kapani 1991:3-4). Bazen de özgürlük "iktidar" olarak tanımlanır. Bu değişik tanımlamalar özgürlüğün çok yönlülüğünün bir sonucudur.

İnsan Hakları:İnsanın insan olması nedeniyle sahip olduğu, vazgeçilemeyen, değerler sisteminde en üst sırada yer alan, temel hakları içerir. İnsanın içinde bulunduğu somut tehlikelerden kaynaklanan bir özgürlük arayışı ve onurlu bir şekilde özgürlük içinde yaşama istemidir.

Polislik: Polis, kökeni Yunanca ve Latince olan bir kelimedir. Yunanca "Politeia", Latince "Politia" kelimelerinden türemiş ve dilimize Polis olarak yerleşmiştir (Dündar 1995:15). Polis, kent içerisinde toplum düzenini, huzur ve güvenliği sağlayan örgüt ve bu örgütte yer alan memur olarak tanımlanmaktadır. Polis, gerektiğinde zor kullanmasını bilen ve mesleki bilgisi yeterli kişidir. Aynı zamanda, yaşadığı toplumun ekonomik, sosyolojik ve politik yapısını akademik anlamda bir ölçüye kadar bilen ve görev alanı içinde yer alan yasalar hakkında yeterli derecede bilgili yasa gücü demektir (Mutlu 1997:134).

1.5. Çalışmanın Sunuş Sırası

Çalışmanın sunumu sırasında birinci kesim birinci bölümde çalışma hakkında genel bir bilgi verilerek çalışmanın amacı, yöntemi, denenceleri ve temel kavramlar üzerinde durulmaya çalışılmıştır. İkinci kesim İkinci bölümde ise, insan hakları kavramı, insan hakları kavramının ortaya çıkış süreci ve insan hakları kavramı ile doğrudan bağlantılı kavramlar açıklanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde insan hakları eğitimi üzerinde durulmuş, insan

hakları bilincinin oluşumundan insan hakları konusundaki eğitim alanlarına kadar birçok konuya değinilmiştir. Dördüncü bölümde, polislik mesleği ve polisin almış olduğu eğitimle insan haklarının bağlantısı ve gelinen süreç gözler önüne konmaya çalışılmıştır. Üçüncü kesim beşinci bölümde ise İnsan hakları eğitiminde karşılaşılan sorunlar göz önünde bulundurularak Polislik mesleğinde insan hakları eğitime yönelik bir model önerisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Dördüncü Kesim altıncı bölümde ise; çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılmış, elde edilen bulgular doğrultusunda öneriler sunulmuş ve sonuç bölümündeki değerlendirmemizle birlikte çalışmamız tamamlanmıştır.

İKİNCİ KESİM

POLİSLİK MESLEĞİ VE İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ

Bu kesim içerisinde insan haklarının ortaya çıkış süreci, gelişimi, insan hakları eğitimi ve polislik mesleği içerisinde insan hakları eğitiminin yeri ile polislik mesleğinin insan hakları eğitimi konusunda mevcut yapılanması irdelenmeye çalışılmıştır.

2. İNSAN HAKLARI

Bu bölümde insan hakları kavramı ve ortaya çıkış süreci ile hak ve özgürlükler anlayışının gelişimi ve insan hakları kavramı ile doğrudan ve dolaylı olan kavramlar üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

2.1. İnsan Hakları Kavramı ve Ortaya Çıkış Süreci

İnsanın özgürlüğü ve ona ait hakların varlığı ancak bir devlet düzeni içerisinde söz konusudur. İnsan hakları; insanın içinde bulunduğu somut tehlikelerden kaynaklanan bir özgürlük arayışı ve onurlu bir şekilde özgürlük içinde yaşama istemidir. Bunun sonucunda da insan, toplum yaşayışında ve devletle olan ilişkisinde sürekli olarak özgürlük alanını genişletme çabası içinde olmuştur. İnsana saygı, insanlık sevgisi gibi kavramlar geç doğmuş sayılabilir. Bu da insanlığın binlerce yıllık tarihindeki gelişmesinin getirdiği bir sonuçtur (Akıllıoğlu, 1995:26).

İnsan hakları, bir kez belirlenip herkes tarafından benimsenen, oluşmuş ve bitmiş bir kavram değil, her gün yeni kavramlarla içeriği değişen ve zenginleşen bir kavramdır. İnsan haklarının gelişim sürecine bakıldığında, bu hakların ilk ortaya atıldığı dönemde, devleti ahlaki bir ilkeyle sınırlandırmayı ve bu suretle bireylere, devletin dokunamayacağı özgürlük alanlarını oluşturmayı amaçladığı görülecektir (Gemalmaz, 1997:38).

Günümüzde, bir bütün halinde toplumsal yaşamı düzenleyen siyasal rejimlerin ve hukuki düzenlerin meşruluk kaynağı olarak algılanan insan hakları, insanın, sırf insan olması nedeniyle sahip olduğu hakları ifade etmektedir. Bu hakların ne olduğu sorusunun cevabı da aynı kısıktadır. "Her insan, bunları içinde hissettiği için bilir." Bu tanım biçimi doğal hukuki

yaklaşımıdır. Kim tarafından konulduğu bilinmeyen "doğal" olan, tanım gereği duyulmayan bu haklar "insanlık kadar eski" sayılır (Akıllıoğlu, 1995:27).

Bugün çok yaygın bir şekilde kullanılan insan hakları kavramı, hukuk ve siyaset teorisi gibi sosyal bilimlerin ve felsefi tartışmaların merkezinde yer almakta, temel sorunlardan birini oluşturmaktadır. Günümüz dünyasında, insan haklarından hareket etmeyen veya referans noktası olarak insan haklarını almayan bir sosyo-politik öneri, ciddiye alınma şansını en baştan kaybetmiştir.

İnsan haklarının bu derece geliştirilmesi ve itibar kazanması sevindirici bir durumdur. Ancak, bu yaygın kullanıma ve 20. yüzyılda insan hakları bir dindir biçimindeki nitelermeye karşın bu kavram üzerinde bir mutabakata varılamamış, aksine kavram üzerindeki tartışmalar daha da artmıştır. Bu tartışmaların iki noktada yoğunlaştığını belirtmek mümkündür. Birincisi; insan haklarının neler olduğu veya neler olması gerektiği konusundaki tartışmalardır, ikincisi ise, evrensel olduğu iddia edilen insan hakları anlayışının, her toplumun kendi kültürü ile nasıl bir ilişki içinde bulunabileceği ve evrensel insan hakları ile yerel kültürün uzlaşp uzlaşamayacağı yönündeki tartışmalardır (Tomusschat, 1994:81).

İnsanlığın, insan hakları için verdiği savaşın tarihi çok eskilere dayanmakla beraber, terim olarak insan haklarının kullanılması oldukça yenidir. İnsan hakları terminolojisi incelendiğinde insan hakları teriminin İngiliz dilinde 1940 yılından önce neredeyse hiç kullanılmadığı görülecektir. Her ne kadar bu devirde doğal haklar ve insanın hakları terimleri kullanılıyordu ise de, bu terimler günümüzün insan hakları penceresinden bakıldığında epey farklı fikirleri ve önemli uygulamaları ifade ediyorlardı (Akıllıoğlu,1995:49).

İnsan hakları ifadesi 2. Dünya Savaşı'ndan sonra yaygınlık kazanmış ve bu ifadenin kullanılmasını teşvik eden, Birleşmiş Milletlerdeki görevi esnasında dünyanın bazı bölgelerinde insan hakları kavramının, kadınların haklarını da kapsadığını anlaşılmadığını gören Eleanor Roosevelt olmuştur.

Roosevelt ve Churchill, daha 1941 yılında, yani İkinci Dünya Savaşı devam ederken, Atlantik Şartında "ulusların kendi sınırları içinde güvenle yaşamalarını sağlayacak, korku ve yokluktan uzak bir yaşam sürmelerini güvence altına alacak bir barış" için "geniş ve sürekli bir güvenlik sisteminin kurulmasını" öngörmek suretiyle insan haklarının önemini belirtmişler ve 1942 tarihli Birleşmiş Milletler Deklarasyonunda amaçlarını kesinlikle ortaya koymuşlardı. Bu belgede; yaşama, özgürlük, bağımsızlık ve din serbestliği olarak 4 temel ilke vardı. Bu çalışmalar savaştan sonra hız kazanmış ve nihayet 1948 yılında Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulu, Evrensel İnsan Hakları Bildirisini kabul etmiştir (Dağlı, Polat, 1995: 27).

Aslında, birey-devlet ilişkisinin niteliğini ifade eden ve ulusal düzeyde hukuksal bir düzenlemeyi gerekli kılan insan haklarının, uluslararası bir boyut kazanması veya uluslararası alana taşınması bir çelişki gibi algılanabilir. Gerçekte, insan haklarının dünya siyaseti bağlamında siyasallaşması yeni bir olay değildir. Ama siyasallaşmadan önce, 1948 BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesiyle başlayan, 1966'da kabul edilen iki BM sözleşmesiyle devam eden ve bölgesel düzenlemelerle olgunlaşan bir uluslararası insan hakları rejimi ortaya çıkmıştır (Gemalmaz, 1997:43).

İnsan hak ve özgürlüklerinin evrensel olarak ve ayırım gözetmeksizin herkes için gerçekleştirilmesi, çağımızın başlıca amaçlarından biri olmuştur. Bu amaç, temel hak ve özgürlüklerinin, insan kişiliğinin ayrılmaz öğeleri olduğu ilkesinde anlatımını bulmuştur (Akıllıoğlu, 1995:36).

Günümüzde çok yaygın bir şekilde kullanılan insan hakları kavramı, hukuk ve siyaset teorisi gibi sosyal bilimlerin ve felsefi tartışmaların merkezinde yer almakta, temel sorunlardan birini oluşturmaktadır. Günümüz dünyasında, insan haklarından hareket etmeyen veya referans noktası olarak insan haklarını almayan bir sosyo-politik öneri, ciddiye alınma şansını kaybetmiştir (Gemalmaz, 1997:54).

Günümüzde insan hakları kavramı, bütün devletler için bir meşruiyet ölçütü haline gelmiştir. Bugün herhangi bir devletin halkı üzerindeki egemenliğinin meşru olarak kabul edilmesi ve uluslararası camiada saygın bir yere sahip olabilmesi için, o devletin insan hak ve özgürlüklerini güvence

altına almış olması zorunludur. İnsan haklarını kapsayan evrensel bildirgelerin ve sözleşmelerin, devletlerin hemen hemen tümü tarafından yazılı veya sözlü onay görmesi, bu zorunluluğun bir sonucudur (Kapani, 1991:42).

Diğer taraftan, bir amaç olmanın yanında bazı devletler tarafından devletlerarası mücadelenin bir aracı olmaya da başlayan insan haklarının uluslararası bir boyut kazanması ulusal düzeyde de devletlerin hareket alanını daraltmaktadır. Hükümet dışı uluslararası örgütler, dernekler, sivil toplum kuruluşları ulusal ve uluslararası mekanizmaları harekete geçirecek güce ulaşmışlardır (Sencer, 1999:27).

Devletlerarası ilişkilerde sürüp giden çıkar çatışmaları, ideolojik bölünmeler, bloklarımlar ve karşılıklı güvensizlik ortamı içinde insan hakları gibi üstün bir amacın politik hedeflere alet edilmesi, insan haklarına dünya ölçeğinde geçerlilik kazandırma çalışmalarını olumsuz yönde etkilemektedir (Kapani, 1991:54).

İnsan hakları, konusunda yaşanan karmaşıya karşın, geleceğe bırakılabilecek bir miras ve insanlık değeri sayılmalıdır. Gelecek yüzyıla aktarılabilecek olan, tarihsellikle belirli insancıl anlayış ve değerlere dayanan, spesifik ve özerk bir ulusal üstü hukuk niteliği kazanan, bir yandan daha da etkinleştirilmesi arayışları sürerken öte yandan da yadsınamayacak yasal mekanizma ve usuller ile işlevselleşmiş bulunan ve nihayet dinamik bir içeriğe sahip bulunan bir kurumsallaşmış sistemdir (Ermiş, 2002:1-4).

2.2. Hak ve Özgürlükler Anlayışının Gelişimi

Kant'ın, "Hukukçular kendi hukuk mefhumlarına hala tarif aramaktadırlar." sözü, aynı şekilde hakkın tanımı için de geçerlidir. Gerçekten de hukuku tanımlamakta yaşanan zorluklar gibi, hak kavramının da ne olduğu ve nasıl tanımlanması gerektiği, hukuk tarihi boyunca hukuk felsefesinin ve medeni hukukun en temel sorunu olmuştur. Bu yüzden ki birçok hukuki kavramı tanımlamış olan Alman Medeni Kanunu bile hak kavramının tanımını yapmayı göze alamamıştır (Kapani, 1991:68).

Aslında, hak, hukuk gibi kavramların kesin bir tanımının verilmesi ve bu tanımın hukuki metinlerde yer almasının doğru ve etkili bir yöntem olmadığını belirtmek gerekir. Hukuki metinlerde yer alan bu tarz tanımlar, siyasal otoritenin yönetim ve özgürlük anlayışını yansıtacağından, zamanla değişen toplumsal kurallarla çelişecek ve insan özgürlükleri için bir tehdit unsuru oluşturacaktır. Gustav bu durumu şöyle ifade etmektedir: "Hukuk kavramının normatif bir yapıya büründürülmesi temel bir çelişkidir. Çünkü bu girişim toplumsal değişimin ve insanın kendini tanıma yeteneğinin yadsınması sonucunu doğurur. Bu, büyük kabı küçük kaba sığdırmak gayreti gibidir. Ama devlet bunu hep yapar. Hukuk hep tanımlanacaktır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, buna bir son verme çabasının vahametidir. Böyle bir girişim ancak siyasi olabilir ve en trajik sonucunu devlet aygıtını ele geçirerek yapar". Bu nedenle yapılması gereken, hak kavramını hukuksal metinlerde tanımlamaktan kaçınmaktır. Nitekim İsviçre Medeni Kanununu hazırlayan Euegen Huber, hak ve benzeri hukuksal kavramların tanımının öğretiyeye bırakılması gerektiğini savunmuştur. Bu işlevsel bir öneridir. Çünkü ancak bu sayede, hukuk ve devlet gibi var oluş araçlarımızın işlevlerine yabancılaşmasını açığa çıkarabilecek ve yaşamın dinamiklerine uyan bir hukuk ve hak tanımı sürekli olarak yapılabilecektir (Akıllıoğlu, 1995:6).

Doktrinde hak kavramının kapsamını belirlemek için çok geniş tartışmalar yapılmış ve değişik teoriler öne sürülmüştür. Bu tartışmaların ışığında, her ne kadar hak kavramının tanımının yapılması ve içeriğinin belirlenmesi oldukça güç bir mesele olsa da, bu hak ve hukuki ödev gibi kavramların hukuki hayatta kullanılmaması veya hukuk biliminden uzaklaştırılmaları anlamına gelmez. Hak ve hukuki ödev kavramlarına başvurmadan, hukuk hayatında hukuki ilişkilerin gerçekleşebileceklerini kabul etmek mümkün değildir. Bu itibarla, hak kavramını ve unsurlarını açıklamak, insan hakları tartışması için de vazgeçilmezdir (Kapani, 1991:16).

İngiliz dilindeki hak kelimesinin doğruluk ve yetki şeklinde iki temel ahlaki ve siyasi anlamı bulunmaktadır. Birincisinde, bir şeyin doğru olduğundan, doğru olan bir eylemden söz edilir. İkincisinde ise, bir kimsenin

bir hakka sahip olduğundan bahsedilir. Normal olarak haklardan söz edilirken ikinci anlam vurgulanır. İnsan hakları, kişinin sırf insan olduğu için sahip olduğu haklar olarak ele alınacak olursa bir hakka sahip olmanın ne anlama geldiği üzerinde durulmalıdır (Akıllıoğlu, 1995:9).

Hak sahibi olmaktan söz edilince hak sahibi olduğu varsayılan kişinin bir şeye yetkili olduğu veya o kişinin bir şeyi meşru olarak talep edebileceğini belirtmek gerekir. Hukuk dilindeki hak kavramı da özünde böyle bir yetki veya meşru talebin hukuki biçimde ifade edilmesinden başka bir şey değildir. Gerek günlük dilde, gerekse hukuki-felsefi ifadede, bir şeye hakkımız olduğu yönündeki iddia o şeye yönelik iddiamızın tartışılmazlığını ve herkesçe tanınmasını içermektedir. Hak kelimesinin bu tarz kullanılması, içinde ahlaki meşruluk düşüncesini barındırmaktadır. Hakkın, varlığı tartışılmaması gereken bir yetki ve meşru talep olarak anlaşılması bunu gerektirmektedir. Hukuk biliminde hakkın önemli bir özelliği, onun hak sahibi bakımından bir zorunluluğu değil, bir izin durumunu ifade etmesidir. Eğer bir kimse için bir zorunluluk söz konusu ise, o kişinin hak sahibi olmasından söz edilemez (Armağan, 1998:14).

Hakkın bir başka yönü de başkasının özgürlüğüne müdahale edebilme ile ilgilidir. Bir hakkı ileri sürmek, başkasının özgürlüğüne müdahale için haklı bir nedenin var olduğunu ileri sürmek anlamına gelmektedir. Bu özgürlük kısıtlaması kişinin ya bir şeyi yapmaya zorlanması ya da bir şeyi yapmaktan kaçınması biçiminde ortaya çıkabilir. Müdahalenin haklılık nedeni ise, yerine göre hukuktan ya da gelenekten kaynaklanabileceği gibi, sırf ahlaki bir gereklilikten de doğabilir (Kapani, 1991:19).

Günümüzde bir bütün halinde toplumsal yaşamı düzenleyen siyasal rejimlerin ve hukuki düzenlerin meşruluk kaynağı olarak algılanan insan hakları, insanın sırf insan olması nedeniyle sahip olduğu hakları ifade etmektedir. Günümüzde çok yaygın bir şekilde kullanılan insan hakları kavramı, hukuk ve siyaset teorisi gibi sosyal bilimlerin ve felsefi tartışmaların merkezinde yer almakta, temel sorunlardan birisini oluşturmaktadır (Akıllıoğlu, 1995:13).

Hak ve özgürlükler, çağımız insanından ayrılmaz özellikler olarak kabul edilmekte ve insanı tanımlayıcı kavramlar arasında yer almaktadır (Ceylan,1995:1). Bu kavramlar, doktrinde ve belgelerde farklı anlamlarda kullanılmakta ve henüz tanım birliği bulunmamaktadır.

"İnsan hakları", "temel haklar" ve "kamu özgürlükleri" kavramları çoğu kez eş anlamda kullanılmaktadır. "Hak" ve "özgürlük" kavramlarını kesin çizgilerle birbirinden ayırmak güçtür. Pek çok hukukçu özgürlüğü bir "hak" olarak kabul etmiş ve ayrı bir tanım yapmamıştır (Gölcüklü, Gözübüyük, 1994:1). Buna karşın bir tanım yapmak gerekirse; "özgürlük" kavramı, hukuk öncesi düzenlenmemiş serbestliği, hak kavramı ise, hukuk düzeni tarafından tanınan ve korunan irade ve çıkarları belirtir. Özgürlük, hakka göre daha soyut ve belirsizdir (Armağan, 1980:1). Hukuk düzeninin yasaklamadığı davranış biçimleri dolaylı olarak özgürlük sayılır. Fakat özgürlükler güvence yönünden de zayıftır (Akıllıoğlu, 1995:8). Yasa koyucu, yapacağı düzenleme ile bir özgürlük alanını daraltır veya kaldırabilir.

Özgürlük sorunu çok eskiden beri insanı düşündüren büyük sorunlardan biri olmasına karşın, aklın ve deneyimin süzgecinden geçerek billurlaşmış ve üzerinde anlaşmaya varılmış bir özgürlük kavramı ortaya çıkmış değildir. Montesquieu; bu çözümsüzlüğü, başka bir deyişle çözüm bolluğunu "Hiçbir kelime yoktur ki özgürlük kelimesi kadar kendisine değişik anlamlar verilmiş ve düşüncelere değişik şekillerde yansımış olsun" biçiminde yorumlamıştır (Kapani, 1991:3).

Özgürlük, sanki ışığa tutulmuş, ışığı renklere bölen bir prizmadır. Herkes ona bakarak kendi açısından gördüğü rengi veya renkleri tanımlar. Kimine göre özgürlük bağımsızlıktır; insanın her türlü zorlamadan, dış baskıdan uzak olarak kendi kaderini çizmesidir. Kimine göre özgürlük kişinin özellik ve gizlilik belirten yönüdür; kendi dünyasında başkasının etkisi dışında yaşamasıdır. Kimine göre fırsat eşitliği, insanlar arasında ayrımcılığı yok etme çabasıdır (Kapani, 1991:3-4). Bazen de özgürlük "iktidar" olarak tanımlanır. Bu değişik tanımlamalar özgürlüğün çok yönlülüğünün bir sonucudur.

Temel haklara verilen önem, bu hakların 10.12.1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile ilan edilmesi, yeni devlet Anayasaları kapsamına alınması, diğer yandan da Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun ve bu hakları korumak için kurulmuş olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihatlarının artan orandaki rolü ile belirginleşmektedir (Gören,1993:3-4). 04.11.1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (19.3.1954 tarih ve 12655 sayılı Resmi Gazete) başlangıç bölümüne göre sözleşme, ilan ettiği hakların evrensel ve etkili olarak tanınmasını güvenceye almayı amaçlamaktadır. Bununla ilgili olarak da birinci kısımda tek tek hakları ve onların sınırlandırılma olanaklarını düzenlemektedir (Gören, 1993:23).

1982 Anayasasında temel haklar, kanunlar ve yürütmenin düzenleyici işlemleri olan tüzük ve yönetmelikler ile yürütme ve yargının tüm somut işlemleri karşısında yüksek dereceli norm niteliğindedir (1982 Anayasası, 07.11.1982 tarih, 2709 sayılı Kanun, 17863, 09.11.1982 tarihli ve 17863 sayılı Resmi Gazete, Gören, 1993: 6).

1982 Anayasasında temel hak ve özgürlükler ödev ve sorumluluk kavramlarıyla birlikte belirtilmiştir. Bu Anayasada; insan haklarına saygılı, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olma koşulu Türkiye Cumhuriyetinin temel niteliklerinden birini oluşturmaktadır (Gören, 1993: 16-17, 1982 Anayasası, Madde. 2.).

Anayasanın 12. maddesinde, temel hak ve özgürlüklerin; herkesin kişiliğine bağlı, dokunulamaz, devredilemez, vazgeçilemez olduğu ve kişinin; topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluğunu içerdiği belirtilmektedir.

2.3. İnsan Hakları Kurallarının Özellikleri

İnsan hakları kurallarının birtakım özellikleri bulunmaktadır. İnsan haklarının günümüzde kazandığı önemin anlaşılması bakımından bu özelliklerin açıklanması önem arz etmektedir.

İnsan hakları kurallarının doğal hukuktan, iç hukuktan ve uluslararası hukuktan kaynaklanan bazı özellikleri mevcuttur.

2.3.1. Doğal Hukuktan Kaynaklanan Özellikler

Bu özellikler evrensellik, kişisellik, dokunulmazlık, vazgeçilmezlik ve devredilmezlik şeklinde sıralanabilir.

2.3.1.1. Evrensellik

İnsan haklarının evrensellik özelliği, eskimezlik, değişmezlik ve üstünlük gibi kavramlarla da ifade edilmektedir (Akıllıoğlu, 1995:3). Bu yaklaşıma göre insan hakları ahlaki haklardan olduğundan pozitif hukuk tarafından tanınarak yaptırıma bağlanmış olmasa dahi bu yoksunluk onun değerini azaltmaz.

İnsan hakları, içerik, zaman ve yer bakımından değişmez özelliklere, değerlere dayanmaktadır. Tarihi araştırmalar insan haklarına ilişkin ortak bir anlayışın varlığını ispatlamaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, uluslararası hukukta meydana gelen dönüşümler, günümüzde de küresel bir insan hakları uzlaşmasının var olduğunun göstergesidir (Mourgeun, 1991:39).

18. yüzyılda bazı ülkelerde bildirgelerle tanınan insan hakları 2. Dünya Savaşından sonra uluslararası hukukta yerini almıştır. 10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile insan hakları uluslararası ilişkilerin temel düzenleyici ögesi olarak benimsenmiştir (Akıllıoğlu, 1995:4). Bildirge ile bütün insanlık için erişilmesi gereken ortak hedefler ve değerler oluşturulmuştur.

Bununla birlikte, insan haklarının evrenselliği iddiasını kuşkuyla karşılayan görüşler de bulunmaktadır. Bunlara göre, insan haklarının "herkese ait, her zaman ve durumda öne sürülebilen haklar" iddiası gerçeklere uymamaktadır. Doğal hukuk anlayışı bilimsel bir temele dayanmadığı gibi, "insan hakları ideolojisi" bütün insanlığın değil yalnızca "liberal demokrat sanayi toplumlarının" kısaca "batılı ülkelerin" siyasal anlayışının bir ürünüdür. İnsan haklarının evrensel niteliğine yöneltilen bir değer eleştirisi de ekonomik nedenlere dayanır. Buna göre insan hakları sadece "tanıma" düzeyi ile sınırlı değil, "gerçekleştirme" ile de ilgilidir (Mourgeun, 1991:45). Hakların gerçekleştirilmeleri ise yalnızca buna olanaklı

ekonomik yapılar için geçerlidir. Bu çerçevede insan haklarının evrenselliği iddiası, zengin kuzey ülkeleri için, gelişmekte olan güney ülkelerine nazaran daha savunulur bir ilkedir (Akıllıoğlu, 1995:4).

2.3.1.2. Bireysellik

İnsan hakları anlayışı onur ve saygınlık sahibi, akıl ve vicdan unsurları ile donatılmış, ahlaki seçim yapabilen, serbestçe davranabilen özgür insan modeli üzerine kurulmuştur. Bu özelliklerin her insanda bulunduğu varsayılır. İnsan, salt bu nedenle bazı temel haklara sahiptir. Bunlar insan haklarıdır. Genellikle birey veya kişi kavramları ayırım yapılmaksızın kullanılır. Oysa teknik anlamda birey nicelikle, kişi nitelikle ilgilidir. Kısaca bu terimlerle aynı olgunun, yani insanın iki yönü vurgulanmaktadır (Akıllıoğlu, 1995:8).

Bireysel hakların en temel özelliği devletin bu alana karışmaması, aksine koruması gerektiği düşüncesidir. Dokunmama ve koruma fikri, kişilik kavramı ile ilgilidir. Zira bu alana karışıldığı takdirde insan kişiliğinin zedelenebileceği varsayılmaktadır.

Bu hakların bir başka ortak yanı da insanın birey olarak ele alınmasıdır. Birey kavramının uluslararası belgelerde ele alındığı biçimiyle eşitlikle sıkıca ilgili olduğu söylenebilir. Birey, topluma göre tek, ancak eşit haklara sahip insanı simgelemektedir.

İnsan haklarının tarihsel anlamda ilk olarak bireysel haklar adıyla ortaya çıkmış olması bu bakımdan anlamlıdır. Kolektif görüşlerde bu düşünceden kaynaklanan totalizme karşı mücadelenin bir ürünü olarak insan haklarının bireysel niteliği, öncelikle insan-toplum-devlet ilişkilerini belirlemesi bakımından önem taşımaktadır (Mourgeun, 1991:45). Bireysel haklar ifadesi başka bir kimseye bağlı olmadan kendi başına hareket edebilen, irade sahibi insanı yani "birey"i akla getirmektedir.

2.3.1.3. Dokunulmazlık

Doğal Hukuk yaklaşımında dokunulmazlık, kutsallıkla eş anlamlıdır. İnsanın doğal hakları kutsaldır. Günümüzde insan vücudu ve kişiliği

üzerindeki haklar doğal haklar olarak nitelendirilmektedir. Dokunulmazlık, önce insan vücudunun ve yaşamının dokunulmazlığı biçiminde ortaya çıkmış olmakla birlikte doğal hukuk kapsamına giren bütün haklar bakımından geçerlidir (Akıllıoğlu, 1996:38).

Dokunulmazlık genel ve kişisel olmak üzere iki düzeyde düşünülebilir. Genel düzey, normlar, kurallar alanıdır. Doğal hukuk, devletin insan hakları normlarını düzenlemede yetkisiz olduğunu varsaymaktadır. Kişisel düzey hakların kullanılması alanıdır. Herkes başkalarının insan haklarına saygı göstermek, bunları ihlal etmemek konusunda öncelikle ahlaki açıdan sorumludur (Mourgeun, 1991:47)..

Günümüzde devletin insan haklarının her kesiminde düzenleyici, etkin bir işlev gördüğü açıktır. Ancak çekirdek alan ya da dokunulmaz haklar o denli önem taşımaktadır ki bunlara olağanüstü dönemlerde bile dokunulmaması gerektiği uluslararası anlaşmalarda belirtilmiştir (Akıllıoğlu, 1996: 39). Anayasanın 15. maddesinde de bu doğrultuda bir hüküm bulunmaktadır.

2.3.1.4. Devredilmezlik/ Vazgeçilmezlik

İnsan haklarının sözleşmeye konu olması ya da bunlardan vazgeçilmesi mümkün değildir. Bu haklar zaman aşımına da uğramaz. 1789 Bildirgesinin ilk cümlesi "devredilmeyen ve zaman aşımına uğramayan" haklar ifadesi ile başlamaktadır. İnsan onuru, saygınlığı, haysiyetinin devredilmezliği bu konudaki bütün düzenlemelerin temel ilkesidir (Akıllıoğlu, 1995:10).

2.3.2. İç Hukuktan Kaynaklanan Özellikler

İnsan hakları kurallarının doğal hukuktan kaynaklanan özelliklerinin yanında bir de iç hukuktan kaynaklanan özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler temel hakların üstünlüğü ve temel hakların bağlayıcılığı şeklinde belirtilebilir (Akıllıoğlu, 1995:12).

2.3.2.1. Temel Hakların Üstünlüğü

Anayasal düzeyde bütün kurallar gibi temel haklar da anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkesinden yararlanır.

Üstünlük ile dokunulmazlık kavramları benzer fakat aynı değildir. Dokunulmazlık, doğal hukuktan kaynaklanan bir özelliktir. Üstünlük ise pozitif hukuka ilişkin, yönlendirici bir ilkedir. Bütün normların yönlendirici temel norma uyma zorunluluğunu ifade eder. Anayasada açıkça belirtilmemiş olsa dahi kendiliğinden mevcut saklı bir özelliktir. Bu anlamda temel hakların üstünlüğü ilkesi, hukuk kurallarının bu haklara uygunluğu anlamını taşır. İlke, öncelikle hukuk düzeni içinde temel hak kurallarına uygunluğun sağlanmasını, aykırılığın önlenmesini ya da giderilmesini gerektirir (Akıllıoğlu, 1995:13).

2.3.2.2. Temel Hakların Bağlayıcılığı

Bağlayıcılık da üstünlük gibi yalnızca temel haklara özgü bir nitelik değil anayasanın tümü bakımından öngörülmüş bir ilkedir. Bununla birlikte anayasa kurallarının hiçbiri temel haklar kadar kapsamlı bağlayıcılık içermez. Bazen bağlayıcılık üstünlükle eş anlamlı olarak algılanmaktadır. Fakat üstünlükte kurallar dizisi içindeki ilişkiler, kurallar arasındaki sınırlanma ve uyum söz konusu olduğu halde, bağlayıcılıkta kuralların uygulanmasına ilişkin kurallar saklıdır. Bağlayıcılık, kuralların gerektirdiği gibi uygulanması, bir anlaşmazlıkta taraflarca öne sürülmesi, yargıç tarafından doğru uygulanması, özel hukuk ilişkilerinde de öne sürülebilmesi gibi uygulama sorunlarına ilişkin bir kavramdır (Mourgeun, 1991:49)..

Bağlayıcılığın en genel anlamı "insan haklarına saygı" kavramına saygıyı ifade eder. İnsan haklarına saygı ilkesi hukuk düzeni içinde yer alan bütün hukuk öznelerinin ödevidir (Akıllıoğlu, 1995:14).

2.3.3. Uluslararası Hukuktan Kaynaklanan Özellikler

İnsan haklarının uluslararası hukuktan kaynaklanan özellikleri "Yeni hukuksallık kümesi" ve "İnsan hakları anlaşmalarının özel konumu" başlıkları altında incelenecektir (Akıllıoğlu, 1996:17).

2.3.3.1. Yeni Hukuksallık Kümesi

İnsan hakları konusunda hukuksallık, sadece iç hukuk kurallarıyla değil, fakat giderek artan biçimde uluslararası hukuk kurallarıyla sağlanmaktadır. Ülkemiz, Avrupa Konseyi çerçevesinde bugüne kadar kabul edilen 140 kadar anlaşmanın çoğuna taraftır. Bu anlaşmaların 10 kadarı doğrudan, ötekiler de dolaylı olarak insan hakları kuralları içermektedir. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Anlaşması başta olmak üzere Birleşmiş Milletler çerçevesinde ya da uzmanlık kuruluşlarınca gerçekleştirilen birçok anlaşma da iç hukukumuz bakımından uyulması gereken kurallar niteliğini taşımaktadır. Kısaca, insan hakları konusunda uluslararası hukuk kaynakları iç hukukumuzu tamamlamaktadır (Akıllıoğlu, 1995:18).

2.3.3.2. İnsan Hakları Anlaşmalarının Özel Konumu

Anayasamızın 90. maddesinde "usulüne göre yürürlüğe konmuş milletlerarası anlaşmaların kanun hükmünde" oldukları belirtilmektedir. Öğretide çoğunluk, Anayasanın bu hükmünün sözel bağlayıcılığından hareketle, anlaşmaların yasalara eşit olduğunu ileri sürebilmektedir. Başka bir görüş, anlaşmaların genel olarak yasalarla aynı değerde olduğunu, ancak anayasanın uluslararası hukuka ve anlaşmalara yollama yapan kurallarını göz önünde tutarak, yalnızca bu konudaki anlaşmaların Anayasada öngörülen koşul ve sınırlamalar içerisinde, bir anayasal hüküm değeri kazandığını kabul etmektedir (Ceylan, 1995:22).

Günümüzde uluslararası hukuk, insan hakları konusunda, iç hukukların önüne geçmiş; üstün, denetleyici ve karışmacı bir görev üstlenmiş bulunmaktadır. Bu nedenle uluslararası insan hakları anlaşmaları, diğer anlaşmalardan farklı konumdadır. Normatif ya da kurumsal nitelikte anlaşmalar, çok sayıda devletin taraf olduğu, belirsiz bir süre için yapılan ve tarafların özel amaçlarından ayrı, nesnel amaç güden anlaşmalardır (Kapani, 1991:34).

İnsan hakları anlaşmalarında "iç alan" ya da "iç hukuk" söz konusudur. Bu nitelik, bu anlaşmaların iç hukuka doğrudan etkisi sonucunu

sağlamakta ve klasik, içişlerine karışmama ilkesini değiştirmiş bulunmaktadır (Ceylan, 1995:22).

2.4. İnsan Hakları İhlalleri

İnsan hakları ihlalleri görülebilen ve görülemeyen insan hakları ihlalleri olarak ele alınabilir.

2.4.1. Görülebilen ve Görülemeyen İnsan Hakları İhlalleri

İnsanın hak ve özgürlüklerini bilmesi ve mahiyetlerinin bilincinde olması, demokratik hayat açısından zorunludur. Bunun yanında, insanın bilmesi gereken önemli bir husus da, insan hakları ihlalleridir. İnsan haklarının sıkça devlet tarafından ihlal edildiği söylenmektedir. Oysa gerçekte insan hakları insanlarca ihlal edilmektedir. İnsan hakları ihlallerini tartışanlar arasında sıkça görülen davranış biçimi, ihlal kaynağının kendileri dışında *öteerde bir yerlerde* olduğunu söylemektir. Hep başka bir yerlere işaret etmek, elbette kolaydır. İnsan hakları öğreticileri de bu hata içine düşebilmektedir. İnsan haklarının ihlal edilmediği bir zaman boyutu görülmemiştir ve görülmeyecektir de. Devletin, çoğulcu toplum yapısının ortaya çıkardığı çıkar ve baskı gruplarının, yasadışı örgütlerin, özellikle bireylerin insan haklarını hiç ihlal etmeyecekleri bir ortam olsa olsa ütopyik bir dünyada var olabilir (Gözlügöl, 2002:14).

Herkesin gözü önünde gerçekleşen ihlaller, kamu vicdanını derinden etkilemektedir. Sokakta güvenlik güçlerinin toplumsal veya bireysel bir olaya müdahale tarzı, çoğu kez insan hakları ihlâli, yani kötü muamele olarak sunulmaktadır. Bu tip ihlaller, hemen tepkiyle karşılanmaktadır. Sonuçta sansasyonel bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu durum, bir taraftan insan haklarının sadece “işkence veya kötü muameleye tabi tutulmama”dan ibaret olduğu kanısına yol açmaktadır. Diğer taraftan, ihlal kaynağının da sadece güvenlik güçleri olduğu yönünde bir sanı yerleştirmektedir (Özçelik, 1993:101).

Fakat bu tepki, görülemeyen (kapalı) ihlaller de söz konusu olmamaktadır. Asıl dikkatleri çekmek istediğimiz husus, *görülemeyen ihlallerdir*. Çoğu insan, bir kamu görevlisinin o an için yapması mümkün olan bir işini sonuçlandırması bakımından, 'bekle', 'bugün git yarın gel', 'ben istediğim zaman yaparım' biçimindeki yaklaşımının, aslında haklarının ihlâli olduğunun farkında bile olmamaktadır. Kapalı ihlaller, herkesin gözü önünde işlenmedikleri ve doğrudan acı vermedikleri için de fark edilememektedir. Dolayısıyla, bunlara karşı konulamamaktadır. Genellikle, bunlar yaptırıma da bağlı bulunmamaktadır. Şu halde, kapalı ihlal durumlarını ortadan kaldırmak da gerçek bir demokrasi için zorunludur. Bunların da ihlal kapsamında değerlendirilmesi ve yaptırıma bağlanması gerekmektedir. Her şeyden önce, bu rolün yükleneceği bireyin insan hakları bilincine sahip kılınması gereklidir. Aksi halde, bu kapalı ihlaller içten içe, sinsice gelişerek insan hak ve özgürlüklerini anlamsız, boş söz haline getirecektir. Bürokrasinin hızla gelişen teknolojiyi kullanması da bu tehlikeyi güçlendirmektedir (Gözlügöl, 2002:17).

Bununla beraber, insan hakları eğitimcileri veya vatandaşlar insan hakları ihlallerinin bizzat işleyicileri oldukları gerçeğini her zaman görememektedirler. İnsan hakları ihlalleri genellikle önlenabilir niteliktedir. Eğer, bilinçsizce, doğrudan insanın pasif hareketinden kaynaklanan bir ihlâl varsa, ihlâli açıkça o insanın bizzat kendisidir. Diğer taraftan, vatandaş o an için kendisini doğrudan etkilemeyen ihlâle müdahale etmezse, o vatandaş o ihlali yüreklendirmektedir. İhlâli, cezalandırılmayacağını veya karşı durulmayacağını fark ederek ihlallere devam edecektir. Eğer, insan hakları eğitimi anlamlı olacak ve uygulayıcılara yönelecekse bu gerçek göz önünde bulundurulmalıdır (Gözlügöl, 2002:18).

2.4.2. İnsan Haklarının İhlal Kaynakları

İnsan hakları ihlallerini önlemeyi amaçlamış kurumlar da ihlallere kaynaklık edebilmektedir. İhlaller, buralardan beklenmedikleri için de görülememekte ve önlenememektedir. Bu görülemezlik ve önlenemezlik, ihlallere ivme kazandırmakta ve ciddi bir sorun haline getirmektedir.

Kavramsal ve yapısal yönüyle hukuk sistemi, yönetim sistemi, dinsel sistem, eğitim sistemi, iletişim sistemi ve diğer endüstriyel sistemler bu kurumsal çerçevede değerlendirilebilir (Weeramantry, 1991:45).

Yavaş işleyen, zor anlaşılan ve ulaşılan *hukuk sistemi*, insan hakları ihlallerine önemli derecede kaynaklık etmektedir. Hukuk sistemi, bu yönüyle insanlar üzerinde uzaklaştırıcı etki yapmaktadır. Çoğu hukuk sistemi, teoride insanların sorunlarına çözümler önerirken, pratikte bunu yapamamaktadır. Satın aldığı bulaşık makinesi hatalı çıkan yaşlı fakir bir kadın, bu makineyi satan güçlü firmaya karşı, hakkını arayabilmek için çok büyük külfet altına girmek zorunda kalabilir. Dahası, bu firmaya karşı başarılı olacağı da garanti değildir. Dolayısıyla, insan hakları eğitiminin hukuk sistemindeki zayıflıklara da dikkatleri çekmesi gerekmektedir. Çünkü her insan hakları sistemi, hukuk sistemi içinde işlemek durumundadır. Bundan dolayı, insan hakları eğitimi ve öğretimi hukuk sisteminden ayrı ve uzak olarak değerlendirilememektedir (Gözlügöl, 2002:23).

Bireylerin hak ve özgürlüklerinin ihlâline kaynaklık eden en etkili kurum olan *bürokrasi*, hayatımızla bütünleşmiştir. İnsanlara hizmet için bulunan bürokrasi, son derece somut ihtiyaçlar olan hak ve özgürlüklerin günlük kullanımında bireylere yardımcı olacak en etkili kurumdur. Oysa genellikle toplumun merkezi ve yerel her kurumunda görevli bürokratlar, başlıca işlevlerinin bireylerin hak ve özgürlüklerini kullanmada onlara yardım etmek olduğunu bilmezden gelmektedir. Üstelik belli bir hakkını kullanmak isteyen bireye, ancak kendileri ister veya lütfederlerse yardım edecek bir konumda bulduklarını sanmaktadırlar. Kendilerinin önemli olduğu, dayanışma ve arkadaşlık anlayışına sahip oldukları için bürokratlar, hizmet etmeleri gereken insanların ihtiyaçlarına tepeden bakabilmektedir (Ceylan, 1995:44).

Gerçekte bürokrat, imkan lütfeden hak yaratıcısı değil, hakkın kullanılmasında yardım yükümlülüğü altında bulunan bir görevlidir. Bürokratin kendisi de başka alanlardaki haklarını kullanmak için o alanın bürokratlarının yardımlarına ihtiyaç duyar. Bu yardım ise, asla bir lütuf olamaz. Hak sahibinin

de verdiği vergilerden karşılanan bir ücret karşılığında yerine getirilmesi zorunlu bir görevdir. Bu yönde toplumsal aydınlanma sağlanmadığı takdirde, bürokrasi bireylerin hak ve özgürlüklerini kapalı bir biçimde ihlal eden en etkili kurum olma özelliğini sürdürecektir. Bu aydınlanma ise, ancak etkin bir toplumsal bilincin, insan hakları eğitimi yoluyla sağlanmasıyla mümkün olacaktır (Ceylan, 1995:46).

Bürokratik gücün kötüye kullanımını her durumda gözetecek en etkili kişiler insan hakları uygulayıcılarıdır. Bu kötüye kullanmayı önlemenin en etkili yolu, toplumda insanları, insan hakları eğitimi yoluyla, haklarının farkında ve bilincinde yapmaktır. İnsan hareketinin hemen hemen her alanına karışan devlet, bu karışmayı bürokrat aracılığıyla yapmakta ve bürokrat bundan güç almaktadır. Nerede güç varsa, denetlenmedikçe kötüye kullanılması kaçınılmaz olmaktadır (Gözlüğöl, 2002:25).

Toprak mülkiyetinin geleneksel sistemleri, insan haklarının güçlü ihlal alanlarından birisini oluşturmaktadır. Çünkü bu sistemlerde büyük topraklar tek elde tutulmaktadır. Büyük toprakları elde tutanlar, birçok insanı sağlık-sosyal güvencesi olmaksızın sadece karın tokluğuna istihdam etmektedir (Gözlüğöl, 2002:27).

Eğitim sistemi birçok yolla insan hakları ihlallerine araç olmaktadır. Mevcut yöneticiler, genç kuşakları tercih ettikleri belirli düşünceler yayımına maruz bırakabilirler. Bu yayımın, devlet etkisinde bulunduğu durumlarda, bir yönüyle kamu yararı ön planda tutulmaktadır. Ancak, radyo ve özellikle büyük sermaye gerektiren televizyon yayıncılığında, sermayenin çıkarı, yani birkaç kişinin kişisel çıkarı ön planda tutulmaktadır. Bu durum, her türlü kaygıyı hatıra getirmektedir (Gözlüğöl, 2002:28).

Din de kimi zaman insan hak ve özgürlüklerinin ihlali aracı olarak kullanılabilir. Dinsel grup biçiminde örgütlenen yapılar, mensuplarından özgür düşüncüyü almakta, belirli bir düşünce merkezinde düşünmelerini sağlamaktadır (Gözlüğöl, 2002:31).

Sıkı doku doğasından dolayı *aile* de insan hakları ihlallerine aracılık yapabilmektedir. Yeni ailesini memnun edemeyen gelinin mağdur edilmesi veya çocuğun dövülmesi bir ihlal oluşturur (Gözlügöl, 2000:33).

İnsan hak ve özgürlükleri ihlallerine kaynaklık eden kurumların en önemlisi *toplumun kendisidir*. Bütün toplumlarda farklı gruplara mensup insanlara karşı ayrımcılık eğilimleri bulunmaktadır. Bu gibi durumları görmek, denetlemek ve kontrol altına almak oldukça zordur. Herkes, bir biçimde kendi grubuna, dinine, kabilesine, diline, sınıfına, ırkına ve toplumuna mensup kişileri korumaya eğilimlidir. Bu eğilim, bilinçli veya bilinçsiz, pek çok ayrımcılık hareketleriyle sonuçlanmaktadır. Bu eğilimlerin kontrol altına alınmasının tek yolu, insan hakları bilincinin eğitim yoluyla yayılmasıdır. Böyle ayrımcılık hareketlerinin doğrudan kişisel sorumlusu olmamak yeterli değildir. Buna karşılık, insanın aktif hareket etme ve engelleme görevi de bulunmaktadır. Eğer, insanın bu anlamda bir çabası bulunmuyorsa, ayrımcılığı kendi kendine uyguluyor demektir. Eğer, birey tanık olduğu herhangi bir ihlal hakkında bir şey yapmıyorsa, o birey aynı zamanda o ihlalin sorumlusu olmaktadır (Handrahan, 2001:3).

Yukarıda anlatıldığı üzere, demokratik bir toplum hayatı için, etkin ve yaygın toplumsal insan hakları bilinci zorunludur. Bu toplumsal bilinç gerekliliği, ancak etkili ve sürekli bir insan hakları eğitimi suretiyle yerine getirilebilir (Gözlügöl, 2000:36).

2.5. Uluslararası Bildiri ve Sözleşmelerde İnsan Hak ve Özgürlükleri

Bu bölümde uluslar arası alanda insan hakları ile ilgili yayınlanmış olan bildirimler ve sözleşmeler üzerinde durulacaktır.

2.5.1. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi

Bu bildiri bir ideal haklar listesi olarak nitelenen ve devletler için herhangi bir bağlayıcı ve yaptırım gücüne sahip olmayan Birleşmiş Milletler

Kararı'dır. Sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi birçok hak ve özgürlüklerin sayıldığı bildiride, polisi görevi gereği ilgilendiren maddeler şu şekilde sıralanabilir (Eraslan,1992):

1. İşkence ve zalimce onur kırıcı davranış yasaktır(md 4).
2. Yasa önünde herkes eşittir ve eşit korunur(md 7).
3. Hiç kimse keyfi olarak tutuklanamaz, alıkonulamaz, sürülemez (md 9).
4. Herkes, hak ve yükümlülükleri belirlenirken ve kendisine bir suç yüklenirken, bağımsız mahkemede yargılanma hakkına sahiptir (md 10).
5. Suçluluğu kanıtlanıncaya kadar herkes masumdur, yasaların suç saymadığı bir eylemden dolayı ceza verilemez, suç için yasanın belirlediği cezadan daha ağır ceza verilemez (md 11).
6. Herkesin düşüncelerini açıklama, alma ve yayma hakkı vardır (md 19).
7. Herkesin sahip olduğu bilim, edebiyat veya sanat eserlerinden dolayı maddi ve manevi çıkarlarının korunmasına hakkı vardır (md 27).

Yukarıda sayılan hakların korunmasında polisin önemli rol sahibi olması gerekmektedir. Yalnız aşağıdaki maddelerde ise polis bir insan olarak algılandığında ne tür bir insan haklarına sahip olması gerektiği anlaşılmaktadır.

1. Herkesin çalışma ve sözleşme özgürlüğü, insani şartlar altında çalışma hakkı, eşit işe eşit ücret alma hakkı, çalışan herkesin insanca yaşamayı sağlayacak düzeyde ücret alma hakkı, sendika kurma ve sendikaya üye olma hakkı vardır (md 23).
2. Herkesin dinlenme, çalışma süresinin makul olmasını isteme ve ücretli tatil yapma hakkı vardır (md 24).

2.5.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

1949 yılında kurulan Avrupa Konseyi (Türkiye'de aynı yıl katılmıştır) tarafından çıkartılan ve üye ülkelerin yargısal denetim mekanizması ile ortak bir güvenceye bağlanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin güvence altına

aldığı hak ve özgürlüklerden polisi görevi gereği ilgilendirenler ise şu şekilde sıralanmaktadır (Eraslan,1992).

1. İşkence yasağı (md. 3).
2. Özgürlük ve kişi güvenliği (md. 5).
3. Suç ve cezaların kanuniliği, kanunsuz suç ve ceza olmayacağı (md.7).

Bu sözleşmeye göre, insan haklarının korunması, İnsan Hakları Komisyonu, İnsan Hakları Divanı ve Bakanlar Komitesi tarafından sağlanmaktadır. İnsan haklarının korunmasında ilk başvuru yeri, İnsan Hakları Komisyonu'dur. Komisyon, bir soruşturma ve inceleme organıdır. Komisyonun hazırladığı raporun, şikayet edilen devlet için uyulması zorunlu karar durumuna gelebilmesi, için, siyasal bir organ olan ya Bakanlar Komitesi'nce uygun bulunması ya da yargısal bir organ olan Divan'a götürülmesi ve konunun Divan tarafından karara bağlanması gerekir.

Bireysel Başvuru Hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin uluslararası hukuka getirdiği en önemli yenilik, bireye, sözleşme ile güvence altına alınmış olan hak ve özgürlüklerini çiğneyen devleti, Komisyona şikayet edebilme hakkını tanımasıdır. Ancak, kişilerin bu hakkı kullanabilmeleri ilgili devletin bireysel başvuruları inceleme yetkisini Komisyona tanıması gerekir(md.25). Ayrıca devletlerin, hükümet dışı kuruluşların ve insan topluluklarının Komisyona başvurma hakkı da vardır (Eraslan,1992).

2.5.3. İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi

Türkiye, işkencenin önlenmesi konusunda hazırlanmış bu sözleşmeyi onaylamıştır.

İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde işkencenin tanımı, ağır acı ve ızdıraplar olarak yapılmıştır. Ayrıca sözleşmenin 16.maddesinde ise şiddetli olmayan acı ve ızdıraplar işkence suçları kapsamına alınmıştır. İşkencenin konusu, kişinin maddi ve manevi olarak uğradığı zarar ve kayıplardır(md 48). İşkenceden zarar gören bir gerçek kişidir. Belli bir ırk, soy ahaliye işkence yapılması işkence suçunun niteliğini Jenosite dönüştürebilir (10/49). Sözleşmenin 21. maddesinde ise

“Sözleşmeye taraf devletler, işkencenin önlenmesine yönelik her türlü ve etkili yasal, yönetsel, yargısal ve diğer önlemleri almakla yükümlüdür” denmektedir (Eraslan,1992).

2.5.4. İşkenceye Karşı Avrupa Sözleşmesi;

Tutuklu ve hükümlü kişilerin işkenceye karşı korunmaları için, buldukları yerde gözlemler yaparak önlem alınması ve tarafsız kişiler aracılığı ile denetim mekanizmasına dayanmaktadır.

3. İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ

Bu bölümde insan hakları eğitimi kavramı başta olmak üzere, ulusal düzeyde ve uluslar arası düzeyde insan hakları eğitimi konusundaki çabalar , destek hizmetleri ve eğitim alanları üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

3.1. Eğitim

"Eğitim yaşamı kolaylaştırmak, geliştirmek ve yaşanır hale getirmektir. Nitelikli bir eğitim ise, ezbere dayanan bilgi aktarımından daha çok, düşünmeyi, muhakemeyi ve araştırmayı özendiren, aynı zamanda "iyi insan- iyi vatandaş" olma formasyonuna yardım eden bir eğitimidir." (Yenal, 1999).

Eğitim, yeni yetişen kuşakları toplum hayatına hazırlamak amacıyla, onların gerekli bilgi, beceri ve anlayış kazanmalarına ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme etkinliğidir.

"Eğitim bireyin yaşadığı toplumda, pratik değeri olan kabiliyet, yöneliş ve diğer davranış formlarını edindiği süreçler toplamıdır. Eğitim bireyin toplumsal yeteneklerinin ve en uygun kişisel gelişmesinin sağlanması için, seçkin ve kontrollü bir çevreyi ve okul etkinliklerini içine alan sosyal bir süreçtir." (Arslan, 2001)

Eğitime insan davranışlarında, yetenek, istidat, karakter ve bilgi bakımından belli gelişmeler sağlamak amacı ile yürütülen etkinlikler sistemi de denilebilir. Bireye istendik davranışlar kazandırmak olarak tanımlanan eğitimin en genel amacı, bireyin refah düzenin yükseltilmesi, bireye kişilik kazandırılmasıdır." (Adem, 1989)

"Eğitmek eylemi sürekli değiştirmek eylemidir. Eğitilen kimse sürekli olarak değiştirilmeye çalışılır. Eğer eğitilen kimsede bir değişme yok ise, eğitime eylemi, de yok demektir." (Başaran, 1978)

3.1.1. Eğitimin Amacı

Toplumların düzeni, refahı ve huzuru için gerekli olan en önemli unsurlardan birisi olan demokratik yaşam biçimi ve birlikte iş yapabilme gücü anlayışı, her toplumda olduğu gibi, ülkemiz insanlarının da uygulamak zorunda olduğu bir olgudur. Bu beraber yaşam ve paylaşım duyguları ile işbölümünün gerçekleşmesi için, kişilerin birbirlerine saygı ve sevgi çerçevesinde hareket etmesi gerekmektedir. Bu da insan haklarına saygı kavramını da beraberinde getirmektedir. Pek tabi bu olgular, insanların zihnine hemen kazınılacak kadar kolay birer uygulama değildirler. Toplumları ileri taşıyan önder nitelikli kişilere de, yani "aydın" kesime de büyük ihtiyaç duyulmaktadır (Göktürk, 1992).

Çağımız insanoğlu yaşayışında artık tüm dengeler insanlar arası eşitlik esasına dayalı bir biçimde varlığını sürdürmektedir. Bu anlayışın hayat kazandığı yönetim tarzı ise kuşkusuz "demokrasi"dir. Bu bağlamda, kişilerin ve kurumların devlet otoritesi içerisinde düzenli bir biçimde teşkilatlanması, varlıklarını sürdürebilmeleri ve rahat bir hizmet verebilmeleri için bu kavramlar ve uygulamalar çok önemlidir. Bunun gerçek hayatta vücut bulabilmesinde en vahim nokta, o toplumun bireylerinin bunu içselleştirmeleri, yani hayat tarzı olarak benimsemeleri gerekmektedir. Gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelere mensup halkın büyük bir çoğunluğu demokrasinin temel unsurları olan insan hakları, eşitlik, adalet ve hür bir yaşam konusunda yeterince tecrübeli ve bilinçli hareket edememekte ve dinmek bilmeyen kaos ortamının temel eksikliğini, insanların zihinlerinde bu kavramların iyi yerleşmemesi oluşturmaktadır. Bu sorun bir tek bireyle başlayıp, bir gruba, oradan kurumlara ve hatta devletin en üst tabakasına kadar genişleyen bir yelpazeye uzanmaktadır (Buran, 1992).

Hızla değişen çevresel koşullar ve toplumsal dinamizm, hemen her alanda daha nitelikli insan gücüne duyulan gereksiniminin artmasına neden olmaktadır. Bugün birçok ülke gelecek yüzyılın ekonomik özelliklerini, uluslararası ilişkilerin boyutlarını ve yetiştirilecek insan tipinin özelliklerini belirlemeye çalışmaktadır. Ülkeler arasında hemen her alanda yaşanan

rekabet ortamı daha çok gelişme ve ileri gitme yarışını beraberinde getirmektedir (Göktürk, 1992).

Eğitim bir taraftan bazı değerlerin kişilere aktarmakta, diğer taraftan da onlara değişik konularda nitelik kazandırmaktadır. Böylece eğitim, bireyleri içinde bulunduğu toplumla hem bütünleştirmekte, hem de başlangıçtaki durumlarından daha üstün bir yetişme düzeyi sağlayarak diğer bireylerden farklılaştırmaktadır (Arslan, 2001).

Bireyler için olduğu kadar, ülkeler için de eğitim oldukça önemlidir. Fransız kalkınma uzmanı Jean Foirrestie "geri kalmış bir ülke eğitimde de geri kalmış bir ülkedir" diyerek, eğitimin ülke kalkınması için önemini vurgulamıştır (Adem, 1989).

Eğitim çağımızda bireysel ve toplumsal yaşamın en önemli ve vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Devletler vatandaşlarını eğitebildiği oranda güçlenmekte ve diğer devletlere karşı söz sahibi olmakta; bireyler kendilerini eğitebildikleri oranda kişilikli ve saygın olabilmektedir. Toplumlar, iyi eğitilmiş bireylerin çokluğu ile gelişebilmektedirler. Dünya ülkelerinde meydana gelen hızlı gelişme ve değişimler ile özellikle, kamu hizmetlerini yerine getirecek kuruluşların iş hacimleri ve verilen hizmetin niteliği eskiye göre değişim göstermektedir. Toplumların kalkınması, geleceğin sorunları ile uğraşacak olan yeni kuşakların, istenilen nitelikte yetiştirilmelerine bağlıdır (Buran, 1992).

Düşünmenin yerini ezberciliğin, okumanın yerini bilgi yığmacısının aldığı çarpık bir öğretim sisteminde yetişen birey, eğitimin geleneksel yapısını koruması ve toplumsal uyguyu aşma çabasının olmaması nedeniyle içinde yaşadığı yenileri yakalayamamakta, eğitimin uygucu sınırları içinde sıkışıp kalmaktadır. Bu sıkışıklık, bireyde çözmesi gereken bir ikilem oluşturmaktadır. Birey ya içinde yaşadığı grubun yargılarıyla hemfikir olacak, ya da kendini bir an önce tanıyacak, kendi görüş ve düşüncelerini savunacak böylece grubun fikir birliğine karşı bağımsızlığını koruyabilecektir. Oysa sistem öğrenciyi (bireyi) merkeze alıp, onun düşüncesele etkinliğe

yönlendiren, bireye" birey" olma şansını verebilen bir sistem olmalı, yaratıcılığı geliştiren yöntemleri ve yaratıcı bireyi yetiştiren disiplinleri geliştirebilmelidir (Göktürk, 1992).

"Eğitimin başlıca amaçlarından olan yeni kuşakların toplum yaşamında yerlerini almak üzere hazırlanmaları ve bunun için gerekli bilgi, beceri ve davranışları kazanmalarını sağlamadır" (Buran, 1992).

3.1.2. Eğitimin Yöntemi

Gerek toplumların gerekse dünya tarihi açısından dönüm noktaları olarak nitelendirilen büyük değişim ve gelişmelerin ortaya çıkması ve hayat bulmasında en önemli yükü "aydınlar" üstlenmiştir. Aydınlar bir anlamda toplumun lokomotifidir (Göktürk, 1992).

Toplumların içinde buldukları ikellikten ve geri kalmışlıktan kurtulmaları ile gerek insan hakları, gerekse demokrasi kavramlarının toplumu oluşturan bireyler tarafından içselleştirilerek birer değerler kültürü haline getirilmesi ancak o toplumu oluşturan bireylerin aydın bir insan olarak yetişmeleri ile mümkün olabilecektir. Bütün bu kavramların temelinde yatan gerçek, aydın insan yetiştirme eğitimidir (Buran, 1992).

Aydın kime diyoruz? Düşünsel etkiliği ağır basan eleştirel bilince sahip, her sorunu aklın ışığında irdeleyen, her zaman soru soran ve bu sorulara yanıt arayan, bilgisini artırmak için sürekli okuyan, araştıran ve tartan, insanın gelişmesine ve ilerlemesine inanan değerlendirme yetisi gelişmiş olan insana aydın insan diyoruz (Göktürk, 1992).

Aydın, çok iyi derecede bilen, kendisine hakim, bildiğini kendi ve başkaları için faydalı olacak şekilde kullanabilen kişiye denir. En önemli özelliği; erdemli oluşudur. Çok iyi muhakeme etme ve yargılama gücüne sahiptir. Aydın, karşılaştığı büyük sorunlar karşısında dahi mücadeleyi asla bırakmaz ve hiçbir zaman geri adım atmaz (Buran, 1992).

Diğer taraftan, Batı anlayışında aydın sözcüğü, okumuşluğun,

bilginliğin, kültürlüğün, medeni görünüşlüğün ve benzeri niteliklere erişmişliğin de ötesinde ve üstünde, kendine özgü bir anlam taşır ki, insan varlığının yüceliği ve kutsallığı ile bağlantılıdır. Aydın sayılabilmek için sadece çok okumuş olmak, sadece bilgi birikimine sahip bulunmak yeterli değildir; aynı zamanda insan aklının sınırsız gelişebilirliğine ve gerçeklere akıl rehberliğiyle gidilebilir olduğuna inanmak, akli ve zekayı çelişikli baskılardan ve önyargılardan kurtarıp özgürlüğe kavuşturucu çabalara doğrultmak, insan denilen varlığa ve tüm insanlara karşı iman ve sevgi ile dolu olmak, insanın sömürü ögesi olmaktan, mutsuzluklardan ve sefil yaşamlardan kurtarıp insanlık haysiyetine ulaştırmayı yaşam amacı yapmak, insanlar arası düşmanlıkları yenip kardeşlik duyguların ve karşılıklı *sevgi* ögesini oluşturmak ve bu uğurda hiç yılmadan savaşmak koşuldur (Göktürk, 1992).

Günümüzde ülkemizin yaşadığı en önemli sorunların başında, eğitim sisteminde yaşanan çarpıklıklar gelmektedir. Ne yazık ki eğitim sistemimiz içerisinde yetişen birey, aşırı bilgi yığını ve gereksiz bilgi yükünün altında ezilmektedir. Bu da toplumumuzun ihtiyaç duyduğu beklentilere cevap verebilecek niteliklerden uzak ve yetersiz bilgi birikimine sahip bireylerin yetişmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla bir toplumu yarınlar taşıyacak olan ve dünya devletleri arasında güçlü bir konuma kavuşmasında en fazla ihtiyaç duyduğu ve özlemini çektiği "aydın" insanın da yetişmesine olanak vermeyecektir (Başaran, 1978).

Bireyin eğitiminde iki önemli boyut vardır. Bunlardan birincisi bilişsel boyut, ikincisi duyuşsal boyuttur. Bugüne kadar eğitim sistemimizde bireye kazandırılmak istenen sadece bilişsel boyuttur. Bilişsel boyutun bu kadar ön plana çıkarıldığı bir eğitim modelinde, bireyin yetişmesinde çok önemli bir boyut olan duyuşsal boyut ihmal edilmektedir. Oysa bireyin yetişmesinde çok önemli bir denge olan bu iki boyutun birlikte gelişmesi gerekmektedir. Aksi takdirde tek kanatlı bir kuşun uçamayacağı gibi bireyde yaşadığı toplum içerisinde kendine olan güvenini kazanamayacak ve başarısız olacaktır (Kıvrak, 2000).

3.1.3. İnsan Hakları Eğitiminin Amacı

Toplumsal değişmeler, bilimsel gelişmeler, demokratikleşme ve insan hakları konusundaki ilerlemeler sonucunda çağdaş bilgi toplumunun isterileriyle tutarlı bir çağdaş eğitim anlayışı gelişmiş ve yaygınlaşmıştır. Geleneksel eğitimden farklı olarak çağdaş eğitimin dayandığı temelleri; Akılcılık ve Çağdaşlıktır (Geray, 2002).

Dünyamız hızla gelişmekte ve bilgiler geçmişle karşılaştırılmayacak bir şekilde artmakta ve değişmektedir. Toplum yapısında, sanayide, bilimde ve teknolojiye yani her alanda görülen hızlı ve büyük gelişmeler, insana verilen önemi arttırmış ve eğitimin insan yaşamının her parçasına girmesini sağlamıştır. Eğitim, devletlerin diğer devletlere karşı daha güçlü bir konuma gelmesi için vazgeçilmez bir araç haline gelmiştir (Kıvrak, 2000).

Demokrasinin bir yaşam biçimine dönüştürülmesinin en önemli yolu eğitimidir. Eğitim, toplumsal ve ekonomik kalkınmayı hızlandıran en önemli etken olduğundan, gelişmişlik düzeyinin de en önemli göstergesidir (Buran, 1992).

Bir ülkenin gereksinim duyduğu nitelik ve nicelikteki insan kaynaklarını sağlayabilmesi, o ülke eğitim sisteminin verimli çalışmasıyla yakından ilgilidir. Eğitimin niteliği, öğretimin yapıldığı birimlere, ulaşılan hedef kitleye ve eğitimin veriliş amacına göre değişir (Geray, 2002).

"Bir toplumun gelişmişliği ya da geri kalmışlığı ile o toplumun eğitim sistemi arasında yakın bir ilişki olduğu günümüzde artık herkes tarafından belirtilmekte ve kabul edilmektedir." (Başaran, 1978)

Günümüz kültürü eşitlik, adalet, demokrasi, insan hakları ve hoşgörü ilkelerine dayanan ve beraber yaşamayı ve paylaşmayı destekleyen bir kültüre doğru hızla yol almaktadır. Bu kültür, kesinlikle şiddetin her türüne karşıdır, anlaşmazlıkların kökenlerine inerek önlem almaya çalışır diyalog ve karşılıklı görüşmelerle sorunları çözmeye yönelir (Arslan, 2001).

İnsan kalabalığını toplum yapan, "bir arada yaşama bilinci"dir. Bu bilincin kazanılması ise belli bir süreç gerektirmektedir. Nitekim günümüze

gelinceye değin insanoğlu türlü türlü çalışmalar içerisine girmiş, bir arada yaşayabilme, ortak paylaşımlar kazanabilme ve sonucunda huzurlu ve mutlu bir topluma sahip olarak daha da glenebilme arzusu gütmüşlerdir (Geray, 2002).

Dünya düzeninde dengeleri ayakta tutan ve ülkeler arası istikrar ve barışı sağlayan tek unsur, şüphesiz "Demokratik Devlet Düzeni"dir. Bu düzen içerisinde bireye hak tanıyan bir anlayış mevcuttur. Bu da bireye "insan olma" bilinci ve hakkını tanımaktadır. Dolayısıyla, insan olma ve hak kavramları ön plana çıktığından ötürü; tüm ilişkilerde karşılıklı saygı ve hoşgörüyü sağlayan, herkesi devlet önünde eşit sayan bir "İnsan Hakları" kavramını da beraberinde getirmektedir. Zaten demokrasi ve insan hakları kavramları birbirini tamamlayan ve ayrı olması düşünülemez bir bütündür (Buran, 1992).

Toplumların ilerleyip gelişmesi ve bugünün ihtişamına kavuşması, pek tabi o kadar kolay olmamıştır. İnsanoğlu bu aşamaya gelinceye değin, çok sıkıntılı evreler geçirmiş ve bu refah düzenine ulaşamayan toplumlar da tarih sahnesinden çekilmiş ve yok olup gitmişlerdir. Ayakta kalabilenler ise bu düzeni bir ölçüde yakalayabilmiş, halkı ile barışık yaşamayı başarabilmiş toplumlardır. Avrupa, demokrasi ve bunun getirdiği insan olma bilincine kavuşabilmek için, 1789 Fransız ihtilali'nin patlak verdiği döneme kadar beklemek zorunda bırakılmıştır. Nitekim insan hakları, demokrasi gibi dünya düzeni için bir dönüm noktası teşkil eden bu kavramlar belli bir sıkıntılı dönemin ardından elde edilmiştir (Göktürk, 1992).

3.2. Ulusal Düzeyde İnsan Hakları Bilincinin Sağlanması

İnsan hakları, daha çok toplum hayatının yaşayan bir yönüdür. İnsan hakları, bu özelliğinden dolayı daha geniş olarak öğrenilmeye ihtiyaç göstermektedir. Eğer insan hakları eğitimi, hukukçuların ve insan hakları uygulayıcılarının tekeline bırakılırsa, çok geçmeden boş bir dizi sözcükler halini alacaklardır (Ceylan, 1995).

Yaşayan insan hakları mirasını zenginleştirmenin ve koruyabilmenin en etkin yolu eğitimidir. İnsan hakları eğitimi için toplumun her düzeyde bütün kesimlerinin çabaları oldukça önemlidir. İnsan hakları bilinci ve anlayışı için, toplumun herhangi bir bölümü istisna tutulamaz. İnsan hakları duyarlılığının sağlanması için bireysel, kurumsal ve toplumsal bütün kesimlerin desteğine ihtiyaç vardır (Akıllıoğlu, 1995).

İnsan hakları eğitimi, çok disiplinli bir yaklaşıma ihtiyaç göstermektedir. Bu disiplinler genel olarak, tarih, felsefe, din, hukuk, sosyal, kültürel, politik ve ekonomik yönlerden oluşmaktadır. Teorik ve pratik olarak, bu alanlardan hiçbiri biri birinden bağımsız olarak ele alınamazlar. Bu disiplinler ile insan hakları arasında yüz yüze olan bir alan vardır. İnsan hakları eğitimi bu gerçek ışığında sunulursa herkesin ilgi alanına girilmiş olunacaktır. Gerçekten, insan hakları eğitimi her disiplinin buluşma noktasını oluşturur. İnsan hakları, büyük tarihi ve anayasal mücadelelere, düşünce akımlarına, dinsel öğretilere, hukukun üstünlüğü ilkesine, sosyal, kültürel, politik ve ekonomik gelişmelere kaynaklık etmiş bulunmaktadır. İnsan haklarının bu kaynak olma durumu genişleyerek devam etmektedir. Dolayısıyla, yeni gelişmelere de kaynaklık etmesi her zaman söz konusu olacaktır. Modern insan hakları bu durumdan soyutlanarak anlaşılabilir ve gelişemez (Ceylan, 1995).

İnsan hakları bilincini daha da yaymak için çalışan kişi veya grup, iki alanda çalışmak durumundadır. Gerçek insan haklarını öğretme yolunda, insan hakları eğitimi ve öğretimine eşit derecede dikkat edilmelidir. İnsan haklarının tarihsel gelişimini bilmek de önemlidir. Eğer eğitim yapılmadan, sadece insan hakları öğretilirse, insan hakları bir kanun metni gibi anlamsız, ilgi çekmeyen ve gelişemeyen bir halde kalır (Akıllıoğlu, 1995).

İnsan hakları gelişimi, toplumdaki bu haklara ilişkin ilgi ve bilinçten kaynaklanmaktadır. Eğer, insan hakları alanında yetişkinler, mesleki gruplar ve toplum liderleri yeterli duyarlılığa kavuşturulabilirse, toplumda insan hakları gerekliliği ve gelişimi yüreklendirilmiş olacaktır.

Vatandaşlar insan hakları sorununa yönlendirilmelidir. İnsan hakları neden vardır? İnsan haklarının gerekliliği nedir? İnsan hakları olmadan yapabilir miyiz? İnsan hakları boş sözler midir?

Kuşkusuz, insan hakları bugünlere tartışmasız ve sancısız gelmemiştir. Jeremy Bentham gibi büyük düşünürler, insan haklarından 'pankartlar üzerindeki saçmalıklar' olarak bahsetmişlerdir. Ulusal veya uluslararası toplumlarda hala böyle düşünenler de vardır. Eğer insanların kuşkuları varsa, bu kuşkular tam olarak giderilmeli, göz ardı edilmemelidir. Başka bir ifadeyle, insan hakları öğretiminin dogmatizmden ve doktrinleştirilmeden bağımsız olması önemlidir. Dogmatizm ve bir fikrin tekrarı suretiyle kabulünün sağlanması çabası üzerine kurulmuş öğretim yöntemleri tartışmalıdır. Bu yöntemler, insan haklarını geliştirmekten çok, onları nefessiz bırakmaktadır.

İnsan hakları öğretilen kişiler tarih, bilim, mühendislik gibi disiplinlerin öğretiminde yer alabilirler. Bu suretle onlar, çalışma alanlarında insan haklarına duyarlı hale geleceklerdir. Kendi öğrencilerine insan haklarını ilgilendiren yönüyle bilinçli olmalarını öğreteceklerdir (Gözlügöl, 2000).

3.3. İnsan Hakları Eğitimi Adına Uluslararası Çabalar

İnsan hakları adına gösterilen çabalar şu başlıklar altında incelenebilir:

3.3.1 Evrensel Düzeyde

1945 tarihinde, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın kabulünden itibaren insan hakları adına uluslararası hükümet ve hükümet dışı çabalar giderek artmıştır. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, temel hak ve özgürlüklere saygıyı geliştirmek için, her birey ve toplumun her organının bu bildiri normlarını sürekli olarak eğitim ve öğretimle gündemde tutarak bütün insanlar ve uluslar için, bunun bir başarı standardı olarak yaşatılmasına büyük gayret göstermelerini istemiştir. Ayrıca, Bildiri'nin 26. maddesi sadece eğitime hakkı olmayı değil, aynı zamanda eğitimin amaçlarından birinin insan hakları ve

temel özgürlükleri için saygıyı güçlendirme olduğunu ifade etmektedir (UNESCO, 1980).

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın insan haklarının geliştirilmesi ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin insan hakları eğitimi üzerinde ısrarından, insanın kendi *haklarını bilme hakkı* olduğu sonucuna da varılmaktadır. İnsan hakları eğitimi bu açıdan da çok önemlidir. İnsan hakları eğitimi, insanlara haklarının bulunduğu bilgisini ve bilincini vermektedir (Gözlügöl, 2000).

1978'de, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 30. Yıldönümünde, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu (UNESCO), insan hakları eğitimi konusunda Viyana'da bir uluslararası konferans düzenlemiştir. Viyana toplantısında, hem hükümet, hem de hükümet dışı uzman delegeler ve diğer katılımcılar, insan hakları eğitimi ve öğretimine rehberlik etmesi amacıyla bir takım ilkeler formüle etmişlerdir (Unesco, 1980):

1) İnsan hakları eğitimi ve öğretimi, Birleşmiş Milletler Antlaşması, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve diğer insan hakları belgelerinde ifade edilen ilkeler üzerine kurulmalıdır. Bireysel ve kolektif haklar üzerinde olduğu gibi ekonomik, sosyal, kültürel, sivil ve siyasal haklar üzerinde de eşit derecede durulmalıdır. Bütün insan haklarının bölünmezliği ilkesi vurgulanmalıdır.

2) İnsan hakları kavramı, geleneksel veya klasik terimlerle formüle edilmemelidir. Fakat tarihsel tecrübeleri, ayrımcılığın bütün formları gibi, özellikle günümüzün başlıca problemlerine ilişkin bütün insanların çabalarını da içermelidir.

3) İnsan hakları eğitimi ve öğretimi, hoşgörülü davranışları teşvik ederken, insan hakları mirasına saygıyı ve bağlılığı sağlamaktadır. İnsan hakları alanında bilgi toplama, kavramın ulusal ve uluslararası boyutlarıyla yorumu için kurumlar oluşturulmalıdır. İnsan hakları hem ulusal, hem de uluslararası düzeyde sosyal ve siyasal boyutuyla ele alınarak bireysel bilinç oluşturmanın yol ve yöntemleri geliştirilmelidir. Eğitim, bireyi haklarının bilincine sahip kılarken, aynı zamanda diğerlerinin hakları için de

bilinçlendirmektedir. Bu bilinç bireyi, diğerlerinin haklarına saygı duygusuna sahip kılmaktadır.

3.3.2. Bölgesel Düzeyde

Günümüzde, insan hakları eğitimi bakımından en etkin bölgesel otorite Avrupa'da kurulmuştur. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Konseyi'nce hazırlanmış ve 1953 yılında yürürlüğe konulmuştur. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kurumları, insan hak ve özgürlüklerini korumak için dünyanın en başarılı bölgesel uluslararası hukuk sistemini oluşturmaktadır (Forsythe, 1994).

1978'de, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 78/41 sayılı Kararı'nda insan hakları eğitimi konusunu formüle etmiştir: İnsan hakları eğitimi, *gerçek demokratik toplum gereklerini* sağlamakla, üye devletlerin siyasi birliğini geliştirmekte ve insan haklarını koruma alanında en önemli hizmeti sağlamaktadır. Konsey'in Tavsiye Kararı gereğince, üye devlet hükümetleri, insan hakları eğitimi programları yürütme sorumluluğunu üstlenmişlerdir. Öncelikle, özel olarak üniversite seviyesinde farklı disiplinler dahil, bütün düzeylerde eğitim müfredatlarında insan hakları öğretiminin garantilenmesi öngörülmektedir (Gözlügöl, 2000).

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 1999 Budapeşte Bildirisi'yle daha büyük bir Avrupa için ileri adımlar atmaya karar vermiştir. Bu bağlamda, vatandaş hak ve sorumlulukları temelinde kurulmuş demokratik vatandaşlık için bir eğitim programı ve bildirisi hazırlamış bulunmaktadır. Bakanlar Komitesi, demokratik vatandaşlığa yönelik vatandaş hak ve sorumlulukları temelinde yeni bir eğitim yaklaşımı geliştirme kararı almıştır (UNESCO, 1980).

Bunun en belirgin ifadesi, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri kurumunun oluşturulmasıdır. Bu Komiser, Bakanlar Komitesi'nce önerilen üç aday arasından Avrupa Konseyi Parlamentosu'nca yeniden seçilmemek üzere altı yıl süreyle seçilmektedir. Nitekim ilk Komiser, Avrupa Konseyi üyesi

lkelerde Ocak 2000 tarihinden itibaren çalışmak üzere, Eylül 1999'da seçilmiş bulunmaktadırdır. Komiserin yargısal bir niteliği bulunmamaktadır. Komiser, insan hakları eğitimi ve bilincini geliştirmekle insan haklarına saygıyı sağlamak üzere yapılandırılmıştır. Komiserden, tartışmasız insan hakları eğitimi ve bilinci alanlarında kendisini sınırlandırmaması beklenmektedir (UNESCO, 1980).

3.4. İnsan Hakları Eğitimi Destek Hizmetleri

Kuşkusuz, küresel bazda insan haklarını desteklemek için uluslararası örgütsel ve hükümet dışı stratejiler önemli adımlardır. Fakat yapısal ve destek hizmetlerine de ihtiyaç vardır. Uluslararası rgtler arasında UNESCO, eğitim ve öğretime rehberlik için programlar geliştirmektedir. İnsan hakları eğitimini geliştirmek amacıyla yapılan toplantılara sponsorluk yapmaktadır. UNESCO, aynı zamanda, toplantıların yürütümünü de yapmaktadır. Bu amaçla yapılan kimi bölgesel toplantılarda, bilimsel belgelerin tartışılması ve sunumu için pedagojik yaklaşımlar, ğretim kaynakları ve doküman geliştirilmesi, çeşitli ülkelerde önceliklerin tanımlanması gibi fırsatlar oluşturulmaktadır. Çünkü ülkelerin eğitim dokümanlarının uluslararası paylaşımı, yerel yapılanmalara önemli bir destek sağlamaktadır. İnsan hakları eğitimi dokümanları, uluslararası kullanıma açık bölgesel arşiv durumundadır (Akıllıoğlu, 1995).

Etkin insan hakları eğitimi programı, ihlallerin uzun vadede önlenmesi ve bu alanda uluslararası dayanışma işlevini yerine getirmelidir: Bu amaçla,

- 1) İnsan haklarına saygının yayılması için bir eğitim programı yapılmalıdır. Başka bir ifadeyle, birey, bir yandan vatandaşlık temel haklarına sahip olacaktır, diğer yandan gelecekte insan hakları ihlallerini engelleme duyarlılığına kavuşturulacaktır. Yani, ileriye görmesi sağlanacaktır. Çünkü birey bu hakların ne olduğunun bilgisine yeni sahip olmaktadır.

2) Hukuk uygulayıcıları, tutuklu ve hükümlülere muamele ve hukuksal işlem süreci hakkında eğitilmelidir. Bu sorumluluk, ihlallerin cezalandırılmasından çok, önleyici ve sorunu temelden çözüme yönelik olarak yerine getirilmelidir.

3) Temel hak ve özgürlüklere sahip insanlar bilmelidir ki, dünyanın diğer yerlerinde haklarının henüz farkında olmayan pek çok insan yaşamaktadır. İnsan hakları eğitimi alanlarından biri, farklı yol ve yöntemlerle dünyanın başka yerlerinde insan hakları ihlallerini göstermektir. Böylece, bu ihlallerin farkında olan bir insana sahip olunabilir. Belki de, her nerede olursa olsun, ihlal edildikleri her yerde, insan haklarını korumaya bu suretle yardımcı olunabilir.

Bu görev, *merkezi olarak*, Türkiye'de Başbakanlık Genelgesi'yle hayata geçirilen İnsan Hakları Koordinasyon Üst Kuruluna, *yerel olarak* da İnsan Hakları Kurullarının Görev, Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik uyarınca kurulan, İnsan Hakları İl ve İlçe Kurullarına verilebilir ve işlevsel hale getirilebilir (Akıllıoğlu, 1995).

Türkiye, uluslararası belgelerle ve özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'yle üstlendiği yükümlülüklerini yerine getirme faaliyetlerinin ulusal düzeydeki uzantısı olan bu İnsan Hakları Kurulları'yla insan hakları bilincini ve kültürünü yerel düzeyde de yaymayı amaçlamış bulunmaktadır.

3.5. İnsan Hakları Eğitimi Alanları

İnsan hakları eğitim ve öğretimi, birçok alanda söz konusu olabilir ve farklı yaklaşımları yansıtabilir. Bununla beraber yürütülmesi, eğitimi ve öğretiminde olduğu kadar geniş bir alana yayılmamaktadır. Avrupa Konseyi'nce kesin bir biçimde tavsiye edildiği gibi, Konsey üyesi devletler insan hakları eğitimi ve öğretimi konusunda açıkça yükümlülük altına girmiş bulunmaktadır (Claude, 1994).

İnsan hakları eğitim ve öğretimi, genel olarak iki alanda yürütülebilir:

3.5.1. Resmi Eğitim

Resmi eğitim, ilköğretim, lise ve yüksek öğretimde söz konusudur. Avrupa Konseyi'nin insan hakları eğitimi programı, Bakanlar Komitesi'nin R (85) 7 sayılı Tavsiye Kararı'nda belirtilen amaçlarla, bütün Avrupa okulları için ortak bir insan hakları eğitimi modeli öngörmektedir. İnsan hakları temaları geliştirilerek, orta öğretimde dil, tarih ve sosyal bilimler derslerinde işlenmelidir. Toplumsal ve ulusal konular gibi kavramlarla, insan hakları kavramlarını ilişkilendirerek öğrenciler aktif hale getirilmelidir. Analize dayalı eleştiri ve iletişim yeteneklerini öğretmekle, kamusal olaylara katılmayı teşvik etmelidir (Armağan, 1998).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, 800 milyonun üzerinde Avrupa vatandaşı için insan hakları korumasına esas dayanak oluşturmaktadır. Bununla beraber, Avrupa'da insan haklarına ilişkin genel durum pek parlak değildir. Avrupa Konseyi Parlamentosu, diğer insanlara karşı negatif davranışları önleme ve toplumda bütün gruplar arasında bir barış kültürü oluşturma yollarının en etkililerinden birisi olarak eğitimi önermektedir. Avrupa Konseyi Parlamentosu, insan hakları bağlamında, vatandaşların kendi sorumluluklarının bilincinde olmaları eğitiminin geliştirilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Özellikle, vatandaşların, bir bütün olarak topluma karşı olmakla beraber, kendi kendilerine ve diğerlerine karşı sorumluluk bilincini geliştirmenin önemi vurgulanmaktadır. Aynı zamanda, bunun okul müfredatlarına dahil edilmesi ısrarla ifade edilmektedir (Trojan, 1994).

Temel öğretimden yüksek öğretime kadar öğrencileri aydınlatıcı bilgi, sosyal boyutları dahil insan haklarının bütünlüğü, her bireyin sorumluluğunun diğerlerinin haklarına saygı göstermek olduğunu içermelidir. Daha yüksek eğitimde ise, öğretimin hukuksal konuları içermesi öngörülmektedir (Armağan, 1998).

Bireysel hakların kavramlaştırılmasının temel sosyal biçimleri erken çocukluk döneminde başlamaktadır. Resmi eğitimle insan haklarını geliştirmek amacıyla yöntemler ortaya koyulduğu zaman, arzu edilen ile

gerçeklik arasındaki fark da ortaya çıkmaktadır. Okul müfredatına insan hakları ve demokratik eğitim konulsa bile, eski veya mevcut öğretmenler bu kavramları çocuklara öğretmekten sorumlu olacaklardır. Bu öğretmenlerin bir bölümü, alışkanlıklar ve yeniliklere direnişten dolayı eski fikirlerinden kolayca vazgeçemeyeceklerdir. Eskiye alışık öğretmenlerin sıkça yeni müfredata karşı durdukları bir gerçektir. Yeni öğretmen kuşağı yetiştirmek, geleceğe gerçekten ümitle bakmamızı mümkün kılar. İnsan hakları eğitimini bir politika olarak toplumun bütün kesimlerine yaymak zorunluluğu açıktır. İnsan hakları kavramları dünyanın küçük yerlerinde, evde, okulda, toplumda anlam kazanmadıkça, hiçbir yerde anlam ifade edemeyecektir (Akıllıoğlu, 1995).

İnsan hakları eğitimi, bütün disiplinlerin temelinde büyük oranda yerleştirilmelidir. Eğiticilerin ve eğitim kurumlarının bireysel tercihlerine önem verilmelidir. İnsan hakları eğitimi ulusal eğitim politikasının bir parçası olmalıdır. Doğal olarak, böyle bir müfredatın bütün kavramları yeni olacak ve öğretmenleri zorlayacaktır. Belki de bu, öğretmenlerin geçmişte öğrendiklerinin tersine olacaktır (Armağan, 1998).

Hem ilköğretim, hem de ortaöğretim okullarında, insan hakları hakkında bir çok doküman içeren toplumun antropolojik, sosyolojik, politik, ekolojik ve hukuksal yönleri üzerinde durulmalıdır.

İlköğretim okullarında uygulanabilecek programda yer verilmesi gerekli hususlardan birincisi, bireyin kendi kendini kontrol, kendi kendini ifade, vicdan, dayanışma ve olgunluk, yoksulluk ve kötülükle mücadele, insan hayatının anlamı, insanın kimliğini kabullenmeyle ilgili özgürlük ve sorumluluklardır. Kısaca, kişinin kendi kendine *zoru başarma girişimi* eğitimi verilmelidir. İkincisi, insanın toplum içinde bireysel olarak ve birlikte var olmanın gereklilikleridir. Bu gereklilikler, geleneksel aile, doğa, sosyal rol belirliliği, sosyal kuralların açık bir sistemi olarak modern demokrasi, insan değeri, eşitlik, vicdan özgürlüğü ve ekonomik özgürlükler, gelişme ve insan hakları düşüncesi, inançlar, yaratıcı önünde eşitlik, hak ve özgürlük bildirileri, Amerikan ve Fransız ihtilâlleri, diktatörlük ve totaliterlikler dahil insan hakları ihlalleri, terörizm, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Helsinki Süreci, bireyin

doğumla hukuksal özne olması gibi hususlardır. Üçüncüsü, birey ve grup birlikteliğidir. Yaşamak için gerekli çalışma, girişim, insan özgürlüğünün geliştirilmesi ve uygulaması ve kişinin kendi sınırlarını kabul etmesidir. Dördüncüsü, dünyayla barış içinde uyumlu olarak var olmanın gerekliliğidir. İnsanın doğaya bağlılığı, farklı yaşama biçimleriyle var olma, insan değeri ve uygarlığına ilişkin olarak birey, dünyanın oluşumu hakkında fikirler, dinsel yorum gibi hususlardır (Armağan, 1998).

Ortaöğretim okullarında uygulanabilecek programda yer verilmesi gerekli hususlardan birincisi, Anayasanın statüsü, temel demokratik ilkeler, bireyin egemenliği, kuvvetler ayrılığı, kendi kendini yönetme, insan hakları normları, sosyal ilişkiler, devlet ve demokrasi kavramlarıdır. İkincisi, vatandaşlık ve insan haklarıdır. Vatandaş olarak birey, devlet vatandaşlığı, sığınma, uluslararası topluluk, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Helsinki Süreci, anayasal temel hak ve özgürlükler, ekonomik ve sosyal haklar ile insan haklarının korunması ve yaşatılması hususlarıdır. Üçüncüsü, uluslararası topluluk, Avrupa Süreci, ekonomik ve hukuksal ilişkilerde vatandaşlık, uluslararası politik ve hukuksal boyutlardır. Burada, sosyal çevre ve onun dinamik düzenliliği, yani bireyin herkesin hak ve özgürlüklerine saygıya istekliliği, özgür basın, hükümet, kamu bilgisine ulaşma hakkı, kültür ve fikir alışverişi özgürlüğü, insan haklarının anayasal ifadesi ve demokrasinin esas dayanağı birey ve benzeri hususlara yer verilmelidir (Akıllıoğlu, 1995).

İlköğretim ve ortaöğretim düzeyinde yapılacak diğer insan hakları eğitimi, sosyal bilimlerin temelinde yer almalıdır. Psikolojik, sosyal, siyasal, ekonomik, felsefi ve etik problemlerle ilgili olarak insan hakları özneleri ifade edilmelidir. Özetle, insan hakları dünyaya karşı davranışların eksenini oluşturmalıdır. Doğal bir belirleyici olarak değil, fakat tarihsel gelişimin bir sonucu olarak insan haklarının önemi gösterilmelidir (Armağan, 1998).

Sonuç olarak, kuruluşundan bu yana Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi üyesi ve halen Avrupa Birliği'ne üye olma iradesini belirtmiş bir ülke olarak, Türkiye'de bütün eğitim düzeylerinde insan hakları eğitimine büyük

önem verilmelidir. Demokratik uygulamaları ve insan hakları konularında yeterli bilgi birikimine sahip öğretmenler yetiştirilmelidir (Akıllıoğlu, 1995).

İnsan hakları eğitimi ve öğretimi çalışanları, geleceğin dünyasının sadece pasif birlikte var olma değil, fakat aktif yardımlaşma dünyası olduğunu muhataplarına vurgulamalıdır. Bu, aynı zamanda uluslararası hukukun da temelidir. Modern dünyada hiçbir devlet, uluslararası birlikte yaşama dışında var olamayacaktır (Handrahan, 2001).

Şurası unutulmamalıdır ki, insan hakları eğitiminin büyük bir kısmı *resmi eğitimin ötesinde* gerçekleşmektedir. Başka bir ifadeyle, insan hakları eğitiminin çoğu resmi olmayan alanlarda devam etmektedir.

3.5.2. Resmi Olmayan Eğitim

Ailede ve erken sosyal hayatta başlayan resmi olmayan eğitim, bu yönüyle büyük öneme sahip bulunmaktadır. Resmi olmayan eğitim, temelde, en küçük mekanlarda bile insan hakları bilinci ve bilgisini yaymayı amaçlar. Toplumda istisnasız bütün bireyler, meslek mensupları, gruplar, her zaman ve her yerde insan hak ve özgürlükleri duyarlılığıyla hareket edeceklerdir (Yenisey, 1997).

Bir haklar kültürü oluşturmak için, *herkes için insan hakları* kampanyası düzenlenmelidir. İnsan hakları eğitimi, böylece sokağa, insanların evlerinin içine bile ulaşabilir. Televizyon ve radyo, genişleyen uluslararası insan haklarına ilişkin temaları flaş haber yapabilir veya seçilmiş hikayeler verebilir (Armağan, 1998).

İnsan hakları eğitimi, her yerde birçok forma girebilir ve farklı yeni muhataplara ulaşabilir. Görsel ve yazılı basın üzerinde değişebilir. Büyük ölçüde kabul edilebilir uluslararası insan hakları ile anılan fikirleri yaymayı amaçlar (Akıllıoğlu, 1995).

Medya sistematik olarak çalışabilir. Radyo insan hakları hareketleri ve dersleri hakkında seri programlar, otoritelerle söyleşiler yapabilir. Resmi

televizyonlarda da insana dair olaylar, örneğin engellilerin problemlerine dikkat çekilebilir.

Sadece Avrupa çapında bölgesel olarak değil, fakat küresel olarak da iletişim sistemleri gelişmiş, serbest bilgi alışverişi hızlanmıştır. Dahası, yabancı dergi, gazete okumak, radyo ve televizyonları izlemek artık mümkün bulunmaktadır (Armağan, 1998).

Bütün bunlar insan haklarına dikkati teşvik etmektedir. İnsan hakları eğitimi, profesyonel basın-yayın, seminerler, konferanslar yoluyla da desteklenmektedir. Özel girişim mantığı temelinde kamusal olaylara duyarlı bir sivil toplum yapılanması insan hakları bilincinin oluşmasına katkıda bulunacaktır (Gewirth, 1996).

Avrupa Konseyi, bilgi kampanyaları, görsel doküman geliştirme, insan haklarını koruma prosedürü ve kurumları hakkında el kitabı basımı, insan hakları konulu televizyon yarışması sponsorluğu, insan haklarına ilişkin radyo haberleri, insan hakları konularıyla ilgili amatör radyo kulüpleri oluşturma dahil, birçok insan hakları eğitimi etkinlikleri ve girişimleri yürütmüştür.

Resmi olmayan insan hakları eğitiminde, dinsel merkezler, insan hakları günü etkinlikleri, el kitapları, eğitici ve öğretici yetiştiren kurumlar, polis akademisi, ebeveynler, radyo ve televizyonlar, sinema, insan hakları merkezleri, mesleki örgütler, yerel yönetimler, sanayi ve ticaret odaları gibi çeşitli gruplar hedeflenebilir. İnsan hakları temasının dinsel tartışmalarda işlenmesi de oldukça önemlidir. Çünkü insan onuru her dinin özü içinde yer almaktadır (Akıllıoğlu, 1995).

Her yıl 10 Aralık, insan hakları günü olarak kutlanmaktadır. Bu günde, her okulda, her öğretmen insan hakları konusunda birkaç söz söylemelidir. Her okulda insan hakları teması üzerine makale yarışması düzenlenebilir. Kamuoyunun ilgisi, okullarda çocuklarca yapılacak tartışmalar üzerine çekilmelidir. Böylece pek çok kişinin bu tartışmaları izlemesi sağlanmalıdır. İnsanların sıkça uğradıkları toplantı ve alışveriş alanları gibi

mekanlarda fuarlar düzenlenmelidir. Resmi olmayan bir ortamda, insan hakları veya hukuksal problemlerin tartışılması, gönüllü hukukçular veya hukuk öğrencileri tarafından organize edilebilir. İbadethanelerde, insan hakları gününün anlam ve önemi üzerinde durulabilir. İnsan hakları günü üzerine radyo ve televizyonlarda programlar yapılabilir. Yazılı basının, insan hakları alanında çalışanların önceden hazırlayacakları ilginç, güncel ve etkin temalardan oluşan ekleri dağıtması yararlı olabilir. Ancak, insan hakları kavramının tek bir günde işlenmesi olarak algılama yanlışlığına da meydan verilmemelidir (Arslan, 2001).

İnsan hakları ideali ve yeni gelişmeler üzerine, köy yönetimlerine kadar her düzeyde toplantılar yapılabilir. Burada insan hakları sadece hukuksal veya resmi bir biçimde öğretilmemelidir. Sosyal ilişki ve kültürel geçmiş bağlamında da verilmelidir (Ceylan, 1995).

İnsan hakları bilgisini yaymak için mümkün olan en önemli alanlardan birisi *polis eğitimi* alanıdır. Her düzeyde eğitim için insan hakları hem polis akademisi, polis meslek yüksek okulları ve hem de eğitici ve öğretici yetiştiren kurumlarda zorunlu bir müfredat konusu olmalıdır. Her subaya askeri hukuk el kitabı verildiği gibi, her polise başvuru kitabı olarak insan hakları el kitabı verilmelidir. Polis gösterileri, insan hakları alanında kamusal hayatı güvenceye almada önemli bir unsurdur. Bu, gerçekten aynı zamanda polis için kendilerinin kamunun hizmetinde olduklarını göstermeleri açısından da önemli bir fırsattır. Kamuya ait yerlerde veya okullarda, yaşlılara, hastalara, çocuklara, mağdurlara yardım etmekle bu dostluk gösterilmelidir. Günümüzde polis, sadece hukuku uygulayan veya asayiş sağlayan yönetsel birim olarak görülmemektedir. Polisin bir dost olarak ve hatta danışman olarak görülmesine de ihtiyaç duyulmaktadır (Kıvrak, 2001).

Ebeveynler en iyi insan hakları eğitimcileridir. Bir çocuğun düşüncesinin biçimlenmesi üzerinde en büyük ve önemli etkiyi ebeveynler yapar. Eğer ebeveyn, insan hakları hakkında yeterince bilgilendirilmiş, insan hak ve özgürlükleri duyarlılığına sahipse çocukları bu yönde eğitmeye eğilimli olacaktır. Aile içinde sorunları çözme noktasında da ebeveyn yargıç

durumundadır. Şu halde, ebeveynlerin insan hakları alanında en iyi düzeyde nasıl eğitilebileceği düşünülmelidir (Ceylan, 1995).

Taşra yönetimleri vatandaşların yönetimle temasa geçtikleri ilk yerlerdir. Buralarda çalışan personelin insan hakları eğitimine tabi tutulması oldukça önemlidir. Çünkü bu ilişki vatandaşın devlete inancını belirleme noktasıdır. Taşra yönetimleri veya eğitim birimleri insan hakları üzerine düzenli olarak programlar, konferanslar düzenleyebilir. Bu etkinlikler, kimi çocukların kültürel gösterileri gibi olaylarla anlamlandırılabilirse daha çekici olabilir (Armağan, 1998).

Ulaştığı etki gücüyle elektronik medyanın işbirliği olmaksızın bu konuda ilerleme sağlanamaz. İnsan hakları temaları üzerine, kısa süreli de olsa, amaca uygun filmlerin üniversitelerde, kamusal alanlarda ve elektronik medyada sunulması etkili olur. Her topluluk, insan haklarına ilişkin sorunlarını tartışmak veya insan hakları bilgisine ulaşmak için insan hakları merkezlerine ihtiyaç duymaktadır (Ceylan, 1995).

Bütün meslek örgütleri kamuya hizmet amacıyla kurulmuşlardır. Oysa bu örgütlerden çoğu yeterli etik bir normdan yoksun bulunmaktadır. Örneğin, Hipokrat'a kadar uzanan en uzun etik geleneğe sahip tıp örgütünü ele alalım. Elbette, bir doktorun hastasına bakma etiği vardır. Ancak, suni dölllenme, tüp bebek, nöro cerrahi, kürtaj, ötenazi, klonlama, gen teknolojisi gibi konularda aynı etik var mıdır? Bunlar karmaşık etik problemleri içerirler ve insan hakları disiplininin yardımı olmaksızın çözülemezler. Bilim adamlarını sınırlayan, doğruya bağlılıktan başka etik normlar bulunmamaktadır. Etik normun varlığı, bilim adamlarını özel yeteneklerini insanlığa hizmete adamaya yönlendirir. Etik normun yokluğunun sonucunda ise, nükleer silah yapımı gibi yeni teknolojilerin sunumu, toplum açısından sayısız problemlere neden olmaktadır. Bu, mesleki her grup, örneğin muhasebeciler, eczacılar ve diğerleri için de geçerlidir (Ceylan, 1995).

İnsan hakları konusunda bilgilendirilmesi gereken diğer önemli bir grup, *avukatlar ve yargıçlardır*. Garip ama gerçektir ki, insan hakları bilgisini kişilere verecek veya uygulayacak olan hukuk grupları genellikle insan

hakları alanında yetersizdir. Hukuk grubunun insan hakları boyutlarının daha çok farkında olmaya ihtiyacı vardır. Avukatlar ve yargıçlar, haklar bilincinin ve kültürünün yayılmasının doğal önderleridir. Her baronun bir insan hakları komitesi olmalıdır: Yazılı basına makale yazmak, televizyon ve radyolarda, kamusal yerlerde ve okullarda konuşmalar yapmak suretiyle toplumda insan hakları hakkında bilgi yayımı yapmak gibi birtakım uğraşlar vermelidir. Bütün seviyelerde insanlarla iletişim avantajı sağlaması açısından bu sorumluluk stajyer avukatlarca üstlenilebilir. Bu grup, insan haklarına aykırılık oluşturan veya aykırı sonuçlar doğuracak konularda hukuk metinlerinin incelenmesi suretiyle hükümete tasarılar sunabilir. Hak arama mali veya hukuksal gücüne sahip olmayan insanlara yardımcı olabilir. Pek çok baro üyesi zaman bulamadıkları için son gelişmeleri takip edememektedir. Bu açıdan baro, üyelerini insan hakları alanındaki gelişmeler hakkında bilgilendirebilir veya eğitime tabi tutabilir (Gözlügöl, 2000).

Yargıçlara insan hakları eğitimi hakkında yazmak garip gelebilir. Ne var ki, genellikle yargının pek çok üyesi, özellikle daha kıdemli üyeler, eğitimlerini tamamladıkları zaman insan hakları, eğitim konuları arasında yer almamıştır. Geleneksel bir görüşe göre, bir kuşak önce insan hakları daha çok ahlaki değerler olarak algılanmışlardır. Bugün, insan hakları normları iç hukuklara dahil edilmişlerdir. Dolayısıyla, insan hakları disiplini her avukatın ve yargıcın işine ilişkin bulunmaktadır. Ayrıca, yargıçlar sadece mevcut hukuk ışığında karar vermemektedir. Aynı zamanda, hukukun gelişim süreci içerisinde bulunmaktadır (Gözlügöl, 2000).

4. POLİSİN EĞİTİMİ VE İNSAN HAKLARI

Bu bölümde polislik kavramı ve polisin hizmet öncesi ve hizmetiçi almış olduğu eğitimler ve eğitim kurumları ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

4.1. Polis Kavramı

Polis, kökeni Yunanca ve Latince olan bir kelimedir. Yunanca “Politeia”, Latince “Politia” kelimelerinden türemiş ve dilimize Polis olarak yerleşmiştir (Dündar, 1995:15).

Polis kelimesi ile bütünleşmiş olan “karakol” kelimesi, en eski Türk polis örgütünden beri kullanılmakta ve bugünkü anlamda “Polis” kelimesini karşılamaktaydı. Dirlik ve düzeni sağlayan kuvvete “Karakol”, bu işerin yürütüldüğü yere de “Karakolhane” denilirdi (Dündar, 1995:16).

Farklı sözlüklerde polis, kent içerisinde toplum düzenini, huzur ve güvenliği sağlayan örgüt ve bu örgütte yer alan memur olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda iyi polis, mesleğin gereklerini yerine getirebilecek bir dizi kişisel özelliklere sahip ve iyi bir eğitim verilmiş polistir. Polis, gerektiğinde zor kullanmasını bilen ve mesleki bilgisi yeterli kişidir. Aynı zamanda, yaşadığı toplumun ekonomik, sosyolojik ve politik yapısını akademik anlamda bir ölçüye kadar bilen ve görev alanı içinde yer alan yasalar hakkında yeterli derecede bilgili yasa gücü demektir (Mutlu, 1997:134).

Polisin yapmış olduğu görevin esaslarını ve görevi sırasındaki yetkilerini belirleyen Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanununun 1. maddesinde polis; toplumun düzenini ve güvenliğini, yasaların adil ve eşit uygulanmasını, temel hak ve özgürlüklerin korunmasını sağlayan silahlı bir kuvvet olarak tanımlanmakta ve polise; konut dokunulmazlığını ve toplumun huzurunu sağlama, halkın canını, malını, ırzını koruma ve yardım isteyenlere, yardıma ihtiyacı olan çocuk, sakat ve düşkünlere yardım etme görevi verilmektedir.

4.2. Polislik Mesleğinin Tarihçesi

İnsanların bir arada yaşamaya başlaması ile birlikte, bir arada yaşamanın gereği olan huzurun ve güvenliğin, işbirliği ve dayanışmanın sağlanması ve kurulu olan düzene devamlılık kazandırılması amacı ile bir takım kurallar ortaya konulmuştur. Toplumda bazı insanların kurallara uymaması ve aykırı davranış göstermesi, suç olgusunu ortaya çıkarmıştır. Suç olgusuyla birlikte, kuralları toplum bireyleri adına koruma ve kollama gereksiniminin doğması sonucunda, bu görevi yapacak değişik isimler altında örgütler oluşturulmuştur (Dündar, 1987:9).

Polis deyiminin ilk kez o tarihte kullanılmış olmasından dolayı, 10 Nisan 1845 tarihi, Türk polis örgütünün kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir. Ancak bu tarihten önce de güvenlik görevini yapan değişik isimlerde güvenlik kuvvetleri bulunmaktaydı. Örneğin, Eski Türklerde toplum düzeni ve güvenliği işleri belirli bir bölgenin huzurunu sağlayan kuvvetin başı anlamına gelen Subaşılar tarafından yürütülmüştür. Eski Türklerde polis örgütü, askeri örgüt içinde yer almış ve askeri özellikler göstermiştir. Bu özellik Osmanlılarda da görülmüştür. Askeri amirler aynı zamanda polis amiri olarak görev yapmışlar ve askeri komutan anlamına gelen Subaşılarının yönetimindeki askeri birlikler dış güvenlik yanında, iç güvenliğin sağlanmasıyla da görevlendirilmişlerdir (Dündar, 1995:16).

1453 yılında İstanbul'un alınmasıyla birlikte Yeniçeri örgütü kuvvetlenmiştir. Yeniçeri ocağının kaldırılmasından sonra, iç güvenlik hizmetlerinin eskisiyle kıyaslanamayacak ölçüde gelişmesine karşın, güvenlik hizmetlerinin birçok makam ve kişilere bağlı olarak yürütülmesi uygulaması sürmüştür. Örgütlenmedeki ve uygulamadaki bu karışıklığı ortadan kaldırmak amacıyla, 10 Nisan 1845'de İstanbul'da "Polis" adıyla bir örgüt kurulmuş ve görevleri aynı tarihte yayınlanan "Polis Nizamnamesi"nde belirtilmiştir.

Cumhuriyetin ilanından sonra polis örgütü; yapılanma, örgütlenme yasa çalışmaları, sorumluluk ve hizmet alanları bakımından sürekli gelişme göstermiştir. Daha önceki dönemlerde düşünülmeyen bazı konular, bugün polis için bir hizmet alanı olarak ortaya çıkmıştır. 4 Haziran 1937 tarihli ve

3201 sayılı “Emniyet Örgütü Yasası” ile birlikte örgütün yeniden yapılanma ivmesi artmış ve aynı tarihte örgüte amir sınıf personeli yetiştirecek Polis Enstitüsü açılmıştır. Bugün, İçişleri Bakanlığı’na bağlı olarak Emniyet Genel Müdürlüğü çatısı altında, çağın gereklerine uygun biçimde, ülke içinde güvenlik hizmeti verilmeye çalışılmaktadır.

4.3. Kamu Düzeninde Polis ve Önemi

Bir milleti oluşturan kişilerin o millet içinde yasal çerçevedeki hak ve özgürlüklerinin güven altında bulundurulması gerekir. Günümüzde devletler, toplumda huzuru ve düzeni sağlama, vatandaşın can ve mal güvenliğini koruma, yasa hakimiyetini ve devlet otoritesini sağlamak istemektedirler. Öyleyse devletlerin kendi varlığını devam ettirecek yasalara ve uygulamadaki yasaları koruyacak bir kuvvete gerek vardır. İşte Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde bu görevi yürüten örgütlerden biri, Emniyet Örgütüdür (Akın, 1997:115).

Demokratik sistemlerdeki hükümetler, bireysel haklar ve toplumu oluşturan bireylerin toplu gereksinimleri arasındaki hassas denge üzerine kurulmuşlardır. Bu denge içinde polis bireysel hakların ve sosyal düzenin korunmasında çok önemli bir rol oynamaktadır (Tezsever, 1993:1).

Ülkelerin sosyal ve kültürel yapılarının farklı olması nedeniyle her ülkenin farklı kamu politikaları ve bunların yerine getirilmesinde farklı yöntemleri vardır. Devletleri birbirinden ayıran en önemli faktörlerden birisi de Anayasalardır. Anayasa, halk ile hükümet arasındaki ilişkilerde sınırlamaları belirler. Anayasa, yasama, yürütme ve yargı biçiminde güçler ayrılığı ilkesini de belirtmektedir. Polis, yürütme erki kapsamında çalışmakta, yasama ve yargı erkleriyle de ilişki içerisinde bulunmaktadır. Polis, yasamanın öngördüğü yasaları uygular, suç sonrası mahkemelerde uygulanan prosedüre uyar (Kavgacı, 1997:12).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk, "Devletin görevlerinin başında, ülke içindeki güvenlik, adalet ve huzurun önemli bir yeri vardır. Bu görev, devletin bazı yetkilere ve bunu sağlayacak kuvvetlere sahip olmasını

gerektirir. Bu görevler vatandaşın kişi olarak yapamayacağı işlerdir. Hatta vatandaşların kısmen bile olsa yapmaya kalkmaları uygun değildir. Yoksa o zaman anarşi olur, devlet otoritesi olmaz..." şeklindeki sözleriyle toplum düzeninin korunmasını ve güvenlik hizmetlerinin kesintisiz olarak sürmesi gerektiğini, yoksa toplum düzenin bozulacağını ve hatta devlet kurumlarının ortadan kalkacağını belirterek, devletin etkin bir güvenlik politikası izlemesi gerektiğine işaret etmektedir (Tezsever,1993:1).

Devlet ve millet olarak varlığımızın özgürlükçü demokratik düzen içerisinde her türlü iç tehlikeden uzak tutulması, yargı ve yasa üstünlüğünün sağlanması ve korunması, yurtda huzur ve düzenin sağlanması, vatandaşların canının, malının, ırzının korunması, suç işlemeye yönelik davranışların önlenmesi, işlenmiş suçların işlenmeye devam edilmesinin önüne geçilmesi ve sanıkların yakalanarak yargı önüne çıkarılması, ilgili yasaların ve diğer yasa hükümlerinin kendisine verdiği görevlerin yerine getirilmesi polisin temel görevlerindedir (Sönmez, 2002).

Toplumsal, kültürel, ekonomik, siyasal ve teknolojik gelişmeler, hızlı nüfus artışı, dengesiz şehirleşme gibi etkenler yeni suç türleri ve suçlu grupları ortaya çıkarmakta, bu durum polisin de bu değişim içerisinde yeni teknik ve taktiklere, yeni örgüt yapılarına sahip olması ve sürekli bir dinamizm içinde bulunmasını gerektirmektedir (Dündar, 1995:18).

Anayasanın çeşitli konularda tanıdığı özgürlüklerin, değişik biçimlerdeki anlayışa dayalı olarak, değişik şekillerde kullanılmak istenmesi, siyasal etkinlikler, işçi ve memur hareketleri, sendikaların, eğitim kurumlarının, derneklerin etkinlikleri ve sportif oyunlar gibi demokratik toplumun gereği olan bazı etkinlikler, polisin kendini sürekli olarak şartlara göre geliştirmesi ve dinamizm içerisinde bulunmasını gerektiren toplumsal hareketliliklerdir. Bunların yanında yapay olarak yaratılmak istenen din, mezhep, ırk ayrılıkları, zaman zaman tehlikeli boyutlara varan bölücü ve yıkıcı faaliyetler, uluslar arası terörizmin bugün ulaştığı boyut polisin sürekli uğraşmak ve önlem almak zorunda olduğu görevleri arasındadır (Sönmez, 2002).

Bu açıklamalar ışığında polisin geleneksel görevi; suçu önleme ve işlenmiş olan suçların sanıklarını yakalayıp toplumda huzur ve güveni

sağlamaktır denilebilir. Polis Vazife ve Salahiyetleri Yasası, polisin genel güvenlikle ilgili görevlerini iki bölüme ayırmaktadır (Sönmez, 2003). Bu görevler ise;

1. Yasalara, tüzüklere, yönetmeliklere, hükümet emirlerine ve kamu düzenine uygun olmayan hareketlerin işlenmesinden önce bu yasa hükümleri çerçevesinde önünü almak,

2. İşlenmiş olan bir suç hakkında Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası ile diğer yasalarda yazılı görevleri yapmaktır.

Emniyet Örgütü Yasasına göre polis; yaptıkları görev ve vermiş oldukları hizmet dikkate alınarak üç gruba ayrılmıştır. Bunlar; idari, siyasi ve adli polistir.

İdari Polis; toplumsal ve genel düzeni sağlamaktan sorumludur. Yani genel anlamda toplum düzenine uygun olmayan eylemlerin işlenmesini önlemek polisin idari görevidir. İdari görevleri ise; önleyici, koruyucu ve yardım edici görevler olarak sınıflanabilir. Düzenin sağlanması için alınan önlemler önleyici görevdir. Buna, suç işlenmesini önlemek üzere bir bölgede polis karakolu açmak, polis noktası koymak, devriye çıkarmak, spor karşılaşmaları ile toplumsal olaylardan önce önlem almak örnek verilebilir. Yine düzenin korunması bakımından devlete, özel ve tüzel kişilere ait bina, yapı ve eşyaların korunması için alınan önlemler ise koruyucu görevlerindedir. Polisin yardıma gereksinim duyan kişilere, yaşlılara, sakatlara, hastalara ve çocuklara karşı sorumlulukları ise yardım edici görevleridir. Bunların dışında değişik yasalarla verilen idari görevlen de bulunmaktadır (Sönmez, 2002).

Siyasi Polis; Devletin genel güvenliğiyle ilgili işlerle uğraşır. Siyasi nitelikli suçların işlenmesinin önünü almak için yapılan çalışmaların tümü görev alanı içerisindedir. Hizmetin amacı devletin bütünlüğünün, Cumhuriyetin ilkelerinin ve anayasal düzenin korunması, Atatürk ilke ve devrimlerinin uygulanmasıdır.

Adli Polis; adli işlerle uğraşmak üzere oluşturulmuştur. Suçun işlenmesinden sonra doğrudan doğruya veya adli hakimlerin emriyle olaya el koyan, suçun kanıtlarını toplayan ve saptayan, sanıkları yakalayarak Cumhuriyet Savcıları adına soruşturmayı yürüten, sanıkları suç kanıtları ile

birlikte yargı organına teslim eden bölümdür. Suçun oluşmasıyla adli kolluğun görevi de başlamaktadır. Adli polis, adli soruşturma haricindeki görevlerinde kendi amirlerinin emrindedir.

Polisin görevleri bunlarla sınırlı kalmamaktadır. Konuyla ilgili olarak Emniyet Genel Müdürlüğü APK Daire Başkanlığı'nın yapmış olduğu bir araştırma, polisin görev alanının ne kadar geniş, dağınık ve ağır olduğunu, uymak zorunda olduğu yüzlerce yasa bulunduğunu ortaya koymuştur. 1913 yılı ile 01.08.1996 tarihleri arasını kapsayan bu araştırmaya göre; 318 yasa, 77 tüzük, 299 yönetmelik polise görev vermektedir. Bu rakamlar kendi başına polisin görev yoğunluğunu, karmaşıklığını ve zorluğunu gözler önüne sermektedir (Sönmez, 2002).

4.4. Polis Örgütünde Eğitimin Önemi

Toplum; uygarlık, özgürlük, eğitim ve haberleşme düzeyi bakımından geliştikçe, devletin bir organı olan polis örgütünden beklentiler de artmaktadır. Özellikle toplum, polisten sadece temel görevlerini yerine getirmesini değil, ayrıca bunları nezaket ve hoşgörü içinde yapmasını beklemektedir. Günümüzde insan hakları ve kişi onuru konusunda daha duyarlı hale gelmiş olan halk, geçmişe göre çok daha kolaylıkla polisin davranışlarını eleştirebilmekte ve şikayetlerde bulunabilmektedir (Kıvrak, 2001).

Günümüz demokratik çağdaş toplum yapısında polislik mesleği çok boyutlu bir yapı haline gelmiştir. Böylesi bir durumda polislik; mantıklı, bilgili, güçlü karakterli ve cesaret sahibi, topluma hizmet etme isteğinde olan kişilerin çalışmasını zorunlu kılmaktadır. Polisin ilk aşamada yapması gereken işlerden olan güvenlik açısından hayat standardını arttırmak, tarafsız hareket etmek ve gerektiğinde zor kullanmak gibi yetki ve görevleri istismar edilebilmektedir (Arslan, 2001).

Oysa her görevlinin ölçülü ve adil olması, aykırı davranış gösteren kişilerin kazanılması yönünde yetkilerini kullanabilmesi gerekmektedir (Hood 1997: 521).

Eğitimin bu aşamada çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Eğitimin amacı, topluma, yaptığı görev açısından en yüksek nitelikleri taşıyan polisi kazandırmaktır. Verilen eğitimle halkın güveni kazanılamıyorsa ve görevde insan hakları ihlal edilebiliyorsa eğitimin gözden geçirilmesi gerekir. Eğitim polisin yaptığı işe odaklanmalı ve daha iyisini yapabilmesine yönelik olmalıdır. Bu bağlamda elbette halkın beklentilerini ve polisin karşı karşıya kaldığı problemleri hesaba katmak gerekir (Arslan, 2001).

Emniyet Örgütünde eğitim sisteminin geleneksel yapıdan kurtarılarak çağdaş yöntemlerle yapılması gereği bugün her zamankinden daha fazla kendisini hissettirmektedir. Polis örgütü üyelerinin gerek teknolojiye gerek sosyal alandaki değişimler çerçevesinde öncelikle; halkla iyi ilişkiler içerisinde bulunan, insan haklarına saygılı, ancak devlet otoritesini zayıflatmayacak bir yapıda yetiştirilmeleri gerekmektedir. Bu amaçla dünyada özellikle son yıllarda büyük gelişme gösteren polis eğitimindeki yeni anlayışın temel alınarak ve ülkemizin sosyo-kültürel yapısı göz önünde tutularak yeniden yapılandırılması bir zorunluluk haline almıştır. Bu sürecin başladığı da görülmektedir. Bu çerçevede gerek hizmet öncesi eğitim, gerek hizmet içi eğitimin yeniden yapılandırılması amacıyla altyapı çalışmaları devam etmektedir (Arslan, 2001).

Görevi gereği yaşamının çoğunu halkın içerisinde geçiren polisin halkla çok sıkı ve sürekli bir görev ilişkisi bulunmaktadır. Bu karşılıklı ilişki polisin, halkta güven oluşturacak davranışlar içinde bulunmasını gerektirmektedir (Kıvrak, 2001).

Polisin toplum içindeki önemli işlevinin bilincinde olan gelişmiş ülkeler, polise çağın bütün olanaklarını tanımakta, eğitimine ve modernizasyonuna önem vermektedir.

Polisin faaliyetlerinin karmaşıklığı ve polisin gerektiğinde zor kullanan bir meslek grubu olması, görevinde çok dikkatli davranmasını zorunlu kılmaktadır. Polis yapılanması içinde en alttan en üstte kadar her görevli, işi sırasında insan özgürlüğü ile ilgili olarak defalarca kararlar verir. İşte böyle hayati kararlar verilmesi gereken bir işte polisin görev ve yetkilerini iyi bilmesi gerekir (Tezsever 1993:2). Kendi yasalarının verdiği görev ve yetkilerinin

yanında, insan hakları ile ilgili birçok uluslararası sözleşmede imzası bulunan Türkiye'nin girmiş olduğu yükümlülüklerin farkında olması ve evrensel değerleri tanınması da önemlidir.

Günümüzde gelişen insan hakları ve demokrasi anlayışı, polisin faaliyetlerinin toplumsal hayat bakımından vazgeçilmezliğini ve önemini bir kez daha gündeme getirmiştir. Çünkü bugün insanların asla ödün vermeyecekleri en önemli olgu özgürlükleridir. İnsanların toplumsal barış adına fedakarlık ettikleri bu alan ise polisin hareket alanıdır. Bu nedenle her polisin mesleğini yaparken yetkilerinin ve insan hakları ölçütlerinin neler olduğunu iyi bilmesi gerekir (Sönmez, 2002).

Polisin her türlü siyasal düşüncenin üstünde aynı suçu işleyen herkese yasaların gerektirdiği adil davranışı göstermesi oldukça önemlidir. Yasaların uygulanmasında polis anlayışlı olmalı ve ahlak ilkelerinden ayrılmamalıdır. Bu sadece kendi başına olan bir amaç değil, insanlara; ırk, felsefi inanç, din ve sosyal statülerine göre ayırım yapmadan eşit davranışın da bir aracıdır. İşte insan hakları alanındaki yasaların polisin davranış ve faaliyetleri ile ilgili olarak getirdiği asgari zorunluluk budur. Metin ve Eraslan (1994)'e göre polisin eğitimiyle ilgili olarak şöyle demektedirler:

Polis, yasalara saygılı olma ve yasaları uygulama, diğer yandan insan haklarını koruma eylemleri arasında bir çelişki olduğu izlenimine kapılmaktadır. Polis, demokratik düzenin gerçek temelini hukuka saygılı olma ilkesi olduğunu tam olarak kavramalıdır. Bu ilke hem halk hem de polis için geçerlidir. Eğer polis, kendisini yasanın dışında ve üstünde görür, yasaları dikkate almama alışkanlığı edinirse, halkın güvenini ve saygısını kaybeder; görevini yaparken de onun desteğinden yoksun kalır. Eğitimde öncelikle hukukun üstünlüğü işlenmeli, vurgulanmalı ve yerleştirilmelidir. Yasaları koruma için görev yapan polis, hiç kimsenin yasaların üstünde olmadığını önce kendisi bilmeli, uygulamalı ve herkesten çok önem vermelidir. Hiç kimse yasaların gösterdiği haller dışında özgürlüğünden yoksun bırakılmamalıdır. Temel özgürlüklere yasalara uygun bir engel konulsa bile, insanlık dışı davranışa karşı yine yasanın korumasından faydalanma hakkı

bulunmaktadır. Yasalara aykırı davranan polisler de yasaların öngördüğü yaptırımlarla sınırlıdır.

Bu bilincin yerleştirilmesinde ve konunun kavratılmasında en etkin yol ise nitelikli bir insan hakları ve demokrasi eğitimidir. Polisin görevleri gün geçtikçe artmakta ve zorlaşmaktadır. Polisler suçlulardan daha bilgili, deneyimli ve eğitilmiş olmak zorundadır. Güvenlik hizmetlerindeki nitelik polise verilen eğitimin niteliği ile doğru orantılı olarak artmakta veya azalmaktadır. Eğitimde amaç, her şeyden önce Emniyet Örgütü personelinde uluslararası alanda benimsenmiş olan sözleşmeler ve kendi yasalarımız ışığında insan haklarına saygı bilincinin yerleştirilmesidir. Bu bilinç içerisinde görev yaparken polislerin sunmuş olduğu güvenlik hizmetlerinde, hizmet verdikleri vatandaşa karşı hareketlerinde de değişiklikler gözlemlenecektir.

4.5. Türk Emniyet Teşkilatında Eğitim Sistemi

Polis eğitimi, genel eğitimin bir parçası olmakla beraber, özelliği ve farklılığı vardır. Polis eğitimi her şeyden önce mesleksi bir eğitimidir. Polis eğitiminde hukuk bilgilerinin yanı sıra fiziksel eğitim ve silah eğitimi ağırlıktadır (Fındıklı, 1997:463).

Emniyet Örgütünde eğitim, örgüte alınacak personelin hizmet öncesi mesleksi bilgi, beceri ve davranışları kazanması, mesleğe uyumlarının sağlanması, personele kazandırılacak bu niteliklerin hizmet içinde geliştirilmesi ve sürekliliğinin sağlanması, hizmetin gerektirdiği konularda uzman personel ve üst düzey yöneticilerinin yetiştirilmesi için yapılmaktadır (Metin, Eraslan 1994:33).

Emniyet Örgütünde eğitim etkinlikleri göreve başlamadan önce verilen hizmet öncesi eğitimle ve hizmet içi eğitimle sağlanmaktadır. Hizmet öncesi eğitim; Polis Koleji, Polis Akademisi'ne bağlı Güvenlik Bilimleri Fakültesi ve Polis Meslek Yüksek Okullarında verilmektedir. Göreve başladıktan sonra ise hizmet içi eğitim etkinlikleri ve Polis Akademisine bağlı yüksek lisans eğitimi veren Güvenlik Bilimleri Enstitüsü ile örgüt personelinin çeşitli konularda eğitim görmesi sağlanmaktadır.

Mesleksel temel eğitim veren bu kurumların dışında uzmanlık ve branş eğitimi veren başka bir kurum bulunmamaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki polis eğitim sistemlerinde ise mesleksel temel eğitim kurallarının yanında; Personel Seçme Enstitüsü, Trafik Enstitüsü, Toplumsal Olaylarla Mücadele Enstitüsü, Kriminal Araştırmalar Enstitüsü, Polis Yöneticileri Enstitüsü, Bilimsel Araştırmalar Enstitüsü gibi uzmanlaşma ve branşlaşmaya yönelik bilimsel araştırma yapan ve personel yetiştiren eğitim kurumları bulunmaktadır. Ayrıca üst düzey polis yöneticilerinin eğitimi de gelişmiş polis eğitim sistemlerinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Türk polis eğitim sisteminde ise hizmet öncesi kurumların yanında bilimsel nitelikli araştırmalar yapan uzmanlığa yönelik olarak Güvenlik Bilimleri Enstitüsü'nde daha sonra da değinileceği üzere çeşitli dallarda bilimsel çalışmaların yapılmaya başlandığı görülecektir.

Personelin seçimi ve temel eğitimin verilmesinden sonra önceki bilgilerin tazelenerek, gelişen teknoloji ve sosyolojik değişimlerin getirdiği yeniliklerin personele aktarılması ve belirli konularda uzmanlaşmaya gidilerek nitelikli elemanlara sahip olunabilmesi için hizmet içi eğitim de gereklidir. Her geçen gün, bir önceki günün bilgilerini eskitmekte, bu durum da bilgilerin yenilenmesini ve çağın gereklerine uygun hale getirilmesini gerektirmektedir. Bu durum hizmet içi eğitimle bir ölçüye kadar giderilebilmektedir.

4.6. Türk Emniyet Teşkilatında Hizmet Öncesi Eğitim Kurumları

Türk Emniyet Örgütünde hizmet öncesi eğitim; lise dengi bir okul olan Polis Kolejinde, üniversite dengi olan Polis Akademisinde 4 yıllık Güvenlik Bilimleri Fakültesinde ve iki yıllık eğitim veren Polis Meslek Yüksek okullarında yürütülmekte olup ayrıca Polis Akademisine bağlı bir de yüksek lisans eğitimi veren Güvenlik Bilimleri Enstitüsü bulunmaktadır.

4.6.1 Polis Koleji

Polis Koleji, Emniyet Teşkilatına orta ve üst kademedede amir yetiştiren Polis Akademisinin veya Emniyet Teşkilatının ihtiyaç duyduğu branşlarda Fakülte ve Yüksekokulların öğrenci kaynağını sağlamak amacıyla kurulmuş,

Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlı parasız yatılı, resmi üniformalı bir eğitim-öğretim kurumudur.

Polis Koleji, ulu önder Atatürk'ün direktifleriyle lise derecesinde eğitim ve öğretim yapmak üzere 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun 19. Maddesine 4199 sayı ile ilave edilen bir fıkra gereğince 15.06.1938 tarihinde Anıttepe'deki Polis Enstitüsü binasında kurulmuştur.

Polis Koleji, ilk mezunlarını 1941 yılında verdikten sonra çeşitli nedenlerle 1950 yılında kapatılmış, Polis Koleji mezunlarının meslekte daha başarılı oldukları göz önünde bulundurularak 8 yıl aradan sonra 1958 yılında yeniden öğretime başlamıştır.

1978–1979 öğretim yılında Ankara'nın Yenimahalle İlçesi Çamlıca Mahallesi'nde bulunan 40 dönümlük arazi üzerindeki yeni binasına taşınan Okul, halen aynı yerde eğitim ve öğretime devam etmektedir.

1985 yılında İzmir, İstanbul ve Afyon'da da Polis Kolejleri açılarak Polis Koleji sayısı 4'e çıkmıştır. 1988 yılında ise Afyon Polis Koleji kapatılmış ve öğrenciler yeni açılan Adana ve Kayseri kolejlerine aktarılmıştır. Böylece 1988 yılında Polis Kolejleri'nin sayısı 5'e çıkmıştır. 1992 yılında Adana, Kayseri ve İzmir Polis Kolejleri, 1994 yılında ise İstanbul Polis Koleji kapatılmıştır. 1992 yılından beri sadece Ankara Polis Koleji'nde eğitim öğretime devam edilmektedir.

İzmir Polis Koleji kurulduğu 1985 yılından kapandığı 1992 yılına kadar 549 öğrenci mezun vermiştir. İstanbul Polis Koleji kurulduğu 1985 yılından kapandığı 1994 yılına kadar 1102 öğrenci mezun vermiştir. Kayseri Polis Koleji kurulduğu 1988 yılından kapandığı 1992 yılına kadar 244 öğrenci mezun vermiştir. Adana Polis Koleji kurulduğu 1988 yılından kapandığı 1992 yılına kadar 267 öğrenci mezun vermiştir. Ankara Polis Koleji kurulduğu 1938 günümüze kadar 7093 öğrenci mezun vermiştir. Kurulduğu günden bu güne polis kolejlerinden toplam 9255 öğrenci mezun olmuştur.

Polis Kolejinde, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaöğretim kurumlarından bazı derslerin öğretimini yabancı dille yapan resmi okullar ile yabancı dil ağırlıklı lise öğretim programına uygun olarak Bakanlıkça hazırlanan ve Milli Eğitim Bakanlığı'nca onaylanan haftalık ders çizelgesi

uygulanır. Polis Koleji Sınıf Geçme Yönetmeliği'ne göre Polis Koleji'nde Sosyal, Yabancı Dil ve Fen Bilimleri alanlarında sınıf açılabilir. Ancak halen sadece fen bilimleri alanında sınıflar bulunmaktadır.

Emniyet Genel Müdürlüğü'nün ve Milli Eğitim Sisteminin genel amaçları ve ilkelerine uygun olarak öğrenciler;

- Atatürk ilke ve devrimlerine, Cumhuriyetin temel niteliklerine, ulusal kültüre ve etik değerlere sahip çıkacak bilince ulaşmış,
- Ulusal kültürü özümsemiş,
- Farklı kültürleri yorumlayabilen,
- Çağdaş uygarlığa katkıda bulunabilen,
- Ulusal davranan, evrensel düşünen,
- Felsefi düşünce sistemini benimseyen, uygulamaya aktarabilen,
- Düşünme, algılama, problem çözme yeteneği gelişmiş,
- Demokratik, Özgürlükçü, Yeni fikirlere açık,
- Manevi değerlere bağlı, Kişisel sorumluluk duygusuna sahip,
- Bilim ve teknolojiyi kullanabilen,
- Mesleki terbiye ve disiplin anlayışını ve birlikte iş görme alışkanlığını kazanmış,
- Üretken, Yaratıcı ve Bilgi çağı insanı olarak yetiştirilir.

Polis Koleji'ne her yıl yapılan sınavla, İlköğretim okullarını üç ve daha yukarı diploma notu ile bitiren 16 yaşından gün almamış kız ve erkek öğrenciler alınmaktadır.

Polis Koleji'ne iki basamak halinde yapılan sınav ile öğrenci alınmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın yapmış olduğu birinci basamak sınav Polis Koleji Aday Tespit Sınavı olarak adlandırılmıştır. Polis Koleji Aday Tespit Sınavı sonucunda en yüksek puandan en düşük puana doğru o yıl Koleje alınacak öğrenci sayısının on katı kadar aday başarılı sayılır.

İkinci basamak sınav ise; mülakat, beden eğitimi ve yazılı sınavlardan oluşur. Yazılı sınav sonucunda başarılı olan adayların iki katı kadar aday yedek olarak belirlenir.

Koleje girmeye hak kazanan adaylar, Genel Müdürlükçe tespit edilecek takvime göre Polis Koleji'nde en çok 20 gün süre ile intibak eğitimine

alınırlar. İntibak eğitiminde adayların beslenme, barınma ve sağlık kurulu raporları giderleri ile bu süre içerisindeki tedavi giderleri Polis Koleji Müdürlüğüne sağlanır. Bu süre içinde adaylara sağlık kurulu raporu aldırılır ve Genel Müdürlük Sağlık Kurulu Komisyonunca muayeneleri yaptırılır. Muayenelerde Polis Koleji öğrencisi olması uygun görülenler, Koleje geçici kayıt yaptırmaya hak kazanır.

25.05.2002 tarih ve 24765 sayılı Resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "Polis Kolejine Giriş Yönetmeliğinin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Yönetmelikle Polis Kolejine öğrenci alımları ile ilgili bazı değişiklikler yapılmış ve Polis Kolejine kız öğrencilerin de alınması sağlanmıştır. (<http://www.poliskoleji.k12.tr>).

4.6.2 Polis Akademisi

Polis Akademisi, 3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun 18. Maddesi gereğince orta ve üst kademe yöneticilerini yetiştirmek üzere, Polis Enstitüsü adı altında bir yıllık meslek içi Yüksek Okul olarak 06 Kasım 1937 yılında kurulmuştur.

Polis Enstitüsü'ndeki Eğitim Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Kararlarıyla 1940 yılında iki yıllık, 1962 yılında üç yıllık yüksek okullar içerisine alınmış olup 1980 yılından itibaren öğretim süresi 4 yıla çıkarılmıştır.

Anayasamızın 132. Maddesi ve Yükseköğretim Kanununun 2. Maddesi gereğince, ayrı bir kanuni yapıya kavuşturulmuş ve 06 Aralık 1984 tarihinde 3087 Sayılı Polis Yüksek Öğretim Kanunu ile Polis Akademisi adını alıp 4 yıllık lisans düzeyinde eğitim-öğretim veren bir Yükseköğretim kurumu haline getirilmiştir.

Emniyet Teşkilatı'nın ihtiyaç duyduğu diğer branşlardaki personel ihtiyacını karşılamak amacıyla, 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu kapsamında 1989 yılında değişiklik yapılarak 1991 yılından itibaren Fakülte Yüksek Okullar (FYO) adı altında öğrenci alınmaya başlanmış ve bu hizmetlerin yürütülmesi için Polis Akademisi görevlendirilmiştir.

Polis Akademisi; 25 Nisan 2001 tarih ve 4652 sayılı kanunla, Polis Üniversitesi anlayışıyla yeniden yapılandırılmıştır.

Bünyesinde eğitim hizmeti veren Güvenlik Bilimleri Fakültesi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, 26 Polis Meslek Yüksek Okulu ve Fakülte ve Yüksek Okullar bölümü ile üniversite statüsüne kavuşturulmuştur.

2002 Yılında kuruluşu tamamlanan Güvenlik Bilimleri Enstitüsünde, 4 ana bilim dalında (Suç Araştırmaları - Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi - Uluslararası Polislik Çalışmaları - Trafik Güvenliği ve Yönetimi Anabilim Dalı) yüksek lisans eğitimi verilmesi 18.03.2002 tarihli Yüksek Öğretim Kurulu Yürütme Kurulunca onanmış ve Anabilim Dalları kurulmuştur

Polis Akademisi'nin amacı; bilimsel özerkliğe sahip, bünyesinde fakülte, enstitü ve meslek yüksekokulları bulunan bir yüksek öğretim kurumu olarak Emniyet Teşkilatı'nın memur, amir ve yönetici ihtiyacını karşılamak, ön lisans, lisans ve lisansüstü eğitim-öğretim yapma, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmaktır.

Bu amaçlar yerine getirilirken;

- Öğrencilere Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda Atatürk milliyetçiliği, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti ilkelerine bağlı hizmet bilincinin ve mesleki değerlerin kazandırılması sağlanır.
- Milli kültürümüz, örf ve adetlerimize bağlı şekil ve özellikleri ile evrensel kültür içinde korunarak geliştirilir ve öğrencilere milli birlik ve beraberliği güçlendirici ruh ve irade gücü kazandırılır.

Polis Akademisinde yapılan her düzeydeki eğitim ve öğretim Polis Yükseköğretim Yasasının 6. maddesinde belirlenen amaç ve ilkelere uyularak yapılmaktadır. (<http://www.pa.edu.tr>).

4.6.2.1 Güvenlik Bilimleri Fakültesi

Polis Akademisinin lisans düzeyinde eğitim veren tek fakültesi olan Güvenlik Bilimleri Fakültesinin öğrenci kaynağını Polis Koleji, İhtiyaç halinde, genel lise, erkek teknik öğretim, kız teknik öğretim ve ticaret ve turizm öğretimine bağlı okul mezunları, İlgili devletlerle yapılacak ikili anlaşmalara

bağlı olarak en az lise ve dengi okul mezunu yabancı uyruklu öğrenciler oluşturmaktadır. Lisans eğitiminin süresi 4 yıldır. Bu süre içerisinde eğitimini tamamlayamayanlara bir yıl ek süre verilir. Özel eğitimin süresi ise bir yıldır. Öğrenciler bu süre içerisinde eğitimlerini tamamlamak zorundadır. Güvenlik Bilimleri Fakültesinde lisans programında okutulan dersler Ek-4'te görülmektedir. Buna göre, Güvenlik Bilimleri Fakültesi Lisans Programının ilk 3 yılında öğrenciler haftada 28, dördüncü sınıfta 30 saat ders almaktadır.

3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun 3518 sayılı kanununun 2. maddesi ile yeniden düzenlenen, 27. maddesine dayanılarak çıkarılan 27.06.1989 tarih ve 20208 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Emniyet Genel Müdürlüğü Yükseköğretim Kurumlarında Öğrenci Okutma Yönetmeliği" uyarınca Eğitim Daire Başkanlığı'na bağlı bir büro Amirliği şeklinde düzenlenerek faaliyete başlayan FYO Büro Amirliği daha sonra Polis Akademisi Başkanlığı'na bağlanmış ve Polis Akademisi Başkanlığı'nın yeniden yapılandırıldığı 25.04.2001 tarih ve 4652 sayılı kanunla FYO Şube Müdürlüğü'ne dönüştürülmüştür. "FYO öğrencisi" ibaresi Emniyet Genel Müdürlüğü adına Ankara'daki devlet üniversitelerinde teşkilatın ihtiyacı bulunan branşlarda okutulan öğrencileri kapsar. Öğrencilerin öğretim süreleri boyunca, yaz okulu veya bütünlemeye kalanların telafi sınavı giderleri hariç, eğitim-öğretim, sınav, laboratuvar, harç, uygulama ve ders kitapları ile öğrenimle ilgili eğitim giderleri ve barınma, iaa ve ibareleri Akademi Başkanlığı'nca karşılanır. Akademi öğrencilerinde olduğu gibi en az bir defaya mahsus olmak üzere uygulamalı eğitim kampına tabi tutulurlar. Uygulamalı eğitim kampını başarı ile tamamlayan ve okumakta oldukları fakülteden mezun olan öğrenciler Genel Müdürlüğün ihtiyaç duyduğu kadrolara Komiser Yardımcısı sıfatıyla atanırlar.

Güvenlik Bilimleri Fakültesinde; Mesleki Dersler ve Formasyon, Kültür Dersleri, Hukuk Dersleri ve Uygulamalı Dersler Bölüm Başkanlıkları olmak üzere 4 branşta Bölüm Başkanlığı bulunmaktadır. Güvenlik Bilimleri

Fakültesinde lisans eğitiminde ve özel eğitim bölümünde okutulan derslerin bağlı bulunduğu Bölüm Başkanlıklarına bakıldığında;

- Mesleki Formasyon ve Branşlar Bölüm Başkanlığına bağlı olarak; Polis Taktikleri, Devlet Güvenliği ve Haber Alma, Soruşturma ve Yazışma Teknikleri, Kriminalistik, Polis Halk İlişkileri, Trafik Yönetimi, Disiplin Hukuku, Kamu Yönetimi, Adli Tıp, Polis Meslek Hukuku, Trafik Hukuku, Adalet Psikolojisi, Genel Sosyoloji, Toplumsal Psikoloji, Personel Yönetimi,

- Uygulamalı Dersler Bölüm Başkanlığına bağlı olarak; Silah Bilgisi, Beden Eğitimi, Yakın Savunma,

- Kültür Dersleri Bölüm Başkanlığına bağlı olarak; iktisat, Türk Siyasi Tarihi, Yabancı Dil, Türk Dili, İstatistik, Bilgisayar, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi,

- Hukuk Dersleri Bölüm Başkanlığına bağlı olarak; Anayasa Hukuku, Borçlar Hukuku, Medeni Hukuk, Hukukun Temel Kavramları, İnsan Hak ve Hürriyetleri, İdare Hukuku, Ceza Hukuku Genel ve Özel, Devletler Hukuku Genel ve Özel, CMUH, Kriminoloji dersleri okutulmaktadır (Ek 1).

Güvenlik Bilimleri Fakültesinde lisans programında Hukuk Dersleri Bölüm Başkanlığına bağlı olarak okutulan İnsan Hak ve Hürriyetleri dersi sadece 3. sınıflarda, haftada 2 saat ve iki dönemde 56 saat olarak okutulmaktadır. İnsan Hakları ve Hürriyetleri dersi 1991–1992 eğitim ve öğretim döneminden itibaren okutulmaya başlanmıştır. Bu dersler Polis Akademisinin kadrolu Öğretim Üyeleri ve diğer üniversitelerden gelen alanında deneyimli ve tanınmış Öğretim Üyeleri tarafından okutulmaktadır. Lisans eğitiminde okutulan İnsan Hak ve Hürriyetleri dersinin yıllık ders programı ve içeriği Ek-1’de verilmiştir. (<http://www.pa.edu.tr>).

Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin 5. maddesine göre eğitim ve öğretim etkinlikleri sınıflarda, laboratuvarlarda, uygun görülen diğer yapılarda uygulama çalışmaları, inceleme gezileri, araştırma ve seminer yaptırılarak uygulanmaktadır. Ders müfredatında yer almayan ve öğrencilerin öğrenmesinde yarar görülen konularda ise konferanslar düzenlenmektedir.

Polis Akademisi Lisans Eğitimi İnsan Hak ve Hürriyetleri Dersi yıllık ders programı içeriği incelendiğinde çok sınırlı ders saatleri araştırma çok fazla

konunun sıkıştırıldığı ve insan haklarıyla ilgili tüm konuların ve bilgilerin verilmesi kaygısının güdüldüğü görülmektedir.

4.6.2.2 Polis Meslek Yüksek Okulları

Polis Meslek Yüksek Okulları, Emniyet Teşkilatının ihtiyacı olan Polis Memurlarına mesleki ilk eğitimi vermek ve yetiştirmek üzere, 2001 yılında 4652 sayılı Polis Yüksek Öğretim Kanunu ile kurulmuş Polis Akademisi Başkanlığına bağlı 2 yıl süreli ön lisans düzeyinde eğitim ve öğretim verilen parasız yatılı ve üniformalı eğitim kurumlarıdır.

Yüksek okullarda öğretim süresi sınıf geçme esası ile iki öğretim yılıdır. Eğitim-öğretim yılı Ekim ayının ikinci haftası başlar. Öğretime başlama tarihinden önce birinci sınıf öğrencilerine en az 15 gün süreyle intibak eğitimi verilir. Dönemler arasında 2 haftalık sömestr izni verilir. İki öğretim yılı arasında Akademi tarafından belirlenen takvime göre uygulamalı eğitim yaptırılır. Uygulamalı eğitim dışında kalan süre yaz tatili olarak kullanılır.

Yüksek okullardaki eğitimi başarı ile bitiren öğrenciler, Emniyet Teşkilatının birimlerine Aday Polis Memuru olarak atanırlar.

Polis meslek yüksek okullarının Amacı: Verdiği hukuki, mesleki, sosyal, kültürel dersler ve faaliyetlerle hukuka, insan haklarına saygılı Atatürk İlke ve İnkılaplarına ve Atatürk Milliyetçiliğine bağlı, Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini taşıyan, polis olmanın şeref, gurur ve şuuruna olan, polis üniformasının gerektirdiği saygınlığı yaratabilen, beden, zihin, ahlak ve duygu bakımından dengeli, sağlıklı şekilde gelişmiş polis memurları yetiştirmektir.

Eğitim ve Öğretimin Süresi ve Sekli: Polis meslek yüksek okullarında eğitim ve öğretim Emniyet Genel Müdürlüğünce hazırlanan ve Bakan onayı ile yürürlüğe giren müfredata göre yürütülmektedir. Müfredatta yer almayan ancak, öğrencilerin öğrenmesinde yarar görülen konularda konferanslar

düzenlenmektedir. Programlar; sınıf, laboratuvar ve uygulama çalışmaları ve öğrencilere inceleme gezileri yaptırarak gerçekleştirilmektedir. Uygulama çalışmaları öğretim elemanının gözetiminde sınıf, laboratuvar, ilgili birim, örnek karakol veya özel dershanede yaptırılmaktadır.

Eğitim ve öğretim süresi 2 yıldır, birinci sınıfın sonunda öğrenciler uygulamalı staj eğitimine tabi tutulurlar.

Polis meslek yüksek okullarında okutulan dersler Ek 2'de verilmiştir.

İnsan Hakları Kamu Hürriyetleri dersinin programı ve içeriği ise Ek 3'de verilmiştir.

Polis meslek yüksek okullarında okutulan İnsan Hakları Kamu Hürriyeti Dersi programının içeriği incelendiğinde Polis Akademisi İnsan Hak ve Hürriyetleri Dersi programına göre konuların daha çok uygulamaya dönük olduğu ve özellikle verilmesi gereken konuların yer aldığı görülmektedir.

4.6.2.3 Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

4652 sayılı kanuna dayanılarak kurulan Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, temelini ilk kez kendisinin atmış olduğu Anabilim Dalları ile 2002 yılı itibariyle ilk öğrencilerini alarak eğitim, öğretim ve akademik danışmanlık faaliyetlerine başlamış bulunmaktadır.

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Polis Akademisi Başkanlığı'nın Fakülte ve Yüksek Okulları'ndaki öğretim üyesi ihtiyacını karşılamak ve bunun yanında Güvenlik Bilimleri alanında uzman personel yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

İlgili bilim dallarında lisansüstü eğitim öğretim yapmak, Emniyet Teşkilatı için öğretim elemanını yetiştirmek, bilimsel araştırma, inceleme ve yayın faaliyetlerinde bulunmak, akademik danışmanlık hizmetleri yapmak, bilimsel toplantı, sempozyum, konferans, seminer düzenlemek, Güvenlik personeline, ihtiyaç duyduğu alanlarda uzmanlık ve yönetim nosyonu kazandırmak amacı ile eğitim-öğretim vermek, kurs ve sertifika programları düzenlemek gibi faaliyetler Enstitü'nün ana faaliyet alanları arasında bulunmaktadır.

Güvenlik Bilimleri Enstitüsünün öğrenci kaynakları esas olarak Polis Akademisi ve Polis Akademisi tarafından, Emniyet Genel Müdürlüğü adına

okutulan fakülte mezunları olmakla beraber Siyasal Bilgiler Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Hukuk Fakültesi, Kara Harp Okulu mezunu olan öğrenciler de yüksek lisans eğitimine alınmaktadır.

Güvenlik bilimleri fakültesi 5 Anabilimdalı Başkanlığı altında yüksek lisans eğitimi vermektedir. Bunlar ; Güvenlik Stratejileri Ve Yönetimi Anabilim Dalı, Ceza Adaleti ve Yönetimi Anabilimdalı, Trafik Güvenliği ve Yönetimi Anabilimdalı, Suç Araştırmaları Anabilimdalı, Uluslar Arası Polis Araştırmaları Anabilimdalı bulunmaktadır.

Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilimdalında yüksek lisans eğitiminde amaç, kolluk teşkilatlarında çalışan yöneticilerin ve diğer sosyal bilimler eğitimi almış kişilerin güvenlik yönetiminde kendini geliştirmelerini ve güvenlik yönetimi ve stratejileri alanında araştırma, inceleme yapmalarını sağlamak, Türkiye’de kolluk kuvvetlerinin özellikle polis teşkilatının idari, örgütsel ve işlevsel olarak analizinin yapılarak daha iyi bir güvenlik hizmeti sunmanın yollarının bulunmasına katkı sağlamak olarak belirlenmiştir.

Program; Türkiye’de devlet, bürokrasi, polis ilişkilerine, yönetim tekniklerine, terörizm ve terörle mücadeleye, organize suçlara ve bunlarla mücadeleye güvenlik yönetiminde motivasyona, yönetim kültürüne, polis kültür ve etiğine, şehirleşme ve güvenlik sorunlarına, spor organizasyonlarında güvenlik sorunlarına ve yönetimine, idaredeki hukuki sorunlara odaklanmış olarak işlenmektedir.

Ceza Adaleti ve Yönetimi Anabilimdalı yüksek lisans eğitiminde amaç, ceza adaleti sistemi olarak tanımlanan üç ana aşamadan (kolluk, mahkeme ve infaz- ıslah) özellikle son ikisinin detaylı araştırılması, incelenmesi ve öğretilmesidir. Bu program, Türkiye’de suç oluşmadan başlayan ve ceza sistemiyle tekrar topluma kazandırma aşamalarına kadar toplam sürecin bir arada incelenmesini sağlayarak Türk toplumunda adaletin gerçekleştirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Bölümün dersleri adalet bürokrasisinin incelenmesi, ceza adalet sistemleri, karşılaştırmalı hukuk sistemleri, ceza ve infaz kurumlarının yönetimi, hapisane yönetimi, mahkeme yönetimi, alternatif cezalandırma yöntemleri, savcı-kolluk ilişkileri gibi alanlara odaklanmıştır.

Suç araştırmaları Anabilimdalı yüksek lisans eğitiminde amaç; suçun sosyolojik ve hukuksal boyutlarına ilişkin lisans sonrası eğitim vermek ve bilimsel çalışmalar yaptırmaktır. Türkiye’de alanında ilk olan Suç Araştırmaları Yüksek Lisans programı, bir yandan kolluk teşkilatlarında görev yapan yöneticilerin suç konusunda uzmanlaşmasına, diğer yandan da sosyal bilimler eğitimi almış kişilerin suç olgusunu farklı boyutlarıyla araştırmasına imkan sağlamaktadır..

Program, suç ve suçlu psikolojisi, kriminoloji, suç sosyolojisi, viktimoloji, suç hukuku, delil hukuku, terörizm ve insan hakları gibi alanları kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. Bu alanlarda ortaya çıkan sorunlar teorik ve uygulamalı olarak ele alınmaktadır.

Uluslar arası Polis Araştırmaları Anabilimdalı yüksek lisans eğitiminde amaç; dünyada suç olgusunun küreselleşmesi ile ortaya çıkan sınır aşan suç örgütleri ve bu örgütlere karşı güvenlik güçlerinin mücadelesinin yapısal, hukuksal ve organizasyonel boyutlarına ilişkin lisans sonrası eğitim vermek ve bilimsel çalışmalar yaptırmaktır. Türkiye’de alanında ilk olan Uluslararası Polislik Çalışmaları Yüksek Lisans programı, bir yandan kolluk teşkilatlarında görev yapan yöneticilerin sınır aşan suçlar konusunda uzmanlaşmasını, diğer yandan da bu suçlar ile mücadelenin farklı katmanlarını oluşturan ve diğer sosyal bilimler alanlarında eğitim almış kişilerin, uluslararası suç olgusunu farklı boyutlarıyla araştırmasını mümkün kılmaktadır.

Program, uluslararası polislik alanında yapılan işbirliği çalışmaları, uluslararası insan hakları, uluslararası terörizm, göç, karapara aklama, uluslararası örgütlü suçlar gibi alanları kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. Bu alanlarda ortaya çıkan sorunlar teorik ve uygulamalı olarak ele alınmaktadır. trafik güvenliği ve yönetimi anabilimdalı yüksek lisans eğitiminde amaç; trafik hukuku, planlaması , uygulaması, çatışma ve stres ile trafikte iletişim ve halkla ilişkiler konusunda bilimsel çalışmalar yapılmasını sağlamaktır.

4.7. Türk Emniyet Teşkilatında Hizmetiçi Eğitim Faaliyetleri

Hizmetiçi eğitim genel olarak; personelin hizmete yatkınlığını ve gelecekteki görevlere hazırlanmasını sağlamak, verimliliklerini, bilgi, beceri ve

deneyimlerini artırmak amacıyla yapılan eğitim olarak tanımlanabilir. Emniyet Örgütünde değişik amaçlarla ve hedeflerle hizmetiçi eğitim etkinlikleri düzenlenmektedir.

Emniyet Örgütünde, görevli personelin yetiştirilmesini sağlamak, verimliliğini arttırmak ve üst görevlere hazırlamak için hizmetiçi eğitim etkinlikleri düzenlenmektedir. Hizmetiçi eğitim ile ilgili etkinlikler Bakan onayı ile 06.10.1983 tarihinde yürürlüğe giren Emniyet Genel Müdürlüğü Hizmetiçi Eğitim Yönetmeliği ile düzenlenmektedir.

Hizmetiçi eğitim etkinlikleri; Emniyet Genel Müdürlüğü'nün hizmetiçi eğitim etkinliklerine ilişkin genel politikasını belirlemek ve izlemek amacıyla kurulan ve Emniyet Genel Müdürünün Başkanlığını yaptığı "Eğitim Kurulu", Hizmetiçi Eğitim Yönetmeliğinin ve diğer mevzuatın öngördüğü eğitim çalışmaları ile eğitime ilişkin eşgüdümü sağlayan "Eğitim Daire Başkanlığı" ve yönetmeliğe uygun olarak hizmetiçi eğitim uygulamalarını yapan "birimler" tarafından yürütülmektedir.

Yönetmeliğin 12. maddesine göre hizmetiçi eğitimlerde eğitici olarak Emniyet Örgütünden ve diğer kurumlardan konularında uzman kişiler görevlendirilmektedir.

Hizmetiçi eğitimin planlanmasında Emniyet Örgütü'nün eğitim ve öğretim gereksinimleri hizmetiçi eğitim için ayrılan yapıların en yüksek kapasite ve verimle kullanılabilme durumu, kamu kurum ve kuruluşlarının olanakları ve kontenjanları ile bütçe olanakları dikkate alınmaktadır.

Emniyet Örgütünde Hizmetiçi Eğitimin Hedefleri:

Hizmetiçi eğitim, Emniyet Örgütü'nün hizmet özellikleri ile devlet Memurlarının eğitimi genel planı ve kalkınma planları göz önünde bulundurularak şu hedeflere yönelik olarak yapılmaktadır:

1. Emniyet Örgütü'nün çeşitli hizmet alanlarında çalıştırılacak uzman personel gereksinimini karşılamak,
2. Personele hizmet için gerekli bilgi, beceri ve uygulama yeteneği kazandırmak,

3. Personelin hizmet alanındaki değişme ve gelişmelere uyumunu sağlamak,

4. Personeli üst derece kadrolardaki görevlere hazırlamak,

5. Hizmet birimi değişen personelin yeni hizmet birimine intibakını kolaylaştırmak.

Hizmetiçi eğitimin istenilen düzeyde yürütülebilmesi ve eğitimden beklenen sonuçların alınabilmesi için aynı Yönetmeliğin 5. Maddesi ile belirlenen bazı önemli esaslar ise şunlardır:

. Hizmetiçi eğitim etkinlikleri Emniyet Örgütünün hizmet gerekleri göz önünde tutularak uzun ve kısa süreli planlar ile yıllık uygulama programlarına dayandırılır,

. Eğitimler sürekli olarak gerçekleştirilir ve Sıralı Amirleri denetimi altında bulunan personelin eğitimin ve verimliliklerinin geliştirilmesinden sorumludur,

. Birim yöneticileri ve eğiticiler, eğitim hizmetlerinin verimli şekilde yürütülmesi için tüm önlemleri alır,

. Tüm personelin yeteneği ölçüsünde ve bu Yönetmelikte tespit edilen önceliklere göre eğitimden geçirilmesi esastır,

. Hizmetiçi eğitimde beklenen sonuçlara ulaşıp ulaşılmadığının belirlenmesi için, eğitimin devamı sırasında ve bitiminde ara ve eğitim sonu sınavıyla değerlendirmeler yapılır,

. Hizmetiçi eğitim gören personel, gördüğü eğitime uygun görevlerde çalıştırılır.

Hizmetiçi Eğitimin Uygulanmasında İlkeler:

Hizmetiçi eğitimin uygulanmasına yönelik olarak belirlenen ilkeler Yönetmeliğin 20. Maddesinde yer almaktadır. Bu ilkeler şunlardır:

1. Kurslar genel ve yıllık eğitim planları ile eğitim programlarına uygun olarak yapılır. Zorunluluk olmadıkça planlarda yer almayan kurslar açılmaz.

2. Zorunlu durumlarda plan dışı olarak kurs açılması veya kurs

iptalleri, kurs süresinin kısaltılması ve uzatılmasına dair istekler Genel Müdür onayı ile sonuca bağlanır.

3. Kurslar, Eğitim Daire Başkanlığınca yürütülür. Makamca uygun görüldüğü hallerde, ilgili Dairelerce açılan kursların denetimi ve gözetimi Eğitim Dairesince yapılır.

4. Kursların personelin rütbesine göre ayrı ayrı açılması veya şube oluşturulması esas olmakla beraber, hizmetin gerektirdiği hallerde müşterek kurslar düzenlenebilir.

5. Kurslar zorunluluk olmadıkça Pazartesi günü sabahı başlayarak Cuma günü sona erecek şekilde planlanır. Planlamada personel atama zamanları, çalışma güçlüğü gösteren aylar ile bayram ve tatil günleri dikkate alınır.

6. Tüm personelin yeteneği ölçüsünde bir kurstan geçirilmesi hedef gözetilir.

7. Kurs gören personelin evsaf kartına gördüğü kursun çeşidi işlenir.

8. Yetkili sicil amirlerince gizili sicil raporlarının düzenlenmesinde kurstaki basan durumları göz önünde bulundurulur.

9. Hizmet gereksinimi nedeniyle zorunluluk olmadıkça bir kursa katılacak personelin, ayrı nitelikteki diğer bir kursa katılmamış olması gerekir.

10. Kurs gören personel Merkezde atamaya yetkili amirin oluru alınmadan gördüğü kursla ilgili hizmet birimi dışında başka bir görev ve hizmette çalıştırılmaz.

4.8. İnsan Hakları Konusunda Yapılan İyileştirme Çalışmaları

Avrupa Birliğine uyum çalışmaları ve daha öncesinden polise dışarıdan gelen eleştiriler ve kendi özeleştireleri çerçevesinde Emniyet Teşkilatı da kendi içinde bir dizi iyileştirme faaliyetinde bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki başlıklar altında sıralanabilir.

4.8.1. İdari Yapılanma Alanında:

Ülkemiz ve Emniyet Teşkilatı aleyhine yöneltilen insan hakları ihlal iddialarının verimli olarak araştırılabilmesi ve insan hakları ile ilgili konuların tek elden takip edilmesi ve yürütülebilmesi amacıyla Emniyet Genel Müdürlüğü Terörle Mücadele ve Harekat Dairesi Başkanlığı bünyesinde “İnsan Hakları Şube Müdürlüğü” oluşturulmuştur.

İnsan Hakları Şube Müdürlüğü; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) yapılan müracaatlarla ilgili işlemleri yapmak, Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesinin (AIÖK) ziyaretleriyle ilgili düzenlemeleri yapmak, tüm Emniyet birimlerinde insan hakları ihlalleri ile ilgili olarak tespit edilen aksaklıkları giderme yönünde çalışmalar yapmak, ulusal ve uluslararası dernek, vakıf, sivil toplum örgütleri ve basının gündeme getirdiği ihlal iddialarını araştırmak ve rapor haline getirmek, Dışişleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü Dış İlişkiler Daire Başkanlığı ile koordineli olarak, teşkilat mensupları için yurtiçi ve yurtdışından ders görevlilerinin katılımı ile insan hakları konusunda seminer, kurs ve konferans mahiyetinde hizmetiçi eğitim faaliyetleri düzenlemek ve benzeri görevleri yerine getirmektedir.

İşkence ve kötü muamelenin önlenmesi amacıyla yasal, yönetsel ve eğitsel alanda yapılan düzenlemelerle personel yönlendirilmekte ve motive edilmekte, işkence ve kötü muamele iddiaları minimum düzeye indirgenmeye çalışılmaktadır.

4.8.2. Hukuki Alanda

Hukuki alanda yapılan düzenlemeler ile gözaltı süreleri, yakınlarına haber verme, müdafinin hukuki yardımından yararlanma ve susma hakkı konularında reform niteliğinde değişiklikler yapılmıştır. Bunlar;

1.Gözaltı Süreleri: yakalananlar yakalama anından itibaren en geç 24 saat içerisinde en yakın sulh hakiminin önüne çıkarılmalıdır, toplu olarak işlenen suçlarda, delillerin toplanmasındaki güçlük veya şüpheli sayısının çokluğu nedeniyle; Cumhuriyet savcısı gözaltı süresinin, her defasında bir günü geçmemek üzere, üç gün süreyle uzatılmasına yazılı olarak emir

verebilir. Gözaltı süresinin uzatılması emri gözaltına alınana derhâl tebliğ edilir.

Cumhuriyet başsavcılarını veya görevlendirecekleri Cumhuriyet savcılarını, adli görevlerinin gereği olarak, gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethaneleri, varsa ifade alma odalarını, bu kişilerin durumlarını, gözaltına alınma neden ve sürelerini, gözaltına alınma ile ilgili tüm kayıt ve işlemleri denetler; sonucunu Nezarethaneye Alınanlar Defterine kaydederler.

2.Yakalananın Yakınlarına Haber Verme: Adli amaçlı olarak yapılacak yakalamalarda, şüpheli veya sanık yakalandığında, gözaltına alındığında veya gözaltı süresi uzatıldığında, Cumhuriyet savcısının emriyle bir yakınına veya belirlediği bir kişiye gecikmeksizin haber verilir.

3.Müdafiin Hukuki Yardımından Yararlanma: Şüpheli veya sanığın müdafii yoksa hâkim veya mahkemenin istemi üzerine, baro tarafından bir müdafii görevlendirilir. Sorguda müdafii de hazır bulunur.

4.Susma Hakkı: Sanığın, isnat edilen suç hakkında konuşmama hakkı bulunmaktadır. Hukuka aykırı şekilde elde edilen delillerin hükme esas alınmayacağı kuralı getirilmiştir.

5.Personel Hakkında Soruşturma: En son şekliyle Türk Ceza Kanunu'nda Bir kimsenin eziyet çekmesine yol açacak davranışları gerçekleştiren kişi hakkında iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına, insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışları gerçekleştiren kamu görevlisi hakkında üç yıldan oniki yıla kadar hapis cezasına hükmolunacağı belirtilmiştir. Ayrıca adli soruşturmanın yanı sıra bu tür suçları işleyenler hakkında Emniyet Örgütü Disiplin Tüzüğü'nün ilgili maddeleri gereğince idari tahkikat başlatılmaktadır.

İşkence ve kötü muamele suçunun adli suç olması nedeniyle, C.Savcılarını tarafından işkence ve kötü muamele iddiaları ile ilgili resen soruşturma başlatılmaktadır.

4.8.3. Mesleki Alanda

Mesleki alanda yapılan iyileştirmeler ile yasal alanda yapılan reformların uygulamaya sağlıklı bir şekilde yansıtılması için gerekli idari düzenlemeler yapılmaktadır.

1.Gözaltı İzleme Birimleri: gözaltına alınan şahıslara mer'i mevzuatla tanınan hakların kullandırılması, avukat bulundurulması ve yakınlarına hemen haber verilmesi yönündeki yeni yasal düzenlemeler ışığında "Gözaltı İzleme Birimleri" kurulmuş olup, merkezde AKKM Dairesi Başkanlığı ile bağlantılı olarak 81 ilde faaliyete geçirilmiştir.

2.Denetlemeler: C.Savcılar tarafından; Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğine uygunluğu denetlenen nezarethane ve ifade alma odalarına ait inceleme ve araştırma raporları değerlendirilmekte olup, tespit edilen aksaklıkların giderilmesi yönünde ilgili Emniyet Müdürlükleri ve Jandarma Genel Komutanlığı ile koordine kurulmaktadır.

3.Nezarethane Ve İfade Alma Odalarının İyileştirilmesi: "Yakalama Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği"nde belirtilen standartlar doğrultusunda, ülke genelinde polisiye birimlere ait 2843 adet nezarethaneden 2313 adedinde iyileştirme çalışmaları tamamlanmış, 530 adedinde ise iyileştirme çalışmaları devam etmektedir.

Emniyet Teşkilatınca, sınırlı ekonomik kaynaklara rağmen, oldukça kısa bir sürede nezarethanelerin % 80'inin uluslararası standartlara kavuşturulması sağlanarak önemli bir adım atılmıştır.

4.Adli Tıp Raporları: Yakalanan kişinin gözaltına alınacak olması veya zor kullanılarak yakalanması durumunda ve gözaltına alınan kişinin herhangi bir nedenle yerinin değiştirilmesi, gözaltı süresinin uzatılması, serbest bırakılması ve adli mercilere sevk edilmesi işlemlerinden önce sağlık durumunun doktor raporu ile tespiti sağlanmaktadır.

Doktor ile muayene edilen şahsın yalnız kalmaları, muayenenin doktor hasta ilişkisi çerçevesinde yapılması esastır. Ancak, doktor veya şüpheli, sanık ya da gözaltına alınan kişi, kişisel güvenlik endişesini ileri sürerek muayenenin kolluk kuvvetleri gözetiminde yapılmasını

isteyebilmektedir. Bu istek yerine getirilirken belgelendirilmesi gerekmektedir.

Gözaltına alınan şahıslar için doktor raporu alınması sırasında yerine getirilmesi gereken yükümlülükler ve kurallar bile başlı başına işkence ve kötü muameleyi önleyici niteliktedir.

5.Sanık Hakları Formu: Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği gereğince, yakalanan ve gözaltına alınan şüpheli veya sanıklara, haklarını belirten "Şüpheli ve Sanık Hakları Formu" verilmektedir. Aynı zamanda hakları da sözlü olarak bildirilmektedir.

6.Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği: Bu Yönetmelik, 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, 7/11/1979 tarihli ve 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 4/7/1934 tarihli 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, 10/3/1983 tarihli ve 2803 sayılı Jandarma Teşkilât, Görev ve Yetkileri Kanunu, 9/7/1982 tarihli ve 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu, 2/7/1993 tarihli ve 485 sayılı Gümrük Müsteşarlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameye dayanılarak hazırlanmıştır. 34 maddeden oluşmakta ve kolluk gücü için bir rehber niteliğindedir.

7-Hakkınızı Biliyor musunuz İsimli Broşürün Dağıtımı: Emniyet Genel Müdürlüğü ve Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi işbirliği ile hazırlanan "Hakkınızı biliyor musunuz" adlı broşür bastırılarak tüm illere gönderilmiş ve vatandaşlara dağıtılmıştır. Bu broşür aynı zamanda Emniyet Genel Müdürlüğünün sitesinde de sürekli olarak bulunmaktadır. Bu konuda daha detaylı bilgi sonraki bölümlerde yer alacaktır.

8.Avrupa Konseyi İle Koordineli Afiş Çalışması :Avrupa Konseyi ile irtibatlı olarak, İngilizce ve Fransızca olarak hazırlanan "Polis ve İnsan Hakları" konulu afiş çalışmalarının Türkçe olarak basılıp ülke genelinde dağıtımının yapılması çalışmaları yapılmış. Söz konusu afişler teşkilatın 153. Kuruluş yıldönümü münasebetiyle düzenlenen Polis Haftası etkinlikleri sırasında bütün yurttan asılmıştır. Basım ve dağıtım için gerekli olan yaklaşık 5.000 \$'lık maddi destek Avrupa Konseyi tarafından sağlanmıştır.

4.8.4. Eğitim Alanında

Eğitim alanında çalışmalara tüm teşkilat bünyesinde önem verilmekte ve insan hakları bilincinin tüm personele aşılması amaçlanmaktadır.

Eğitim; en özlü tanımıyla, insanların davranışlarını değiştirme süreci olarak tanımlanmaktadır. 1991 yılında Polis Akademisinde, 1992 yılından itibaren de Polis Okullarında “İnsan Hakları” dersleri verilmeye başlanmıştır. 25.04.2001 tarihinden itibaren de Polis Meslek Yüksek Okullarında iki sene de de “İnsan Hakları ve Kamu Hürriyetleri” dersi verilmeye başlanmıştır. (Sönmez)

Emniyet hizmetleri personelinin mesleki ve teknik konularda bilinçlendirilmesi amacıyla düzenlenen hizmetiçi eğitim çalışmalarının tamamında insan hakları ayrı bir ders olarak programda yer almaktadır. Bu düzenleme her yıl hazırlanan yıllık eğitim programlarında belirtilmektedir. 2003 Yılı Eğitim Planı Uygulama Talimatında da söz konusu dersler düzenlenecek tüm hizmetiçi eğitim etkinliklerinde yer almaktadır.

Bu güne kadar insan hakları konusunda 10'un üzerinde amir düzeyindeki personel yüksek lisans eğitimini tamamlamış olup, (50) 'ye yakın personel de yüksek lisans eğitimine devam etmektedir.

Bunların yanı sıra, konularında uzman yerli ve yabancı akademisyenlerin katılımı ile personelin bilgilendirilmesine yönelik seminer ve konferans çalışmalarına büyük önem verilmektedir.

Her geçen gün gelişen Polisimiz, modern çağın gereklerine göre ve insan haklarına saygı ölçütünde görev yapmak amacıyla yoğun çaba sarf etmektedir. Bu amaçla suç soruşturmasında, sanıktan delile ulaşma değil, delilden sanığı tespit etme ilkesi eğitim faaliyetlerinde sürekli olarak vurgulanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ KESİM

POLİSİN İNSAN HAKLARI EĞİTİMİNDE SORUNLAR VE YENİ BİR MODEL ÖNERİSİ

Bu kesim içerisinde polisin insan hakları eğitiminde karşılaşmakta olduğu sorunlar ortaya konulmuş, daha sonra da bu sorunlar çerçevesinde insan hakları eğitimine yönelik bir model geliştirilmiştir.

5.İNSAN HAKLARI EĞİTİMİNDE SORUNLAR VE BİR MODEL ÖNERİSİ

Bu bölümde öncelikle polislik mesleği eğitimi sürecinde özel olarak insan hakları eğitimi konusunda karşılaşılan sorunlar irdelenmiş, daha sonra da, polislik mesleği eğitimi sürecinde insan hakları eğitiminin rasyonel bir yöntemle verilmesine yönelik olarak yeni bir model önerisi geliştirmeye çalışılmıştır.

5.1. İnsan Hakları Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar

Polisin eğitimi ve insan hakları konusunda bu zamana kadar yapılmış birçok çalışma bulunmasına rağmen ortaya net bulgularla bir şeyler koyabilmek mümkün olmamıştır. Ancak; ne var ki yapılan her çalışmanın polisin gerek mesleki konularda almış olduğu eğitimler hususunda gerekse de insan haklarının daha iyi anlaşılabilmesi konusunda son derece faydalı olduğu görülmektedir. Nitekim Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde gerçekleştirilen kanun değişiklikleri başta olmak üzere insanlarımızın kendi haklarının neler olduğunu bilmeleri polisin insan hakları konusunda daha hassas davranmasını sağlamıştır. Polisin almış olduğu eğitimle ilgili genel bir değerlendirme yaparak yeni bir model önerisi ortaya koyacak olursak;

Emniyet teşkilatının personel kaynağını oluşturan Polis Akademisi Başkanlığı bir üniversite konumunda eğitim vermekte ve Polis Akademisine bağlı olarak bir fakülte, yirmibeş Meslek Yüksekokulu ve bir de Enstitüsü bulunmaktadır.

Emniyet Teşkilatının amir kademesini yetiştiren Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesinde(GBF) okuyan öğrenciler Ankara'da bulunan

hemen hemen her üniversiteden alanında uzman öğretim üyelerinin ders verdiği ve eğitim seviyesinin son zamanlarda hep en üstte tutulduğu bir eğitim birimidir. Nitekim Güvenlik Bilimleri Fakültesinden mezun olan öğrencilerin birçoğunun yabancı dil konusunda belirli seviyede olmaları, belirli bir kısmının okul sonrası yüksek lisans eğitimine devam ettiği ve alınan eğitimle uygulamada ortaya konan tutum ve davranışların paralellik arzettiği görülmektedir. Teşkilatın genel yapısında karşılaşılan sorunlara bakıldığı zaman,

Polis Kolejlerinde yeterli mesleki eğitim verilmemektedir:Yabancı dil ağırlıklı olarak modern fen programı uygulayan ve lise düzeyinde olan Polis Kolejinin öğrenci kaynağını ortaokul mezunu öğrenciler oluşturmaktadır. Polis kolejinde öğrencilerin yatılı olmasından dolayı mesleki anlamda verilen disiplinin kazandırılması haricinde meslekle ilgili yeterli eğitimin verilmediği görülmektedir.

GBF’de okutulan İnsan Hakları ders saatleri yeterli değildir:Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesinde okutulan İnsan Hak ve Hürriyetleri Dersi programı incelendiğinde çok sınırlı ders saatleri arasında çok fazla konunun verilmeye çalışıldığı ve insan haklarıyla ilgili olarak teorideki tüm bilgilerin verilmesi kaygısının güdüldüğü görülmektedir. Ancak verilen derslerin geneline bakıldığı zaman hukuk alanında birçok dersin okutulduğu ve bu derslerin hemen hemen tamamının insan hakları konusu ile ilintili olduğu görülmektedir. Polislik mesleğinin sadece teorilerle yürüyen bir meslek olmadığı göz önünde bulundurulduğunda birçok alanda eğitim almaları gereken özellikle amir sınıfını yetiştiren GBF’nin insan hakları konusunda verdiği eğitimin yeterliliği tartışılır bir konumda bulunmaktadır.

PMYO’larda insan hakları eğitimi konusunda verilen ders sayısı yetersizdir: Polis Meslek Yüksek Okulları (PMYO) İnsan Hakları Ders Programı içeriğinin uygulamaya dönük olduğu ve öncelik verilmesi gereken konuların yer aldığı görülmekle birlikte ders saatinin yetersiz olduğu

belirlenmiştir. Polis Meslek Yüksekokullarından mezun olan öğrencilerin insan hakları ihlali konusunda daha hassas bir konumda oldukları görülmektedir, çünkü mesleğe başladıkları andan itibaren halkla birebir muhatap olma konumunda bulunmaktadır.

Meslek içi eğitimde de insan hakları konusunda yeterli eğitimin verilmediği görülmektedir: Personelin bilinçlendirilmesi ve konunun öneminin kavratılması amacıyla Emniyet Örgütüncü düzenlenen tüm hizmetiçi eğitim etkinliklerinde, eğitim programı içerisine insan hakları konularını içeren bir ders konulmalıdır. Türkiye'nin onayladığı ve imzasının bulunduğu uluslararası sözleşme ve antlaşmalar ile bu hukuksal metinler çerçevesinde kurulan uluslararası örgütler bağlamında, Emniyet Örgütünün tüm üyelerine, merkezde veya belirli bölgelerde insan hakları konusunda hizmetiçi eğitim uygulanmalıdır. Ancak hizmetiçi eğitim faaliyetleri içerisinde insan hakları vurgusunun işlenmediği görülmektedir.

PMYO'larda İnsan hakları Hukuku Eğitimi alanında uzman akademisyenler tarafından verilememektedir: İnsan Hakları Dersinin Güvenlik Bilimleri Fakültesinde alanında uzman ve ün yapmış hocalar tarafından verildiği bilinen bir gerçektir. Aynı şekilde Polis Meslek Yüksekokullarında okuyan öğrencilere ise insan hakları dersi belirli yerlerde alanında uzman personel tarafından verilememektedir.

Mesleğin ilk yıllarında insan hakları ihlalleri olabilmektedir: Polislik mesleğine başlama yaşınının 20 yaşından başladığını göz önünde bulundurmak gerekmektedir. 20 yaşında bir insanın beline silah, üzerine üniforma ve eline yetki vermek bu mesleği icra edecek olan insan için kolay olmadığı gibi, bu mesleğin icra edilmesini sağlayan yetkililer açısından da işin ne derece zor olduğunu görebilmek mümkündür. Ortada varolan bir gerçek şudur ki 20 yaşında bir insanın kendisine verilen yetkileri kanunlar çerçevesinde kullanabilmesi için yetkilerini aşması durumunda karşılaşacağı

zorluklar da caydırıcı birer rol oynamaktadır. Ama her ne olursa olsun mesleğin ilk yılları insan hakları ihlalleri için uygun zemin oluşturmaktadır.

5.2. Polislik Mesleğinde İnsan Hakları Eğitime Yönelik Yeni Bir Model Önerisi

Bilindiği üzere polisin eğitimi hizmet öncesi ve hizmet içi olarak iki aşamada gerçekleştirilmektedir. Bu eğitim Polis Koleji'nde verilen mesleki ahlak eğitimini ile Polis Akademisi'ne bağlı Güvenlik Bilimleri Fakültesi ve Polis Meslek Yüksekokullarında başlamakta, hizmeti içi kurslar ve seminerlerle ve rütbe terfi kurslarında da devam etmektedir.

Bu eğitimlerde ders müfredatı hazırlanırken çok hassas davranılmalıdır. Öğrenciler bir yandan kanuna saygılı olan ve kanunun uygulanması ile öte yandan insan haklarının korunması arasında bir çelişki olduğu izlenimine kapılmamalıdır. Öğrenci bir demokraside nizamın gerçek temelini hukuka saygılı olma ilkesi olduğunu tam manasıyla anlamalıdır. Bu ilke sadece halk için değil fakat polis için de geçerlidir. Zira eğer polis kendisini kanunun dışında görür veya kanunu hiç dikkate almama alışkanlığını edinirse, demokratik ülkelerde halkın saygısını ve güvenini kaybeder ve dolayısıyla görevini yaparken onun desteğinden yoksun kalır.

İnsan hakları eğitime Polis Kolejlerinde başlanılmalıdır: İnsan hak ve özgürlüklerine saygı bilincinin küçük yaşlarda verilen temel eğitimle kazandırılabilmesi ve bunun daha kalıcı olacağı gerçeğinden hareketle, Polis Kolejinde okutulan dersler arasında insan hakları dersinin de konulması ve sosyal ağırlıklı derslerde yeri geldikçe insan hakları ile ilgili konulara vurgu yapılması gerekmektedir.

GBF'de İnsan Hakları Hukuku Ders saati artırılmalıdır: GBF'nin Emniyet teşkilatının üst düzey amir sınıfını yetiştiren bir fakülte olduğunu düşündüğümüz zaman, öğrencilere görev yaparken gerekli olacak ve uygulamada sahip olmaları gereken bilgilerin verilmesi gerekmektedir. Öncelikle bilmeleri gereken konulara yer verilmelidir. Bunlarla birlikte insan

hakları hukuku konusunda verilmesi gereken eğitime baktığımız zaman ders saatinin artırılmasının yanı sıra, sadece hukuk derslerinde değil Genel Sosyoloji, Toplum Psikolojisi, Polis Meslek Hukuku, Personel Yönetimi, Polis Halk İlişkileri gibi meslek yaşantısıyla ilgili dersler içerisinde de yeri geldikçe insan hakları konusu işlenmelidir. Emniyet Teşkilatının ihtiyaç duyduğu branşlarda Fakülte ve Yüksek okul öğrencilerine müracaat etmesi ve bu bölümlerde her türlü işesi Polis Akademisi tarafından karşılanan öğrencilere bile mesleki ahlak eğitiminin yanı sıra insan hakları eğitiminin veriliyor olması da teşkilatın bu konu üzerindeki hassasiyetini göstermesi açısından önemli görülmektedir. Ancak ne var ki konu insan hakları olunca verilecek olan eğitimin kalitesi ve süresi de büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla GBF'de verilen insan hakları hukuku ders saatinin artırılması gerekmektedir ve de FYO öğrencilere verilecek insan hakları hukuku dersi daha ağırlıklı olmalıdır.

PMYO'larda okutulan İnsan Hakları Hukuku ders saati artırılmalıdır: PMYO'larda ders saati haftada 2 saate çıkarılarak, konuların kapsamı genişletilmelidir. İlgili diğer dersler içerisinde de insan hakları konularına girilmelidir. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin almış olduğu hukuk eğitimi ile Polis Meslek Yüksek Okulları öğrencilerinin almış oldukları hukuk eğitimi arasında farklılıklar bulunmaktadır. Nitekim verilen eğitimin kalitesi aynı olsa bile öğrencilerin mesleki anlamda yönetici-yönetilen şeklinde bir ayrıma tabi tutulduğu ve sınavla alınma şartlarının bile farklılık arzettiği göz önünde bulundurulduğunda aynı eğitimden aynı şekilde istifade edilmeyeceği muhakkaktır. Ancak Polis Meslek Yüksek Okulundan mezun olan öğrencilerin meslekte memur olarak göreve başlamaları nedeniyle halkla birebir ve ilk muhatap olma özellikleri de esas alındığı zaman insan hakları konusunda verilecek olan eğitimin saatinin artırılması bu konuda ne kadar hassas olunması gerektiği vurgusunun alınan diğer derslerin içeriğinde de insan hakları konusunun işlenmesi önem arz etmektedir.

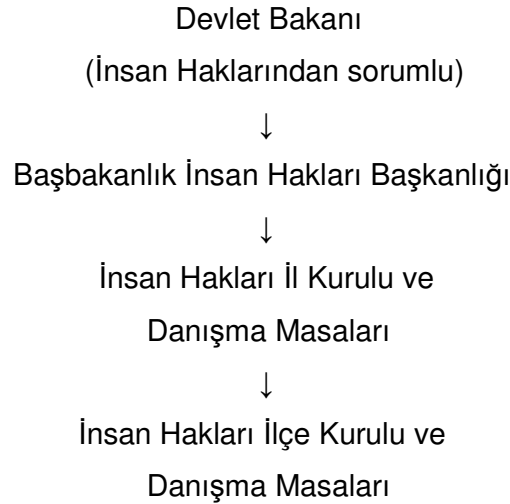
Meslek İçi eğitimde insan hakları konusu detaylı bir şekilde işlenmelidir: Polislik mesleğinin uzun bir süreci ve eğitimi gerektiren bir meslek olduğu göz önünde bulundurulduğu zaman karşımıza ilk çıkacak olan sorunun mesleğe başlamadan önce insan hakları konusunda teorik olarak eğitim alan gerek GBF ve gerekse PMYO mezunu polislerin almış oldukları eğitimi meslek içerisinde kısa sürede unutacak duruma gelebilecekleri şartlarla karşı karşıya kalmalarıdır. Böyle bir durumda bu mesleği icra edenlerin sürekli olarak zihinlerini hem meslekleri ile ilgili konularda hem de mesleklerini icra ederken insan haklarını ihlal etmeme konusunda sürekli zinde tutmaları gerekmektedir ki bu da ancak meslek içi eğitimi faaliyetleri içerisinde insan hakları konusuna yapılacak olan vurgu ve eğitimle mümkündür. Yani meslek içi eğitimin temel amaçlarından birisi de bu mesleği icra edenlerin insan hakları ihlallerinin önüne geçebilecek tedbirler almak ve bu konuda personeli eğitmek olmalıdır.

PMYO'larda okutulan İnsan Hakları Hukuku Dersi Uzman Akademisyenler tarafından verilmelidir: PMYO'larda verilen eğitimlerin mesleki eğitim açısından ne kadar önemli olduğu bilinmektedir. 25 tane PMYO olduğunu düşündüğümüz zaman bütün derslerin birebir uzman hocalar tarafından verilmesinin mümkün olmayacağı bir gerçektir, ancak ne var ki konu insan hakları olunca verilecek eğitimin önemi de bir o kadar önem arz etmektedir. Dolayısıyla şartlar her ne olursa olsun insan hakları konusunda verilecek eğitimin kesinlikle bilimsel çalışmalarla kendisini ispatlamış ve konusuna hakim hocalar tarafından verilmesi gerekmektedir.

Mesleğe yeni başlayan personelin insan hakları ihlallerini önlemek amacıyla uygun birimlerde istihdam edilmesi sağlanmalıdır: İnsan hakları dersleri görsel materyallerle ve ulusal ve uluslar arası nitelikteki hukuksal belgelerle desteklenmelidir. Uygulama alanında meslek öncesi eğitimin staj aşamasının bir aylık bir süreyi kapsadığı görülmektedir. Nitekim bu süre zarfında mesleğin inceliklerini anlamak mümkün olamamaktadır, ancak mesleğe yeni başlayan personel açısından olaya bakıldığı zaman; mesleki anlamda zorluk yaşamayacak şekilde istihdam edilmeleri gerek

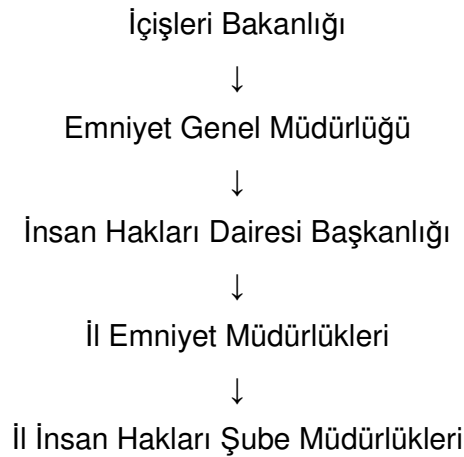
mesleki ahlak açısından gerekse insan hakları açısından ihlallerin çok fazla sözkonusu olmayacağı birimlerde çalıştırılmaları gerekmektedir. Çünkü insan hakları ihlallerinin mesleğin ilk yıllarında cereyan edebilmesi için zemin çok müsait bulunmaktadır. 20 yaşında mesleğe başlayan bir polisin belinde silahı, üzerinde üniforması ve elinde kanunlarla belirlenmiş yetkileri bulunmaktadır. Nitekim insan hakları eğitiminin teoriden pratiğe dökülmesi de zamanla oluşacak olan bir konudur.

İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı Kurulmalıdır: Başbakanlığa bağlı olarak kurulan ve başbakanın belirleyeceği bir devlet bakanının koordinesinde hareket eden başbakanlık insan hakları Başkanlığının illerde insan hakları il kurulu ve ilçelerde de insan hakları ilçe kurulu şeklinde bir yapılanmaya gittiği, kamu kurum ve kuruluşlarından görevlilerin de aralarında bulunduğu bir yapılanmanın mevcut olduğu bilinmektedir.

Ancak insan hakları ihlallerinin en çok üzerinde konuşulduğu birim olan güvenlik kuvvetleri ve daha da özel de emniyet teşkilatında merkezi ve yerel düzeyde bu şekilde kapsamlı bir yapılanma bulunmamaktadır. Başbakanlığa bağlı olarak yerel düzeyde de faaliyet yürüten İl İnsan Hakları kurullarının emniyet teşkilatına hitap edebilecek bir yapıda olmadığı bir gerçektir. Bilindiği gibi insan hakları ihlali denince ilk akla gelen teşkilat

güvenlik teşkilatı olmaktadır. Güvenlik hizmetini birincil derecede yürüten Emniyet Teşkilatında ise insan hakları ihlali kavramı gündeme geldiği zaman, özellikle terörle mücadele alanında insan hakları ihlali oluyormuş gibi bir izlenim oluşmaktadır. Ancak varolan bir gerçek şudur ki eğer bir insan hakkı ihlali söz konusu ise bunun muhatabı tüm insanlıktır. Nitekim; şu ana kadar kamuoyunda hep terörle mücadele alanında yapılan insan hakları ihlalleri gündeme gelmiştir. Böyle olunca da Emniyet Teşkilatının yapılanmasında İnsan Hakları Şubesi Terörle Mücadele Dairesi Başkanlığına bağlı olarak kurulmuş bulunmakta, bu yapılanma da bu izlenimi güçlendirmektedir. İnsan Hakları ihlalinin önüne geçilebilmesi amacıyla, teşkilatın genel yapısına hitap edecek şekilde, bir İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı kurulmalı ve taşrada da Şube Müdürlükleri şeklinde hizmet vermelidir Bu nedenle insan hakları eğitiminin ve insan hakları ihlallerinin önüne geçebilmenin bir yolu olarak emniyet teşkilatı içerisinde aşağıdaki şekilde bir yapılanmanın bulunmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

GBE’de İnsan Hakları Anabilimdalı kurulmalıdır: Emniyet teşkilatının özellikle amir sınıfının yüksek lisans eğitimi aldığı, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü’nün teşkilatın olumlu yönde göstermiş olduğu gelişmelerde katkısı gözle görülür düzeydedir. Ancak GBE’nin katkısının daha da üst düzeye çıkarılabilmesi ve amir sınıfının teşkilat içerisinde en önemli konulardan birisi olan insan hakları konusunda akademik

kariyere kavuşması önemli görülmektedir. Bu nedenle GBE bünyesinde İnsan Hakları Anabilimdalı Başkanlığı kurulmalıdır.

DÖRDÜNCÜ KESİM

GENEL DEĞERLENDİRME: BULGULAR, ÖNERİLER, SONUÇ

Bu kesimde çalışmanın genel bir değerlendirmesi verilmiştir. Polislik mesleğinin insan hakları konusunda almış olduğu eğitim ve bu eğitimlerin meslek içerisindeki yansımaları da göz önünde bulundurularak elde edilen bulgular ve bulgular doğrultusunda geliştirilen öneriler ile bir sonuç değerlendirmesi yapılmıştır.

6. BULGULAR, ÖNERİLER, SONUÇ

Polisin insan hakları konusundaki eğitimi incelenirken, geçmişten günümüze polisin almış olduğu eğitim ve bu eğitimin sonucunda gelinen noktalar incelenmiştir. Bu bölümde çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılarak, öncelikle bulguları ortaya konulmuş, daha sonra bu bulgulara dayalı olarak öneriler geliştirilmiş ve sonuç verilmiştir.

6.1. Bulgular:

B.1. Yabancı dil ağırlıklı olarak modern fen programı uygulayan ve lise düzeyinde olan Polis Kolejinin öğrenci kaynağını ortaokul mezunu öğrenciler oluşturmaktadır. Polis kolejinde öğrencilerin yatılı olmasından dolayı mesleki anlamda verilen disiplinin kazandırılması haricinde meslekle ilgili herhangi bir eğitimin verilmediği görülmektedir.

B.2. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesinde okutulan İnsan Hak ve Hürriyetleri Dersi programı incelendiğinde çok sınırlı ders saatleri arasında çok fazla konunun verilmeye çalışıldığı ve insan haklarıyla ilgili olarak teorideki tüm bilgilerin verilmesi kaygısının güdüldüğü görülmektedir.

B.3. Polis Meslek Yüksek Okulları İnsan Hakları Ders Programı içeriğinin uygulamaya dönük olduğu ve öncelik verilmesi gereken konuların yer aldığı görülmekle birlikte ders saatinin yetersiz olduğu belirlenmiştir. Nitekim halkla birebir muhatap olacak olan emniyet teşkilatının memur sınıfını oluşturan polislerin alması gereken eğitimin uygulamadaki yansımaları çok önemlidir.

B.4. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin

almış olduğu hukuk eğitimi ile Polis Meslek Yüksek Okulları öğrencilerinin almış oldukları hukuk eğitimi arasında farklılıklar bulunmaktadır. Nitekim verilen eğitimin kalitesi aynı olsa bile öğrencilerin mesleki anlamda yönetici-yönetilen şeklinde bir ayrıma tabi tutulduğu ve sınavla alınma şartlarının bile farklılık arzettiği göz önünde bulundurulduğunda aynı eğitimden aynı şekilde istifade edilmeyeceği muhakkaktır. Ancak Polis Meslek Yüksek Okulundan mezun olan öğrencilerin meslekte memur olarak göreve başlamaları nedeniyle halkla birebir ve ilk muhatap olma özellikleri de esas alındığı zaman insan hakları konusunda verilecek olan eğitimin saatinin artırılması bu konuda ne kadar hassas olunması gerektiği vurgusunun alınan diğer derslerin içeriğinde de insan hakları konusunun işlenmesi önem arz etmektedir.

6.2.Öneriler

Çalışmada ortaya konulan bulgular doğrultusunda aşağıdaki genel öneri geliştirilmiştir:

Ö.1. İnsan hak ve özgürlüklerine saygı bilincinin küçük yaşlarda verilen temel eğitimle kazandırılabilceği ve bunun daha kalıcı olacağı gerçeğinden hareketle, Polis Kolejinde okutulan dersler arasına insan hakları dersinin de konulması ve sosyal ağırlıklı derslerde yeri geldikçe insan hakları ile ilgili konulara vurgu yapılması gerekmektedir.

Ö.2. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesinde okutulan derslerin geneline bakıldığı zaman hukuk ağırlıklı derslerin bulunduğu ve insan hakları konusunun sadece İnsan Hakları Hukuku dersinde değil diğer hukuk derslerinde de okutulduğu görülmektedir. Ancak, öğrencilere görev yaparken gerekli olacak ve uygulamada sahip olmaları gereken bilgilerin verilmesi gerekmektedir. Öncelikle bilmeleri gereken konulara yer verilmelidir. Bunlarla birlikte insan hakları konusu sadece hukuk derslerinde değil Genel Sosyoloji, Toplum Psikolojisi, Polis Meslek Hukuku, Personel Yönetimi, Polis Halk İlişkileri gibi meslek yaşantısıyla ilgili dersler içerisinde de yeri geldikçe işlenmelidir.

Ö.3. Polis Meslek Yüksek Okulları İnsan Hakları Ders Programı

haftada 2 saate çıkarılarak, konuların kapsamı genişletilmelidir. İlgili diğer dersler içerisinde de insan hakları konularına girilmelidir. Nitekim emniyet teşkilatının aynası konumunda olan memur sınıfının insan hakları konusunda sergileyeceği tutum ve davranışlar tüm teşkilatı birebir ilgilendirmektedir. 9 aylık eğitimden iki yıllık meslek yüksekokulu statüsüne kavuşturulması bu alandaki olumlu çalışmaları göstermektedir.

Ö.4. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesinden mezun olan öğrenciler ile Polis Meslek Yüksekokulundan mezun olan öğrenciler arasında gerek alınan eğitim açısından gerekse mesleğe alınma şartları açısından ciddi farklar olduğu görülmektedir. Her ikisinde de verilen eğitimin birebir aynı olması beklenmemekte ise de İnsan hakları hukuku konusunda memur sınıfının alacağı eğitim önem taşımaktadır ve bu konuda en az GBF mezunları ile PMYO mezunu öğrenciler arasında bir paralellik bulunması gerekmektedir.

6.3.Sonuç

İnsan hak ve özgürlüklerini korumakla görevli kolluk güçlerinin yönetsel ve yargısal görevlerini yaparken, zaman zaman yasadışı davranışlarda bulunarak, insan hak ve özgürlüklerini çiğnedikleri, buna karşı yönetimlerce etkin önlemlerin alınmadığı iddialarıyla, kolluk faaliyetleri sonucu yaratılan insan hakları sorununun Türkiye'yi dünya gündemine getirdiği, böylece ülkemizin ve halkımızın dünya halklarına karşı zor durumda bırakıldığı, kolluk güçlerine olan güven ve saygının olumsuz yönde etkilendiği görülmektedir. Buna karşın taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler ve uluslararası denetim organlarının raporları uyarınca, yukarıda belirtildiği gibi çeşitli konularda iyileştirmeler yapılmakta, bu konuda eğitim ve seminerler düzenlenerek personel bilinçlendirilmektedir. Unutulmamalıdır ki her şeyin çözümü demokrasi ve insan hakları eğitiminde, sevgi, saygı ve hoşgörüde yatmaktadır. Amaç, öncelikle iyi bir insan yetiştirmek ve bilgili polisten bilinçli polise geçmektir. Çünkü iyi bir insan iyi bir polis olur.

Muhakkak ki yukarıda yapılmış olarak sayılan iyileştirme faaliyetlerine, yine öneri olarak sunulan tekliflerin hayata geçirilmesi ile

yenilerinin eklenmesi mümkündür ve mutlaka da yapılması gerekmektedir.

Yapılan çalışmalara rağmen bazı emniyet görevlilerinin, hak ihlallerinde bulunduğu inkar edilemez bir gerçektir. Bu davranışlar ile Emniyet Teşkilatının genel prensip ve politikalarına aykırı hareket eden görevliler hakkında adli ve idari soruşturmalar yapılmalı, suçlu bulunanların cezalandırılmasına gidilmelidir.

Bir düşünürün dediği gibi; Tam bir özgürlük anarşidir, tam bir düzen de zulümdür ve bu iki uç arasındaki dengeyi korumak demokratik toplumların asırlar boyu amacı olmuştur.

Çalışmamızda ortaya konulan bulgular ışığında geliştirmiş olduğumuz veriler doğrultusunda ve bütün bu önerilerimizin yanı sıra çalışmamızın başında da belirtmiş olduğumuz denencelerimize bakıldığı zaman Polis Akademisine bağlı olan ve Emniyet Teşkilatının amir sınıfını yetiştiren Güvenlik Bilimleri Fakültesi ile memur sınıfını yetiştiren Polis Meslek Yüksekokulları arasında “insan hakları eğitimi”ni de içerecek şekilde bir eğitim farklılığının olduğu gerçeği göze çarpmaktadır. Aradaki bu farklılığın mesleki standartlar açısından normal olduğunu düşünsek bile birinci denencemiz olan **“Polis Akademisine bağlı olan ve Emniyet Teşkilatının amir sınıfını yetiştiren Güvenlik Bilimleri Fakültesi ile memur sınıfını yetiştiren Polis Meslek Yüksekokulları arasında ‘insan hakları eğitimi’ konusunda bir eğitim farklılığı vardır”** şeklindeki denencemiz çalışmamızın içeriğinde doğrulanmıştır ancak konu insan hakları olunca bu mesleği icra eden her bir personelin aynı seviyede ve aynı kalitede olması gerektiğini de unutmamalıyız.

Nitekim bir diğer denencemiz olan **“Polis Akademisine bağlı Güvenlik Bilimleri Enstitüsünün Emniyet Teşkilatının üst kademe amir ve yöneticilerine yönelik olarak özellikle mesleki alanda olmak üzere yüksek lisans eğitimi vermesi teşkilatın genel yapısında olumlu yönde gelişmeler sağlamıştır”** şeklindeki denencemizin de doğruluk payına baktığımız zaman, emniyet teşkilatının 2001 yılından bu yana eğitim sisteminde yapmış olduğu değişiklikler, bir üniversite statüsüne kavuşarak fakülte, yüksekokul ve enstitü’den oluşması genel manada teşkilatın olumlu

bir imaj sergilemesini sağlamış, aynı zamanda Enstitü tarafından eğitim alan amirlerin teşkilat içerisindeki rolleri ve almış oldukları eğitimin yansımaları en kısa zamanda kendisini göstermiştir. Bu da denencemizin çalışmamızın içeriğinde olduğu gibi doğrulandığını göstermektedir.

Son denencemiz olan **“Polis Meslek Yüksekokullarının 2001 yılında kanunla yapılan değişiklikle 9 aylık eğitim sürecinin 2 yıla çıkarılması ve Meslek Yüksekokulu statüsüne kavuşturulması emniyet teşkilatının eğitime ve bu yolla da insan hakları eğitimine vermiş olduğu önemin bir göstergesidir”** biçimindeki denencemiz de doğrulanmıştır. Çünkü, Teşkilat açısından halkla birebir muhatap olma konumunda bulunan memur sınıfının eğitim durumuna bakıldığı zaman gerek almış olduğu dersler açısından gerekse eğitimin kalitesi açısından okulların bir Meslek Yüksekokulu statüsüne kavuşturulması hem teşkilat içerisinde psikolojik olarak önemli bir rol üstlenmiş, hem de polis olabilmek için yapılan müracaatlara bakıldığı zaman mesleğe duyulan ilginin temel sebebinin bir üniversite statüsünde eğitim veriyor olmasının etkili olduğu görülmektedir. Nitekim son dönem itibarıyla Polis meslek yüksekokullarının yanı sıra 4 yıllık üniversite mezunlarının bile polis olabilmek için müracaatta bulunmaları ve eğitim kalitesinin bu denli yükselmesi bunun ispatıdır.

Sonuç itibarıyla; Emniyet teşkilatında son yıllarda gerçekleştirilen yapısal değişiklikler, teşkilatın eğitim seviyesinin yükselmesini sağlamış, eğitim seviyesinin artması ile birlikte genel yapıda meydana gelen olumlu yöndeki değişimler de insanların emniyet teşkilatına bakışlarında ciddi ilerlemeler sağlamıştır.

EK 1 : GBF'de İnsan Hak ve Hürriyetleri Dersi Yıllık Ders Programı ve İçeriği

HAFTA	DERS SAATI	DERSİN KONULARI	YÖNTEM	YARD. ARAÇ-LAR
1-2	4	I- TANIM VE GENEL OLARAK İNSAN HAKLARI 1. Kavram 2. İnsan haklarının ahlaksal niteliği-insan onuru 3. İnsan haklarının kişiliğe bağlı oluşu 4. Dokunulamaz, devredilemez, vazgeçilemez olması 5. Devlet, birey ilişkilerinde ve bireyler arası ilişkilerde aynı ölçüde uygulanması 6. Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı konusunda hakların temel niteliği 7. İnsan hakları sorunu 8. İnsan hakları hukuku	Uluslar- arası metinler- den örneklerle	İHEB ve AİHS ilgili madde- leri
3	2	II-KAYNAKLAR 9. Kaynaklar 10. Bağlayıcı olan ve olmayan kaynaklar 11. Uluslararası düzeyde kural koyma ve eşgüdüm 12. Antlaşmaların iç hukuktaki değeri		
4-5-6	6	13. iç hukuk kaynakları (Dersle ilgili yönü) A. Klasik Temel Metinlerimiz - Senedi İttifak -Tanzimat Fermanı - Islahat Fermanı - Adalet Fermanı B.Eski Anayasalarımız -1876 Kanuni Esasi - 1924 Teşkilatı Esasiye Yasası - 1961 Anayasası C. 1982 Anayasası - Anayasanın düzenleme biçimi - 1982 Anayasasına getirilen eleştiriler - Yeni Anayasa ölçüleri	Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi hukuk metinlerin- Den örneklerle	1982 Anayasa ası
7-8	4	D. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi - Sözleşmenin düzenleme biçimi - Ek protokoller - İç hukukumuz bakımından getirdiği yenilikler 14. İnsan Hakları Temel Yasaları (Birleşmiş Milletler) - İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948) - Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (1966) - Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi.		AİHS ilgili mad- deleri

9-10	4	<p>15. Avrupa Konseyi Temel Yasaları</p> <ul style="list-style-type: none"> - Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi- Ek protokol - Avrupa Sosyal Şartı ve Ek Protokoller <p>16. Uluslararası örgütlerin kurucu belgeleri</p> <ul style="list-style-type: none"> - Birleşmiş Milletler Şartı - Birleşmiş Milletler uzmanlık kuruluşları - Avrupa Konseyi Statüsü - Maastricht Antlaşması 	Konuyla ilgili metinler göz önünde tutularak	Uluslararası sözleşme metinleri
11-12	4	<p>17. İşkence ve insanlık aleyhine suçlar</p> <ul style="list-style-type: none"> - İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi - İşkencenin Önlenmesi Hakkında Avrupa Sözl. <p>18. Zayıf Kesimler</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mültecilerin hukuksal statüsü - Kadın haklarına ilişkin sözleşmeler - Çocuk Hakları Sözleşmesi <p>19. Ayrımcılık</p> <ul style="list-style-type: none"> - Irk ayrımcılığı - Kadınlara karşı ayrımcılık - Eğitimde ayrımcılık - Çalışma hayatında ayrımcılık <p>20. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Helsinki Sonuç Belgesi - Paris Antlaşması - AGİK'in niteliği ve bizim açımızdan değeri 		
13-14	4	<p>III- SINIRLANDIRMA</p> <p>21. Hakların Sınırlandırılması (Anayasal Kurallar)</p> <p>A. Genel sınırlama nedenleri (Anayasa madde. 13)</p> <p>B. özel sınırlama nedenleri (Anayasa madde. 19)</p>		1982 Anayasası ilgili maddeleri
15	2	<p>22. Sınırlamada Ölçüler</p> <p>A. 1982 Anayasasında öngörülen ölçüler</p> <ul style="list-style-type: none"> - Yasaya dayanma - Uluslararası hukuktan doğan yükümlülükler - Uluslararası hukuka uygun olma - Çekirdek haklara dokunmamak - Durumun gerektirdiği ölçü - Anayasanın sözüne ve özüne uygun olmak - Demokratik toplum gereklerine uygun olmak 		
16	2	<p>23. Olağanüstü dönemlerde sınırlama</p> <ul style="list-style-type: none"> - Olağanüstü dönem kavramı - Temel hakların durdurulması - Olağanüstü dönemleri düzenleyen temel yasalar - İç hukukumuzdaki yargı kararları - Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi uygulaması 	Uygulama -lardan örnekler verilerek	BM ve Avrupa Konseyi Kararları

17	2	<p>24. Sınırlama yapılamayan haller</p> <ul style="list-style-type: none"> -İşkence ve eziyet yasağı (Madde 17/3) -Yaşama hakkı (Madde 15/2) -Maddi ve manevi varlığın bütünlüğü (Md. 15/2) -Düşünce açıklamaya zorlanmama ve bu nedenle suçlanmama (Madde 15/2) -Cezaların geri yürüme yasağı -Suçsuzluk varsayımı 		
18-19-20	6	<p>25. Denetim ve Koruma Sistemleri</p> <p>A. İç hukukumuzda denetim ve koruma sistemleri</p> <p>B. Kamuoyu denetimi</p> <ul style="list-style-type: none"> -Basın özgürlüğü ve kitle iletişim araçları -Gönüllü kuruluşlar <p>C.Meclis denetimi</p> <ul style="list-style-type: none"> -Anti demokratik yasaların ayıklanması -Meclis İnsan Hakları İnceleme Komisyonu <p>D. Yürütme içinde denetim</p> <ul style="list-style-type: none"> -Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu -İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakam <p>E.Yargı denetimi</p> <ul style="list-style-type: none"> -Adli Yargı ve insan hakları -Anayasa Yargısı 	İç hukukta yargı kararları ele alınarak	İlgili yasa metinleri
21-22	4	<p>26. Uluslararası denetim mekanizmaları</p> <p>A. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi denetim Mekanizması</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Organları <ul style="list-style-type: none"> -Avrupa Konseyi organları -Sözleşme organları 2. Bireysel başvuru yolu 3. Dava yolu 4. Kararların uygulanması <p>27. Diğer denetim mekanizmaları</p> <p>A.Birleşmiş Milletler Örgütü içindeki mekanizma</p> <ul style="list-style-type: none"> -ECOSEC -İnsan Hakları Komisyonu -İrk Ayrımcılığını önleme Alt Komisyonu -İnsan Hakları Komitesi <p>B.Uzmanlık kuruluşları içindeki mekanizmalar</p> <ul style="list-style-type: none"> -UNESCO denetim sistemi -Uluslararası Çalışma örgütü denetim sistemi <p>C.Uluslararası insan hakları antlaşmalarında öngörülen sistem</p>	Üst organların çalışmaları ve kararları	İlgili yasa metinleri

EK 2 : Polis Meslek Yüksekokullarında Okutulan Derslerin Sınıflara Göre Dağılımı

S.N.	DERSİN ADI	1. SINIF	2. SINIF
1	HUKUK BAŞLANGICI	2	
2	ÖNLEYİCİ POLİS HİZMETLERİ VE POLİS TAKTİKLERİ		2
3	TOPLUM PSİKOLOJİSİ		2
4	GELİŞİM PSİKOLOJİSİ	2	
5	DAVRANIŞ BİLİMLERİ		1
6	DEVLET YAPISI VE NİTELİKLERİ	2	
7	ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ	2	
8	YABANCI DİL	2	2
9	CEZA HUKUKU (Genel)	2	
10	CEZA HUKUKU (Özel)		2
11	TEMEL TRAFİK BİLGİLERİ		2
12	İNSAN HAKLARI KAMU HÜRRİYETLERİ	1	1
13	BEDEN EĞİTİMİ	2	2
14	YAKIN SAVUNMA	2	2
15	SİLAH BİLGİSİ VE ATIŞ	2	2
16	EMNİYET TEŞKİLATI (Polis Meslek Hukuku)	2	
17	POLİSİN GÖREV, YETKİLERİ VE MESLEK ETİĞİ		2
18	MESLEKİ TEKNİK YAZIŞMA VE BİLGİSAYAR		2
19	CEZA MUHALEMELERİ USULU HUKUKU		2
20	TÜRK DİLİ	2	
21	DİSİPLİN HUKUKU	2	
22	DEVLET GÜVENLİĞİ VE HABERALMA	2	
23	SUÇ ORGANİZASYONU VE KOVUŞTURMA USULU		2
24	MEDENİ HUKUK (Kişi Hukuku)		2
25	HALKLA İLİŞKİLER	1	
	TOPLAM	28	28

EK 3 : Polis Meslek Yüksekokulları İnsan Hakları ve Kamu Hürriyeti Dersi Programı ve İçeriği

DERS	KONU	KONU KODU	AÇIKLAMALAR
1.Ders	insan haklarının evrensel değeri ve devletin yetkileri	1-2	Derse giriş yapılarak dersin önemi belirtilecek, insan hakları ve yaran ve ceza kovuşturulması anlatılacak.
2.Ders		3-4	Polisin mesleğinde uzmanlaşması ve sanık haklarının örnek olaylarla açıklanması konuları işlenecek
3.Ders	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde yer alan bazı temel haklar ile sanık hakları ve Türk hukukunda kabul edilmiş olan devlet yetkileri	A/5-6-7-8-9	Yaşama hakkının kapsamı, meşru müdafâa halinde adam öldürme, devletin zor kullanma yetkisi, orantılılık ilkesi ve olağanüstü haller konuları anlatılacak.
4.Ders	İşkenceye, insanlık dışı veya onur kırıcı ceza ve muameleye tabi tutulmama hakkı	B/11-12-13-14	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin işkence ile ilgili hükümleri, işkencenin tanımı, kolluğun ifade alma yetkisi ve Miranda kuralı, başlangıç şüphesi ve bilgi toplama sırasında alınan ifade, konuları anlatılacak
5.Ders		15-16-17-18	Karakola gelerek suçunu anlatan ve bilgi veren kişinin durumu, ifade alma sırasında müdafinin hazır bulunması, ifade vermek üzere karakola çağırılan kişinin durumu ve hakları ile serbest olan sanığın ifadesinin alınması konuları anlatılacak.
ö.Ders		19-20-21-22-23	Yakalanarak gözaltına alınan şahsın verdiği ifade, ifade alma prosedürü, ifade alma ve sorgulama talimatnamesi, teşhis sırasında verilen iadeler ve polisin aldığı ifadenin tutanağının delil olup olmadığı konuları anlatılacak.
7.Ders	Yasak ifade alma ve sorgu yöntemleri	24-25-26-27	Yasak ifade alma ve sorgu yöntemleri, ifade almada işkence ve hukuka aykırı delil anlatılacak.
8.Ders	Hürriyet Hakkı	C/1/a/28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine göre hürriyet hakkının kapsamı konusuna giriş yapılarak, özgürlük hakkının kısıtlanması açısından Sözleşmede öngörülen kavramlar açıklanacak.

DERS	KONU	KONU KODU	AÇIKLAMALAR
9Ders		b/40-41-42-43-44-45 c/46	Özgürlük hakkının kısıtlanmasından doğan ve Sözleşmenin 5/2 maddesinde öngörülen sanık hakları ve demokrasinin hukuk yoluyla korunması konusunda Sözleşmenin durumu işlenecektir.
10.Ders	Türk hukukunda düzenlenen hürriyet hakkı ve yakalanan kişinin hakları	2/a/47-48-49-50- b/51-53-54	Hakim karar olmadan yapılan yakalamanın amacı ve niteliği ile yakalanan kişinin Türk hukukundaki haklarından; anayasaya uygun olmasını isteme, haklarını öğrenme, susma ve isnaat öğrenme hakları işlenecektir.
11 Ders		55-56 c/57-58-59-60-61-62-63-64	Hakim karar olmadan yakalanan kişinin Türk hukukundaki haklarından, yakınlarına haber verme, hakim önüne çıkılma, sorguya çekilme ve yakalanan kişinin gözaltında tutulması ile polis tarafından ifadesinin alınması konuları anlatılacaktır.
12Ders		d/65	Demokrasinin hukuk yoluyla korunması, olağanüstü yetkileri düzenleyen mevzuata giren yakalamalardaki sanık hakları konusu işlenecek.
13Ders	Türk hukukunda düzenlenen özgürlük hakkı ve tutuklanan kişinin hakları	3/a/66-67-68	Türk hukukuna göre tutuklamanın amacı ve niteliği ile ilgili konular anlatılacak.

14. Ders		b/69-70 c/71-72- 73-74-75	Tutuklulara yapılacak muamele, tutuklu sanığın hakları ve zorla getirilen kişinin hakları anlatılacaktır.
15Ders	Muhakeme Hukuku ilişkisinden doğan insan hakları	D-1/ 76-77-78- 79-80-81- 82-83-84- 85-86-87- 88	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ilgili maddesine göre mahkemelerin esas teşkilatı hukukundan doğan pasif hakları anlatılacaktır.
16Ders		2/ 89-90- 91-92-93- 94-95-96	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine göre müdafâa hakkından doğan aktif hakları anlatılacaktır.
17Ders	Özel hayata, meskene ve haberleşmeye saygı	E/1/97-98- 2/99-100- 101-102- 103	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin özel hayatı koruyan hükümleri ile arama ve el koyma yetkisi konusunda genel ilkeler anlatılacaktır.
18.Ders		a/104-105- 106 107- 108 b/109-110- 111-112	Hakim karar olmadan yapılan arama ve el koyma konuları ile arama prosedürü konuları işlenecektir.
DERS	KONU	KONU KODU	AÇIKLAMALAR

19.Ders	gösterilmesini isteme hakkı	3/113-114 4/115 5/116	Kolluğun yolda vatandaşı durdurarak kimlik sorma ve silah araması yapma yetkisi ile vücudun kontrolü, tahlili gerektiren incelemeler konulan incelenecek.
20.Ders		6/117-118- 119 120- 121 122- 123 124	Zapt ve muhafaza altına almadan doğan haklar anlatılacak.
21.Ders		7/125 8/126 127-128 129	Parmak izi alınması.fotoğraf çekilmesi, sonradan yok edilmesi ve bilgi toplama konulan anlatılacak.
22.Ders	Çocuk hakları		Türkiye'de çocuklarla ilgili durum, çocuklara ilişkin ulusal ve uluslararası mevzuat, çocukların sorunları, çocuk haklarının uygulanması, çocuk haklarına ilişkin ilke ve yaklaşımlar çerçevesinde sivil haklar ve özgürlükler, aile çevresi ve alternatif bakım, çocuklara ilişkin eğitim, istismar edilen çocuklar konulan işlenecek.
23.Ders			Çocuğu suça iten etkenler ve suçluluk kavranılan ile polis-çocuk ilişkileri, polisin müdahalesinde iletişim, yaklaşım ve davranış geliştirme konulan işlenecek, Çocuk Hakları Sözleşmesi hakkında bilgi verilecek, Sözleşme maddeleri okunarak, konunun çocuk -polis ilişkileri, çocuk suçluluğu ve polis konulan çerçevesinde
24-25- 26-27- 28-29. Ders	Gözlem gezisi		Karakol ve Asayiş Şube Müdürlüğünde gözlem yapılacak.
30.Ders	Değerlendirme		Genel bir değerlendirme yapılacak.

**Ek 4: Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi Lisans Eğitiminde
Okutulacak Derslerin Sınıflara Göre Dağılımı**

NO	DERSİN ADI	SINIFLAR			
		1.SINIF	2.SINIF	3.SINIF	4.SINIF
1	ANAYASA HUKUKU	2			
2	HUKUK BAŞLANGICI	2			
3	MEDENİ HUKUK	2			
4	İKTİSAT	2			
5	TÜRK SİYASİ TARİHİ	2			
6	DİSİPLİN HUKUKU	2			
7	SİLAH BİLGİSİ	2	2	2	2
8	YABANCI DİL	4	4	4	4
9	ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ	1	1	1	1
10	TÜRK DİLİ	1	1	1	1
11	BEDEN EĞİTİMİ	2	2		2
12	YAKIN SAVUNMA	2	2		2
13	BEDEN EĞİTİMİ- YAKIN SAVUNMA			2	
14	İNSAN HAKLARI VE HÜRRİYETLERİ			2	
15	GENEL SOSYOLOJİ	2			
16	İDARE HUKUKU		2		
17	CEZA HUKUKU(GENEL HÜKÜMLER)		2		
18	BORÇLAR HUKUKU		2		
19	TOPLUM PSİKOLOJİSİ		2		
20	KAMU YÖNETİMİ		2		
21	ADLİ TIP		2		
22	DEVLETLER UMUMİ HUKUKU		2		
23	POLİS MESLEK HUKUKU	2	2		
24	DEVLETLER HUSUSİ HUKUKU			2	
25	CEZA MUHAHEMELERİ USUL HUKUKU			2	
26	KRİMİNOLOJİ			2	
27	PERSONEL YÖNETİMİ			2	
28	TRAFİK HUKUKU			2	
29	İSTATİSTİK VE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ			2	
30	CEZA HUKUKU(ÖZEL HÜKÜMLER)			2	
31	ADALET PSİKOLOJİSİ				2
32	POLİS TAKTİKLERİ				2
33	DEVLET GÜVENLİĞİ VE HABER ALMA				2
34	SORUŞTURMA VE YAZIŞMA TEKNİKLERİ				2
35	KRİMİNALİSTİK				2
36	POLİS-HALK İLİŞKİLERİ				2
37	TRAFİK YÖNETİMİ				2
38	BİLGİSAYAR				2
39	SEMİNER				2
40	UYGULAMALI DAVRANIŞ BİLİMLERİ (DRAMA)			2	
	TOPLAM	28	28	28	30

Ek 5: Polis Kolejinde Okutulan Derslerin Sınıflara Göre Dağılımı

SIRA NO	DERSİN ADI	SINIFLAR			
		HAZIRLIK	1. SINIF	2. SINIF	3. SINIF
1	Türkçe	4	-	-	-
2	Türk Dili ve Edebiyatı	-	5	3	3
3	Psikoloji	-	-	2	-
4	Felsefe	-	-	-	2
5	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	-	1	1	1
6	Tarih	-	3	2	-
7	T.C. İnk.Tar. ve Atatürkçülük	-	-	-	2
8	Coğrafya	-	2	-	-
9	Matematik	-	4	4	3
10	Biyoloji ve Sağlık Bilgisi	-	2	2	2
11	Fizik	-	3	4	4
12	Kimya	-	2	3	3
13	Yabancı Dil	24	8	8	8
14	Beden Eğitimi	2	2	2	2
15	Milli Güvenlik Bilgisi	-	-	1	-
16	Seçmeli Dersler	4	2	2	4
	Almanca	-	*	*	*
	Fransızca	-	*	*	*
	İngilizce	-	-	-	-
	Bilgisayar	-	-	*	*
	Turizm	-	*	-	-
	Resim	*	*	*	*
	Müzik	*	*	-	*
	TOPLAM	34	34	34	34

KAYNAKÇA

ADEM, Mahmut, (1989), Zorunlu Temel Eğitim, Türkiye Bilimler Akademisi Bilimsel Toplantı Serileri, No:8, 29 Ankara,

AKILLIOĞLU, Tekin (1995): İnsan Hakları I: Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri, Ankara. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları No: 17.

AKIN, Cavit (1997), "Türk Toplum Düzeninde Polis ve Önemi", **Uluslararası Sempozyum: Avrupa Birliği Sürecinde Türk Polisi** (Ankara: Polis Akademisi Seminer, Konferans,SempozyumBildirileri Dizisi: 3, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, 1997), s. 115.

ARMAĞAN, Servet (1998), Temel Haklar ve Ödevler, İstanbul. Beta Yayınları.

ARSLAN, Feyzullah (2001), "Poliste Sürekli Eğitim", Polis Dergisi sayı 154, s. 157. EGM Matbaası,

AYDIN, A. Hamdi (1996), **Polis Meslek Hukuku**, Ankara

BASARAN, İ.Ethem, Eğitime Giriş, Özge Yayınevi 19 Ankara 1978

BURAN, Ayhan (1992), " Türk Polis Örgütünde Eğitim Süreci ve Önemi" Polis Dergisi, İstanbul, sayı, 45 s. 3 8,

CEYLAN, Cemal (1995): Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla İnsan Hak ve Özgürlükleri, Ankara. Kara Harp Okulu Bilgi Toplama ve Yayım Merkezi Yayınları No: 101

CLAUDE, Richard Pierre, "Inventing New Educational Ideas" (Ed. FORSYTHE, David P., Human Rights in The New Europe, Problems and Progress, University of Nebraska Press, Lincoln and London, 1994), s. 205-217.

DAĞLI İ., POLAT N (1995), Demokrasi ve İnsan Hakları El Kitabı, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları,

DÜNDAR, A.Nihat (1987), "Emniyet Teşkilatı ve Hizmetleri", Ankara

DÜNDAR,A.Nihat (1995), "Kuruluş, Gelişme, Değişme", **150. Kuruluş Yıldönümünde Türk Polisi**, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, Ankara,

ERASLAN, Fethullah, METİN İsmail,(1992), Türkiye'de Polis ve Kişi Hakları, Ankara: İletişim Yayınları

ERASLAN, Fethullah, METİN İsmail, (1994), "Türkiye'de Polis ve Kişi Hakları", İstanbul: İletişim Yayınları,

ERMİŞ, Selami (2000), "İnsan Haklarının Evrenselliği", Polis Akademisi Dergisi,

FINDIKLI,Remzi (1997), "Polis Eğitiminde Çağdaş Gelişmeler", Uluslararası Sempozyum: Avrupa Birliği Sürecinde Türk Polisi (Ankara: Polis Akademisi Seminer, Konferans, Sempozyum Bildirileri Dizisi: 3, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, 1997), s. 463.

FORSYTHE, David P (1997), "Human Rights and Multilateral Institutions in The New Europe", (Ed. FORSYTHE, David P., Human Rights in The New Europe, Problems and Progress, University of Nebraska Press, Lincoln and London, 1994), s. 182.

GEMALMAZ M.S (1997), Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş, İstanbul,

GERAY, Cevat (2002), Halk Eğitimi, İmaj Yayıncılık, s. 245 Ankara,

GEWIRTH, Alan (1996), The Community of Rights, The University of Chicago Press, Chicago and London, s. 8-13.

GÖKTÜRK Akşit (1992), Sözün Ötesi, YKY Yayınlan 3. Baskı İstanbul,

GÖLCÜKLÜ, Feyyaz ve GÖZÜBÜYÜK, A.Şeref (1994): Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Ankara. Turhan Kitabevi

GÖREN, Zafer (1993): Temel Hak Genel Teorisi, İzmir. Çağ Yayınevi

GÖZLÜGÖL, Said Vakkas (2002), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve İç Hukukumuza Etkisi, Ankara,

HANDRAHAN, L. M., "Human Rights Education Techniques That Challenge and Transform Attitudes and Behaviour", Internet, <http://www.egm.gov.tr/apk/dergi/36/B/Human> Rights Education Library Human Rights Education Techniques.ht, 13. 02. 2001.

HOOD, John (1997), "Polis Eğitim Sorunları Üzerine Uluslararası Alanda Polis İşbirliği", Uluslar arası Sempozyum: **Avrupa Birliği Sürecinde Türk Polisi** (Ankara: Polis Akademisi Seminer,Konferans, Sempozyum Bildirileri Dizisi: 3, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, 1997), s. 521.

KABOĞLU, İbrahim Ö (1996), Dayanışma Hakları, TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Ankara

KAPANİ, Münci (1991): Kamu Hürriyetleri. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 453.

KAVGACI, Halil İbrahim (1997), "Avrupa Birliği Polisleri Arasında İşbirliğini Gerektiren Sebepler ve Polis Hizmetlerinde Çağdaş Gelişmeler", **Uluslararası Sempozyum: AvrupaBirliği Sürecinde Türk Polisi** (Ankara: Polis Akademisi Seminer, Konferans, Sempozyum Bildirileri Dizisi:3,Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, 1997), s. 12.

KAVGACI, Halil İbrahim(1997), **Demokratik Polislik, Temel Yaklaşımlar** Ankara: Maset Matbaacılık,

KIVRAK Arif (2001), "Ülkemizde Polis Eğitimi ve Sorunları" (A.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2001)

MOURGEUN, Jacques (1991): İnsan Hakları, (Çeviren: Ayşen Ekmekçi - Alev Türker) Ankara. İletişim Yayınları Cep Üniversitesi.

MUTLU, Kayhan (1997), "Polisin İyi Polis Tanımı", Uluslararası Sempozyum: Avrupa Birliği Sürecinde Türk Polisi (Ankara: Polis Akademisi Seminer, Konferans, Sempozyum Bildirileri Dizisi:3, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, 1997).

ÖZÇELİK, Selçuk (1993), "Tanzimattan Cumhuriyete Kadar Türkiye'de Yönetim Zihniyeti", Türklerde İnsani Değerler ve İnsan Hakları, 3. Kitap, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 106.

SENCER M. (1999), Belgelerle İnsan Hakları, Ankara,

- SÖNMEZ, Nevzat (2002), Emniyet Teşkilatı ve Polis Meslek Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara,
- SÖNMEZ, Nevzat (2003), “**Kamu Düzeni-Polis-Eğitim**”, 155.Yıl Polis Dergisi Özel Sayısı.
- ŞAFAK Ali, Vahit BIÇAK (1999) Güvenlik Kuvvetleri ve Polis Mevzuatı-Polisin El Kitabı, Yardımcı Ofset, Ankara,
- TEZCAN, Durmuş, ERDEM M. Ruhan,SANCAKDAR Oğuz (2002), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu, Seçkin Yayınevi, Ankara,
- TEZSEVER, Serhat (1993), Polisin Yetkileri, İstanbul,
- TOMUSSCHAT, C. (1994) , "Uluslararası İnsan Hakları Kuralları", İnsan Haklarının İç Hukukta Uygulanması, A.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara,
- TROJAN, Vaclav (1994), “Rights Education After Communism”, (Ed. FORSYTHE, David P., Human Rights in The New Europe, Problems and Progress, University of Nebraska Press, Lincoln and London, 1994), s. 205-217.
- UNESCO, The Teaching of Human Rights: Proceedings of the International Congress on the Teaching of Human Rights, Vienna, 1978 (UNESCO, Paris, 1980).
- YENAL, Oktay (1999). Ulusların Zenginliği ve Uygarlığı: Eğitim Boyutu. 102, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

YENİSEY, Ferudun (1997), "İnsan Hakları ve Polis Eğitimi", Uluslararası Sempozyum: Avrupa Birliği Sürecinde Türk Polisi, 16-18 Ekim 1996, Polis Akademisi, Seminer, Konferans, Sempozyum Bildirileri Dizisi 3, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, Ankara, 1997, s. 527-549.

WEERAMANTRY, C. G., "National and International Systems and Denigrators of Human Rights", (Ed. TAY, Alice, Teaching Human Rights, UNESCO, 1981), s. 45.

<http://www.poliskoleji.k12.tr>

<http://www.pa.edu.tr>